

CSAK VÍZ ÉS LEVEGŐ

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST

1977

TARTALOM

PÁRÁS, MELEG SZÉL

A HIÁNY

OPUS 0,1

NÉHÁNY TRÜKK

CSAK VÍZ ÉS LEVEGŐ

PÁRÁS, MELEG SZÉL

Kezdő korában sokszor hallgatta végig így, a függöny, a színpad vagy az ajtó mögött meghúzódva ezeket a vidéki kultúrműsorokat. Öltöző ilyen helyen nincs, az igazgatói iroda vagy a könyvtárosi szoba, amit a rendezők mindenütt a bennfentesek bizalmas, visszafogott rajongásával bocsátottak a rendelkezésükre, rendszerint megközelíthetetlen a színpadról, minthogy a színpad díszelnöki emelvénynek készült eredetileg. Amióta menő lett, elszokott ettől. Kínos és szemérmetlen dolog így belehallgatni a másik produkciójába, kajánul vizsgálgatni, ahogy teszi magát, ahogy kelletti magát... Semmivel sem szemérmetlenebb ez egy szerelmi aktus kilesésénél.

A nő, aki már húsz perce küzd a színpadon az összecukott függöny előtt, az ő műsorán a fűgefalevél. A város az ő koncertjével ajándékozta meg nagy ünnepe alkalmából harmincon aluli ifjúságát, de nem merte egészen pátosztalanítani az évfordulót, s ettől a nőtől rendelte meg az ilyenkor szükséges verseket. Jól mondja, értelmesen mondja, kicsit kedvetlenül mondja. Nem csoda, nyilván ő is átlát ezen az egészen, s nem lehet valami lelkesítő, hogy egy beatkoncert közönségéből kell intellektuális belátást kicsikarnia, miközben ő, Jankovics János már itt ül a háta mögött felszerelve és fölényesen. Persze az is lehet, hogy tompa a hangja. Tulajdonképpen ez nem is teszi magát. A versmondók olyan temperamentumosak szoktak lenni, olyan fűtöttek, „na megállj csak, majd én magammal ragadlak !” – ez nem. Legalábbis a hangjából ítélve, mert hiszen lehet, hogy gesztikulál. Nem, nem valószínű, hogy gesztikulál. Az a flegma sincs benne, ami a fennkölt lelkekben szokott lenni, mégis valahogy érezteti, hogy csak az ő dolga, csak rá tartozik, hogy verset mond ennek a közönségnek egyáltalán. Jó. Ezt ki kéne próbálni. Persze, azzal a ricsajjal, amit ők most csapnak, ez nem nagyon passzol össze, de úgymint tervezte már, hogy csinálnak néhány számot country-stílusban, az ilyesféle. Hogy a fenébe is nevezik? Van valami szakmai jelölése... Elegancia, igen, elegancia. Nem is műszó, érdekes; hiába, a zenekritika a leglinkebb dolog a világon. Egyébként a sikerrel együtt nyilván ez magától adódik: a sikeres ember – az elegáns. Ez a nő egy sikeres nő volna? Nemigen hallott róla.

A helybeli srác, a konferanszié, átvatalkodik az erősítők között, kilép a függöny elé. Ja, beszélgetés is lesz, neki is mondták, mégiscsak valami befutott lehet a csaj, ha vele is beszélgetnek.

– A sztereotip kérdés: hogyan lett előadóművész ?

– Erre egy sztereotip történettel illene válaszolnom, hogy már kislánykoromban is... hogy hokedlin állva a gangon... vagy hogy a réten a virágoknak és a libáknak... Sajnos, nincs ilyen édes sztorim kidolgozva. Az igazság pedig hosszú, s a közönség a zenét várja.

– Próbálja meg mégis, talán rövidebben is lehet.

– Lehet, de az nem az igazság. Persze, az igazság nem is fontos. Színésznőnek készültem, sőt színésznő voltam, rossz színésznő. Megszöktem a pályáról, mindenféle adminisztratív teendőim és félállásaim adódtak rádiónál, televíziónál, ORI-nál, s lemondtam teljesen a színpadról. Amikor már hiányérzet sem volt bennem, egyszer az egyik rendezvényemen nem jelent meg a meghívott színész, én

félóra alatt felfrissítettem versemlékeimet, elmondtam őket. Akkor az jó volt. S erről már nem volt értelme lemondani.

– Mivel magyarázza, hogy színésznek nem vált be, az előadók között pedig az élvonalba került?
Kétféle képesség?

– Részben. De inkább azt hiszem, ma már színésznek is jobb volnék.

– Megérett rá?

– Lehet így is mondani, de nem pontos. Mert nem bennem érlelődött meg a tehetség (az talán kezdetben is megvolt, sőt erősebb, természetesebb volt), hanem a helyzetemben érlelődött meg a megnyilvánulás feltétele. Gondoljon arra, hogy azon a rendezvényen én valaki helyett szavaltam. Ha a magam nevében jelentkezem, előre felkészülök, újra megbukom. Csakhogy akkor nem én voltam fontos, hanem a helyzet, amit meg kellett menteni, a hiány, amit pótolhattam.

– Azóta is más helyett szaval?

– Nem más helyett, magam helyett. Ez bizonyára hóbortosságnak vagy affektálásnak látszik, hadd magyarázzam meg. Az én ifjúságomban az egyéniség volt a divat. Mindnyájan különbözni akartunk (az más kérdés, hogy mindnyájan ugyanazzal a tupírozott hajjal, fekete csónadrággal és piros vagy fekete lógós pulóverrel, hogy a fekete napszemüvegről el ne feledkezzem...), a lényeg a szándék volt: a különbözőség. Görcsösen viseltük és eltúloztuk jellegzetességeinket. Én eleinte nagyon megbotránkoztam az utánunk következő fiatal csordákon, akik lazán és fölényesen húzták magukra az egyenruhát, és zavar nélkül lelkesedtek milliónyian ugyanazért az egyetlen számért egy-két hónapig. Lényegében persze mint divat, nem nagyon különbözött ez a mi divatjainktól. Szándékában különbözött, mint magatartás. Az újabb nemzedék azonosulni akart, egybeolvadni akart. Nem képzelte, hogy neki kell csinálnia az életét, hagyta, hogy az élet megtörténjen vele. Van valami felszabadító ebben az ernyedtségben. S talán még valami filozófiai belátás is, de ezt inkább, azt hiszem, csak sugallja. Hogy az embernek az élete, melyet él, az egyéni arca, melyet vállal, csak egyféle lehetőség, csak egy variáns – a lehetőségei összességéhez mérten. S minél kevésbé túlozza el önmagát, annál többet élhet meg a többi lehetőségből. De én csak bölcselekdem, s a közönség, egyébként velem együtt, várja a zenét.

– A jelenlevők ehhez a bizonyos generációhoz tartoznak, s biztos vagyok benne, hogy szívesen hallották ezt a szép dicséretet. Látja, lassan kifutunk az időből, s maga nem akart nyilatkozni, mert állítólag nincs mondanivalója !

– No igen, de akkor még nem tudtam, hogy maga ilyen kiváló riporter.

Nevetés, taps a nézőtéren, s Jankovics János a függöny mögött, már hangszere mellé helyezkedve, elcsodálkozik. Ő is azt hiszi, hogy a nő szándékosan ugratta a srácot, s nem érti, hogyan mert ennyire megbízni a közönség jóindulatában és fogékonyságában. Pedig a nőt a nevetés és a taps váratlanul érte. Igazán hízelegni akart ezeknek itt. Sőt először azt hitte, hogy a taps az udvariasságát honorálja. A srác – mosolygós, gömbölyded, csak az öltöny leplezi le benne a mama kedvencét, farmerban valószínűleg vagánynak látszana – maga is nevet, kicsit szerepelve, s tréfásan fenyegeti a nőt:

– Most büntetésből felteszek egy tényleg jó kérdést. Hogy áll a szakmai féltékenységgel? A

színpadról való lemondása idején ön sokat foglalkozott színészekkel. Nem tette elfogulttá a saját sikertelensége?

– Nem hibáztathattam mások sikerét a magam sikertelenségéért. Fel tudom sorolni azokat a tehetséges fiatalokat, akiket részben én segítettem hozzá az érvényesüléshez. Mindig csak az ingerelt, ha valakinek semmi hozzátennivalója nem volt a dolgokhoz, és minden adottsága kimerült abban, hogy valami átlagos és általános séma szerint színésszé küzdje fel magát, a színészi egyéniség teherterele nélkül.

– Hoppá! – mondta most már nagyon színpadiasan a helybeli ifjú. – Nekem úgy tűnik, ez ellentmondásban látszik lenni előbbi hitvallásával, melyben olyan szépen kifejtette, hogy az egyéni különözés helyett azonosulni kell egymással, s hogy a felszabadulás lehetősége abban manifesztálódik, hogy elvetjük egyéniségünk szűk variánsát.

– Nem ezt fejtettem ki, de most nem akarom megismételni. Viszont az első megállapítása igaz. Valóban ellentmondásba keveredtem. Talán azért, mert itt valóban ellentmondás van.

A fiú a függöny mögött felfigyelt. Pedig a beszélgetés tizenkét perce tartott, a közönség érezhetően mocorgott, mégis várta a logikus felszólítást: „magyarázza meg bővebben.” De a srácot iszonyú zavarba hozta, hogy a nő fásultan kiengedte a kezéből a közönséget. Így nem lehetett levonulni. Nekidurálta magát, s egy előkészített kérdést rántott elő, de már bizonytalanul, nem elég hatásosan:

– Önt szomorú versmondónak mondják. Holott jellemző önre a racionalizmus, a józanság is. S a mostani beszélgetésben kiderült, milyen derűs, kiegyensúlyozott egyéniség. Mi hát a szomorúságának a magyarázata?

– Jó kérdésből is megárt a sok, hagyjuk már érvényesülni az est sztárját. Nagyon röviden felelek. Hogy itt viszont nem látok ellentmondást. Köszönöm a türelmüket.

Mint végszóra, a függönyt széthúzták. A nő, még ettől a bizonytalan háttérétől is megfosztva, zavartan hátat fordított a közönségnek. A fiú most látta először, ráadásul szemből, ahogy a nézőtér sötét, üres levegője előtt állt, rendkívül kiszolgáltatottan. Persze, izzott az arca, szereplés után mindenki ilyen védtelen, de ő úgy állt ott, mint aki megbukott. Pedig tapsoltak, s az utolsó mondata is győztes, magabiztos mondat volt. A fiúban, míg egy lelassult pillanatban közeledett felé a női alak, aki a hosszú szoknyában, hosszan lelógó egyenes hajával a gömbölyded helybeli ifjú mellett lidércesen magasra nyúlt, felgomolygott a megérzés: ez a nő minden szerepléskor megbukik. És elárasztotta egy mély, indokolatlanul bensőséges szájalom. Amikor a nő elment mellette, kiderült, hogy nem magas. De önála azért persze még így is magasabb.

Az első szám nagyon fontos. Az első számot sohasem a közönségnek játsszák, hanem egymásnak. Azért az nagy dolog: egyik pillanatról a másikra a néma, hideg térben, lassú és húsos tagjaikban létrehozni a dalaikat. Van egy száma, amiről sohasem tudja elhinni, most sem, hogy sikerül előadnia. És mire odaérnek, olyan vékonyak az ujjai, olyan hajlékonyak a hangszálai, a tér annyira tele van már a zenéjükkel, hogy végül is: nem nagy ügy. Egyébként amúgy sem egy ügy, nem hoz különözebb sikert, a mansaft sem nagyon lelkesedik érte. Van ilyen.

Azért egyre könnyebb. A technika. A zenében az a jó, hogy a technika segít az emberen. S akkor már jóformán nincs kockázat. Pláne ritmusos számban. Három taktus – és megvan. Szegény csaj. Oldalra pillant.

A nő a körfüggöny mellett ül, fáradt. Az utolsó percben valahogy megfeszült egy izomszál baloldalt a hasán, mintha vakbélgyulladás volna, olyan erős fájdalmat érez. Igyekszik lazítani; majd elmúlik, csak várni kell. Lélegzik. Hátrahajlik, amennyire feltűnés nélkül lehet. Úgy tesz, mintha figyelné a zenekart. Aztán figyeli. Tényleg jó zenekar, csak túl hangos. Igaz, ezek ilyenek. A híres fiú szólója. János. Biztosan Johnny vagy Jean. Nem, ezek már nem franciások; angolok vagy jenkik. Johnny vagy Joe. Szép és fiatal. És bizonyára primitív. Na, ezt ő már nem fogja megtudni, kiöregedett a korosztályból. Fura, fölényes, tartózkodó stílusban énekel ez a fiú. Könnyű neki: ekkora áhítattal szemben igazán lehet tartózkodó valaki. Ha most hízelegni akarna önmagának, azt gondolhatná, hogy az ifjú sztár személyes érdeklődéssel rápillantott. Ez lenne a kiváló alkalom, ezzel a sikerélménnyel elvonulni, és néhány nappal meghosszabbítani a fiatalságába és vonzóerejébe vetett reményt. Na, azért ennyire öregek még nem vagyunk. Majd tíz év múlva, ha még akkor is pillantanak rá egyáltalán! Csak nem mosolyogni! Azaz: csak szájjal mosolyogni. A mosoly az ő korában már árt a fiatalságnak. Száj körül nem annyira, mint szem körül. Ez a fiú most tényleg idenézett, mi a fenét akarhat. Ez a szöveg egy marhaság. Meg kéne mondani neki. Úgy látszik, az is árt a fiatalságnak, ha az ember érteni kezd a versekhez. Egyáltalán: a fiatalságnak minden a világon – árt. Csak a fiataloknak nem árt semmi... Íme, egy aforizma. El kéne adni a Ludasnak... Megkértük neves előadó-művésznőnket, mondjon egy jót.” Nem mosolyogni! Csak szájjal, szem szomorú, titokzatosan távolba tekint. Kész.

Ilyen nagy siker! Hát jók, tényleg. Mehetünk.

A fiú látta, hogy elindul az asszony, s mialatt füttyülnek a kölykök, ricsajoznak a lányok, kilép hozzá: „Várjon meg, kérem.”

Ráadás, ráadás, menjetek haza. Jön a helybeli srác: beszélgetni kéne. Ugyan, elhúzódtott nagyon az idő, inkább játszunk még valamit, jó? Jóóóó !

A nő áll, zavart. Ha leül, túl bizalmassá teszi a várakozást. Így viszont sürgető. Hát támaszkodik. A támaszkodás különben is a legdekoratívabb póz.

A fiú az utolsó szám alatt csak csodálkozik és töpreng. Fogalma sincs, mit is akar ő tulajdonképpen ettől a nőtől. A kirohanás és kérés túlságosan heves gesztus volt, igazán feljogosítja a nőt, hogy most várjon tőle valamit. Az ilyen hervadtabb csajok már nagyon komolyan veszik a dolgokat. Igaz, a zsenék is. Na, majd még valamit kezdeni kell ezzel a – hogyishívják? – Valériával, ha ki nem talál addig valamit. „Szereljete le, srácok” – habozva indul az asszony felé. Nem áll meg mellette, kiinti a folyosóra. – Az jutott eszembe, hogy maga biztosan tudna nekem ajánlani egy verset... Vagy valami tanácsot adni... Csinálunk most egy számot. Egy kis vidám hülyeség. Ellalázom, jó?

Lalázik. A nő figyel, gondolkodik. Feszülten gondolkodik. Arra gondol, hogy nem ismer, nem is ismerhet ilyen verset. Aztán arra gondol, hogy milyen keserves éreznie maga mellett ezt a kicsit alacsony, de szép testet, hogy milyen pocsek dolog hervadó nőnek lenni nyomorult, élő altesttel. Végül nem gondol

semmit, csak átengedi magát ennek a ritka gyötrelemnek, ami azért mégis több, mint a semmi. Régen nem hatott rá ennyire férfitest. Mindig gyanította, hogy alapjában véve egy közönséges liba, de hogy ennyire?! Ez a tini-szexidol, bakfísok álma... Igazán ízléstelen. Heves mozdulattal átfonta a karját maga előtt, olyan vékony, hogy az egyik keze elért a lapockájáig, a másikat pedig a vállára függesztette, s ráfektette oldalt az arcát. Nem volt ellenőrzött mozdulat, túlzott mozdulat volt. Úgy indult, hogy karba teszi a kezét, s ez lett belőle. Most viszont nem tud belőle simán, feltűnés nélkül kibontakozni, állhat itt, torz hülye. Egyáltalán, már az is túlzás, hogy ilyen elmerülten gondolkozik ezen az autszájder kérdésen, pláne ebben a pózban !

– Maga most valóban gondolkodik, vagy csak úgy tesz?

Az asszony a meglepetéstől természetessé lazul. A fiú sem kajánul, sem bizalmaskodva, sem fölényesen nem mosolyog. Igen komolyan, figyelmesen tanulmányozza őt.

– Persze hogy gondolkodom. Így nem lehet szöveget ajánlani, nem is tudom, hogy képzelte. Valami költőn gondolkodom, bár nem vagyok híve... A dalszöveg csak legyen bárgyú... – Próbálja összeszedni magát. Legszívesebben megmondaná, hogy ő iszonyodik a versek kommercializálásától, igazában csak komoly verseket és nagy költőket ismer, és ez az egész könnyűműfaj tőle nagyon idegen. Ezzel nyilván meg is szüntetné a kínos helyzetet. Kínos, kínos – de azért van benne valami. Ígéret? Csak egy biztos: még nem ért a végére. – Ne sűrgessen!

– Dehogyan sűrgetem. Inkább remélem, hogy nem gondolkodik.

– Hogyhogy?

A zenekar és a slepp most vonul el mellettük a szereléssel.

– Jankó, itt valami banzáj lesz, maradunk?

– Illene – szól oda közömbösen a fiú. Az este szervezője és a helybeli ifjú lépnek hozzájuk: a fiatalok autogramokat szeretnének, s egyébként is szeretettel meghívják a vendégművészeket a klubestjükre.

– Mindjárt megyünk – küldi el őket kicsit nyersen a fiú, s az asszonyban feszengés támad. Férfiföleány volt abban, hogy ő válaszolt, hogy helyette is válaszolt. Ő pedig egy percre sem tudta elfeledni, hogy korosodó nő, és aggódott, hogy nőszerepben e mellett a fiú mellett komikussá válik.

A fiú az előbbi kérdésre nem válaszolt.

El is felejtette.

– Figyeltem az arcát. Hány éves?

– Negyvenegy. Nem szeretem, ha az arcomat figyelik.

– Azért ment színésznőnek? Pompás.

– Igen, pontosan azért. Azt akartam elkerülni, hogy az arcomat figyeljék.

– Maga szereti magát ilyen titokzatos ellentmondásokkal körülvenni, a nyilatkozatában is csupa ilyeneket mondott. Nem tud más trükköt?

A nő most élesen közbevágtott. Hogyne szeretne volna megtárgyalni valakivel a szereplését! Hiszen azóta egyebet sem várt, mint hogy valaki végre beszéljen róla, gratuláljon. Nyitottan és zszibongva éhezett hiúsága egy kis dicséretre. Ez most fáj.

– Nem látom be, miért kéne a fogalmaimat leegyszerűsíteni a gyengébbek kedvéért.

– Nem leegyszerűsítésről van szó – vont a vállát a fiú. – Csak... szerintem az is elég banális, ha valaki örökösen paradoxonokban fejezi ki magát.

– Elismerem. De hát... De hát a színésznő arca valóban nem számít. Szereparc, álarc.

– Igen – mondta a fiú, s hirtelen melegen rámosolygott az asszonyra –, de miért kell minden kérdésre pontosan válaszolni? – Elkomolyodott. – Figyeltem az arcát. Maga tényleg úgy dolgozott azon, hogy összepászítsa a lallalát valami verssel, mintha osztályoznák érte. Komikus volt, ne is haragudjon, komikus volt, ahogy ennek a közönségnek a mi műsorunk előtt... kiborította magát. – A fiú közben rájött, hogy semmi sem hatalmazza fel erre a szövegre, nyilvánvaló határsértést követ el, s minél inkább megsebzí a nőt, annál nagyobb kötelezettséget vállal a jóvátételre.

– Tudja – s hirtelen megtelt fénnel az asszony keskeny arca –, tudja, nem kell az ilyesmit egy színésztől komolyan venni. Maga még nagyon fiatal. Na menjünk, ne várakoztassa a hódolókat.

Jól kivágta magát. A fiú pedig elképedve – nem zavartan, csak elképedve – követte.

Tulajdonképpen megkönnyebbült. Gyanús volt ez a határátlépése; indokolatlan, céltalan, homályos.

A fiú aláírásokat osztogatott, a nő szendvicset evett a büfénél. Néhány egészen fiatalosú skalpvadász s néhány szavalgató diáklány tőle is kért autogramot. A fiú a társai közé települt, a nő feszélyezetten kóválygott. A fiú talán az asztalukhoz hívta volna, de vonakodott attól, hogy a többiek előtt elismerje ezt a szeszélyét. Az ugyanis egyértelművé tette volna az asszonyhoz fűződő kapcsolatát: ők azokat a lányokat hívták meg az asztalukhoz, akikkel akartak valamit. (Most is ült ott kettő.) Nem mintha szégyellte volna a nőt, nem volt azon még semmi szégyellnivaló, de ha hívja, abba a látszatba keveredik, mintha kellene neki – s az már kötelezné őt! Végül is magától megoldódott a dolog. A helybeli ifjú megtáncoltatta a művésznőt, rázott egyet a művésznővel, majd odakísérte az asztalukhoz, mint odatartozót, s persze ő maga is letelepedett.

– Szavalónő léteire kitűnően táncol... Valéria? – s a bólintásra: – Valéria –fordult egészen társalgási modorban Jankó a nőhöz. Valéria először azt akarta válaszolni, hogy beatzenész léteire a fiú viszont meglepően csiszolt modorú, de tartott tőle, hogy Jankó társainak fejletlenebb a humorérzékük, s ezért inkább így vágott vissza:

– Magában pedig egy dramaturg veszett el, olyan finom érzéke van a dialógusokhoz.

– Honnan veszi, hogy elveszett, s honnan veszi, hogy csak egy dramaturg? Egy Shakespeare! – S rázendített hősiesen: – „Színház az egész világ és színész benne minden férfi és nő; fellép s lelép; s mindenkit sok szerep vár...”

– Hagyja abba, hagyja abba! Magyarul ez nem élvezhető, ilyen magas szellemek között, mint maga meg én, az eredetiből kell idézni, az a stílusos.

A fiú kiesett a szerepéből, zavartan leste Valériát, aztán a nő kötekedő, gúnyolódó mosolyából megértve a játékszabályt, elvigyorodott, s ha lehet, még hősibben halandzsázott egy versnyit angolul.

– Látja – mondta a nő –, annak a kis dalocskának valami ilyen falrengető szöveget kéne adni. Milyen édes lenne a pöntyögő dallamával.

– Cinizmus, tessék, kérem, ez az átkos nyugati cinizmus.

– Akkor meg valami halandzsával?

– Angol halandzsa? Az volt már sokszor, az nem érdekes – utasította el a fiú praktikusán, mindenesetre mérlegelve az ötletet.

– Nem angol, magyar halandzsával. Klasszikus, romantikus halandzsával...

– Már megint az ellentmondások? Igen?

A fiú szigorkodó, a nő „hát mit tudok csinálni?” fintorral kezdte a mosolygást, ami végül összeakadt és belesimult egy fintortalan, szóttalan, ártatlan pillanatba.

A fiú nem vette észre, mikor tűnt el az asztaltól Valéria. Amikor észrevette, azt gondolta, táncolni ment. Aztán keresni kezdte. Már nem egészen öntudatlanul. Abban a bizonyos ártatlan pillanatban ő azért rájött, hogy nem lenne akkora teher a számára „kezdeni valamit” Valériával, mint előbb gondolta. Valéria kellemesen hatott rá, tompán, nem olyan vizsgáztatóan, mint az élet durvább, erőszakosabb hívásai, melyekhez lassan hozzászokott. A szervező nem tudta, hová lett a művésznő, a helybeli ifjonc szerint elment. Jankó a szállodához hajtott, Valéria még nem érkezett meg. Lassan, figyelmesen gurult visszafelé – majdnem néptelen volt a világos, széles, tiszta főút. A művelődési ház előtt kiszállt a kocsiból, és eldöntötte, hogy merre indult volna, ha sétálni támad kedve és nem a szállodába készül. Aztán visszaült, s lassan megindult a kiszemelt irányba.

Valériának elege volt. Fájt a feje, fájt a hasa. „Kedves asszonyom, sétáljon esténként alvás előtt. Sokat sétáljon” – biztatta magát orvoshangon, és elindult. A hasa fájt jobban. Mintha valami duzzadtan és sajogva a földre kíváncozna belőle, szinte várta, hogy a feszülő hús megreped, s a fájdalom alvadtan, elfolyva kitisztul belőle. Épp ezért kicsit szétterpesztett lábbal, kicsit rogyantan – a földhöz minél közelebb! – behorpasztott mellkassal botorkált, izzó fejét hátraejtve. Csúnya volt szegény. Néha egy-egy pad támlájának nekidült, s megnyomta vele szeméremcsontja felett a puha húst, mely erre az enyhe nyomásra is felsajdult. Semmire se gondolt, bambán szenvedett. Néha leroskadt egy-egy padra, jól hátradült, a combját kissé szétnyitotta, mintha utat hagyna a tisztulni készülő vágynak. A kutyáktól se félt, attól se, hogy eltéved. Semmi kívánság nem volt benne, nem kívánt férfit sem, talán csak egy másmilyen fájdalmat kívánt. Mindegy, hogy milyent, csak tisztábat.

A kisvároshoz nem volt köze. A kisváros olyan lapos volt és szabályos, hogy még az idegenségét sem érezte, akár itt is születhetett volna. Egy furcsa építmény mellett ment el. Nagy, szabad térség közepén, reflektorokkal megvilágítva hatalmas bádoghenger állt, első emeleti és második emeleti magasságban fém függőfolyosóval övezve. Hosszan szemlélte, talán a fény miatt azt képzelte, hogy ott emberek dolgoznak, s kicsit várta is felbukkanásukat – de még éjjeliőr sem mutatkozott. Fogalma sem volt, mi célt szolgál ez az ormóttan építmény. Próbálta kitalálni, de belátta, mechanikai ismeretei oly

szűkösek, hogy nem várhatja el magától. Kettőt biztosan tudott: nem víztorony s nem gáztartály. Persze mindegy. De azért nyugtalanította ez a bádoghenger, különösen így megvilágítva. Tisztán érezte, hogy az ő számára jelent valamit, de ezt éppoly kevésbé tudta megfejteni, mint azt, hogy az építmény mire való. Mégis úgy érezte, hogy most legalább megérkezett, céltalan sétája véget ért. Igazán nem remélhette, hogy ebben a városban katedrális vagy szökőkút akasztja meg útját – ez az óriási hordó is elég bizarr volt itt. Tehát csak ácsorgott és pihent. Ébredő öntudata itt kapta rajta őt, amint búsan és álmatagon vallat egy idétlen mezőgazdasági épületet titokzatos, csupán neki szóló jelentéséről. Elmosolyodott. Legalább a holdat, édes hölgyem, vagy a fákat, vagy valamit, ami szép. Csak a fiatal szerelmeseknek szabad? – gúnyolta magát. – Csak nekik lehet közük a szépséghez? Micsoda kishitűség, micsoda sunyító alázat verte őt ide, ennek a csúfságnak a tövébe, miért rejteni való az ő öle, ha a másé, aki csupán csak fiatalabb, szent lehet a szépség előtt? Hát tényleg vége az életnek?

Elindult, gyorsan járt, mint aki határozott céllal indult el. A fiú lassított mellette, s kiszólt:

– Mi az, maga az Arany Bikában vett szállást? Jöjjön, hazaviszem.

– Ugyan, azért a pár mérföldért nem érdemes. – Aztán kedvesebb, komolyabb hangon: – Ugye, az Arany Bika a szomszéd városban van?

– Maga olyan észrevétlenül tud átbújni az őszinteség és a hazugság vasrácsai között, hogy én mindig a másik oldalon maradok.

– Vastrács? Honnan vesz maga ilyeneket? Miért pont vastrács?

– Igen, az Arany Bika a szomszéd városban van.

– Nem, nem oda indultam. Csak sétálok... fáj a fejem...

– Azért pont vastrács – a fiú kidugta a fejét az ablakon, a sötétben nem látta Valéria arcát –, mert mégsem csinálja elég ügyesen. Tudni lehet, hogy közben megüti magát.

Csönd.

Jankó kiszáll a kocsiból, mert még mindig nem látja Valéria arcát.

– No lám, cipő nélkül egyáltalán nem magas. Hova tette a cipőjét?

Valéria szó nélkül kinyitja extra méretű retiküljét, eléje tartja.

– Jöjjön, igyunk meg valamit.

Valéria hirtelen kizökken korosodó nő szerepéből, friss lányhangon válaszol:

– Köszönöm, de nekem nem nagyon szabad innom.

– Beteg?

– Igen.

– Ez a maga derűs szomorúságának a titka, ahogy helybéli barátunk olyan pompásan fején találta a szöveget?

Valéria elneveti magát;

– Miért gyűlöli annyira a paradoxonokat?

A fiú széttárja tenyerét, nem tudja:

– De azért jön?

Valériából kikívánczozik a kérdés: miért? Mi a szándéka vele? De hát türtőzteti magát, ez nagyon suta dolog lenne. Ha a fiú esetleg csak élcelődni-marakodni szeretne – jobb híján, unalmában –, egy ilyen rámenős kérdéssel végtelenül megalázná magát előtte.

Jankó hirtelen átkarolja a derekát, gyengéden tuszkolni kezdi a kocsi felé. Valéria megdermed. Közelről egymás arcába néznek, Valéria a sarkáig elzsibbad, a fiú megcsókolja. Valéria nincs, tizennégy éves, csak ábrándozik a csókról, de még azt sem tudja, hogy némiképpen eltérő a pusztól. Ez a kislány most, mert ha akkor már annyit tudott volna, mint negyvenegy évesen, ilyennek képzelte volna, pontosan ilyennek. Jankó rugalmasan, azzal a természetes gráciával, amivel az egészséges hímnemű bonyolítja le az ilyen dolgokat, visszaül a kocsiba, kinyitja maga mellett az ajtót. A nő nem követi. Tűnődve ácsorog a járdán.

– Miért nem... – röpké habozás, majd döntés: ennek a nőnek jobban esne, ha nem tegezné – jön?

– Még sétálnék.

Jankó mélyet sóhajtva újra kikászálódik a kocsiból:

– Ilyen okos nő, és elvárja, hogy rimánkodjam! Udvarlás, bók, szál virág – hirtelen, mintha rugóra járna, felpattan, s jó magasról letép egy leveledző gallyat –, vegye úgy, hogy megtörtént.

Rendben?

– Igen, hiszen valóban megtörtént. –Valéria riadt és szelíd.

– Hát akkor?

Csönd, nehéz sóhaj.

– Maga mondta: a vasrácsok között én mindig megütöm magam.

– Az isten szerelmére, hol vannak itt vasrácsok? Hol van itt hazugság? Hol van itt őszinteség? Csak nem azt várja, hogy magába szeressem?

– Ugyan. Az engem egyáltalán nem érdekel, hogy maga ezt a sztorit hogyan éli át, s az még kevésbé, hogyan minősíti. Maga se várja, hogy én itt most kitárjam a lelkemet, mint egy érzékeny kis polgárnő egy múlt századi regényben. Alighanem nem is várja, sőt alighanem nagyon unná. Ez az én dolgom. Jó éjszakát.

A fiú nézte ezt a vékony alakot, s megint nagyon silánynak látta, fontoskodásával, görcsösségével finomkodó titokzatosságával:

– Hát tudja, én a maga korában már nem totojáznék annyit. Jön ezekkel a légies hülyeségekkel, nem veszi észre, hogy magának már nincsen dobása. Örüljön, ha megdobják egy kis baszással, agyó.

Valéria kihűlve, zsibbadt szájszájval, nyirkos, hideg kézzel, de ájult nyugalommal visszafordult, és megindult a kocsi után, a szálloda felé.

Levetkőzött, lemosta magáról a festéket, lábáról a koszt, megmasszírozta az arcát. Kopogtattak az

ajtaján. Fejébe tolult a vér. A szálloda egyik bizonytalan beosztású alkalmazottja volt, lehet, hogy maga az igazgató, de az is lehet, hogy a liftes. Az emeleti személyzeti szobában telefonhoz hívják. Ott már Jankó volt.

– Jöjjön le, itt a bárban várom, jöjjön le, nagyon kérem, nagyon szeretném, ha megengedné, hogy megmagyarázzam, úgy nem lehet viselkedni, ahogy én viselkedtem, jöjjön le, mindent megmagyarázok.

– Már levetköztem, lemostam az arcomat is, ne haragudjon, pihenni szeretnék. Én mindent megérték amúgy is.

– Akkor semmi probléma, ha most nincs arca, mert lemosta – váltott csendes, vidám hangra a fiú.

– Akkor társalkodóképes lett, nem? Szépen fönt hagyja az arcát, lejön, és nagyon kellemes lesz, mert nem fogja zavarni a nézőközönség.

Valéria elgyöngült, ez nagyon kedves volt, különösen ettől a fiútól.

– Én egész este társalkodóképes voltam. Higgye el, semmi olyan nem történt, amiért én megsértődhetnék és magának lelkiismeretfurdalása lehetne. Ivott?

– Igen, persze, de azért..

– Nézze, egy öregedő nőnek már tulajdonképpen hízogó, ha egy olyan szép, fiatal és elkényeztetett fiú, mint maga, ennyire dühbe gurul miatta, még akkor is, ha csupán sértett hiúságból. – A szállodaigazgató (vagy liftes) az ajtón kívül nyilván mindent hallott, de Valériát nem zavarta, az ilyenféle emberek olyan sokat tapasztalnak, hogy végül az ember nem szégyenkezik jobban előttük, mint a tárgyak előtt.

– Szóval maga szerint ez történt. Valéria, maga szerencsétlen – a fiú indulatosan kezdte, aztán egészen más tónusban, suttogva folytatta: – Valéria, innen a portáról beszélek, jöjjön le, könyörgöm, az egész szálloda rajtam fog röhögni.

– Értse meg, hogy nem tudok lemenni. Majd holnap megbeszéljük.

– Most. Akkor felmegyek. 58-as? – és letette.

Valériának épp csak annyi ideje maradt, hogy letörölje az arcáról a zsírt, Jankó már egy üveggel a hóna alatt bent állt a szobában. Erősen ittasnak látszott. Felhúzott szemöldökkel és egy bonviván hanghordozásával rátámadt az asszonyra :

– Ha ön olyan erkölcsös és decens, amilyenek az imént mutatta magát, miért hord magával egyetlen éjszakai szállásra is ilyen kis frivol pongyolát?

– Mert egy decens hölgy, amilyen én vagyok, örökké számít arra, hogy a fürdőszobájában nem lesz klozett. És utál a kis ballonjában lopakodni a folyosón.

– Minek lopakodni? Slattyogni, hölgyem, slattyogni! Íme, a generációs különbség – hirtelen behúzta a válla közé a fejét, zavartan sandított Valériára: – Ez az egy, amit kerülni akartam, s tessék, már az első mondatomban...

– Valami kimagyarázkodást ígért, hát akkor mindjárt kezdheti is.

– Igen – Jankó lehorgasztotta a fejét, és hallgatott. – Igyunk előbb, jó? Mi a betegsége?

– Kisebb-nagyobb kopások. Tudja, már az én koromban...

Jankó elnevette magát:

– Maga lopakodik a folyosón, maga, ha megsértik, kiélezi a sértést, és még mélyebbre fúrja; és még maga prédikál felszabadulásról!? „Átáramlik az emberen az élet, mely csak egy variáns, van valami filozófia ebben az ernyedtségben”, jól mondom?

– A helybeli ifjúnál mindenestre jobban. De miért gondolja maga is, hogy ez olyan ellentétes azzal, amit máskülönben mondok vagy teszek?

– Mert magának azt kellett volna gondolnia ma este: ez a brugó, ez a barom, csoda, hogy nem bög, de hát mit is lehetne várni attól a primitív fejtől. Ehelyett maga azt gondolta – és Jankó szendén csipogni kezdett –: Ó, minő megtiszteltetés, de igazán, hogy egy ilyen szép ifjú által lettem seggbe rúgva.

– És hol van itt a kimagyarázkodás? – nevette el magát Valéria.

– Kimagyarázkodás? De ígyünk. Ne sürgessen...

Csönd volt. Valéria a pohárral a kezében az ágy szélére ült, Jankó a dohányzóasztalnál, csaknem hátat fordítva neki.

– Nem szoktam hozzá a kimagyarázkodáshoz. Ahogy ahhoz sem szoktam hozzá, hogy visszautasítsanak. Ne vegye hencegésnek. Tény. Pipa lettem, de... Most meg fogom sérteni – billentette Valéria felé a fejét, de nem fordult meg, arca csak profilból látszott. – Nem a sértett hiúság, vagy ilyesmi. Maga nem az a nő, akire úgy harapna az én hiúságom. Most haragszik?

– Dehogy. Tény.

– Nagyon nehéz volt rájönnöm, mitől gurultam be. Tulajdonképpen felül kellett múlnom magamat. Megpróbálok értelmesen előadni. A mi egész életünknek megvan a koreográfiája.

– Ki az a mi?

– Hát ez a generáció, aminek a csordáitól maga eleinte megbotránkozott. Szerintem most is meg van botránkozva, de az más kérdés. Hagyjuk. Szóval én hozzászoktam, hogy minden e szerint az íratlan koreográfia szerint történik, s ki-be járunk egymás életébe, otthonosan használjuk egymás lakását, tárgyait, barátait, barátnőit, mindenütt körülbelül ugyanazt találjuk. Tudja, mint a neosematikus színdarabokban, nem veszik észre, ha másik lakásba nyitnak be a lakótelepen, mert ugyanott van ugyanaz. S ez a mi közös kultúránk egy minden szempontból kielégítő világegyetem, ami ezen kívül van, az idegen, elhanyagolható vagy ellenséges közeg. És ahogy magával beszélgettem, magát nem találtam sem idegen, sem elhanyagolható, sem ellenséges lénynek, tudomásul kellett vennem, hogy maga épp annyira van, mint én. Sőt azt is tudomásul kellett vennem, hogy magában ugyanazok a dolgok vannak meg, mint bennem, csak másképpen elrendezve. Érti ezt?

– Persze.

– Szóval ezért gurultam be.

– Egy láncszem még hiányzik.

– Mihez?

– A beguruláshoz. Odáig logikusan eljutottunk, hogy közös dolgaink különféleképpen vannak elrendezve magában és bennem.

– De értse meg, ha a maga szisztémája érvényes, az enyém érvénytelen!

– Csacsiság. Szóval maga kíváncsi az én szisztémámra. Miért?

– Azt nem tudom. Majd maga megmondja. Maga úgyis mindent jobban tud.

Valéria kicsit gondolkodott. Szisztéma? Ez a fiú olyan fennkölt az ő nyomorult, kielégületlen zsigereire viszonyítva. Bizonyára kiélte már a generációs szisztémájának a variációit, s most újítani akar, hiszen akárhogy is: művész. A sikeres ember depressziója. Van ilyen. De hát ennek vallja ő be egy nem eléggé tehetséges művész és egy öregedő asszony keserveit? Valamivel fizetni kell az őszinteségéért! Őszinteségéért? Különös, hogy az ember már attól is meghatódik, ha valaki egyáltalán kérdez tőle valamit. Hiszen valóban, mit tett a fiú? Feljött, bocsánatot kért és kérdezett. Bizonyára őszintén. Ezt a verbális őszinteséget viszonozza ő a hús őszinteségével?

– Maga megvádolt engem, hogy túlságosan alázatos vagyok – szólalt meg végül bizonytalanul Valéria. – Be fogom bizonyítani, hogy nem volt igaza. Megkérdezem: mi jogon várja el tőlem, hogy kiszolgáltassam magam?

– Mert érdekel.

Valéria hosszan tűnődött a válaszon. A válasz primitívnek látszott, de abba a komolyságba, amit a fiú profilja sugárzott, Valéria szívesen belelátta a mondat mélyebb értelmét, hogy egy ember majdnem a lehető legtöbbet nyújtja a másiknak az érdeklődésével, hogy a szeretet alig több a feltétlen érdeklődésnél, s kiváltképpen egy művésznak illik tudnia ezt. Kissé persze kételkedett abban, hogy a fiú mindezt valóban beleértette hányaveti válaszába, de egészen lehetetlennek sem tartotta.

– És hogyan gondolja? Most mesélni kezdem az életemet? Minden csalódást, feleszmélést, minden olvasmányt, minden barátot, minden gyűlöletet és minden szégyent? Vagy mondjam el fejezetek szerint ennek az életnek elvont summázatát, mit gondolok az emberi kapcsolatok jelentőségéről, tartalmáról, indulathálózataról, a művészi megvalósulás természetellenességéről, természetességéről, korlátairól, távlatairól, céljáról, céltalanságáról? A létezésem köré vont várfalakról, bástyákról, árkokról tegyek vallomást, és valljam be, hogy a kapukat nyitva hagytam? Mit értene maga ebből?

– Elég sok mindent megértenék, hiszen már a kérdéseit is értem. De bele ne fogjon, mert holnap este Prágába utazunk, s a gépet még el kell érnem. Én egyetlen válaszából is megértem az egészet, ezt maga nem hiszi, de mindig elfelejti, hogy fantasztikusan intelligens vagyok.

– Tessék, kérdezzen.

– Miért utasított vissza?

Valéria elnevette magát. Ez az aranyos, gyerekes, kézenfekvő kérdés igazán nem érdemelte, hogy ekkora feneket kerítsenek neki. De legalább normális volt, emberi volt. Aztán elkomolyodott. Rájött, hogy korántsem olyan ártalmatlan a kérdés, mint hitte, s úgy látszik, mégis bele kell fognia élete elmesélésébe.

– Hűséges derék férjéhez – segített a fiú.

– Igen, persze, de csak nem gondolja komolyan? – háritotta el a nő.

– Hűséges a szeretőjéhez – folytatta kicsit gúnyos éllel a fiú.

– Mondja, maga az én fajtámról kizárólag tévéfilmekből szerezte az információit? – élesedett ki Valéria hangja is. – Igen, férjem van, családom van, szeretőim jó régen nincsenek, s mondhatnám, zseniálisan összefoglalta a helyzetet, amikor azt mondta: nekem már nincs több dobásom. Valóban, ma éjjel csak én veszthetek, maga nem. Én hagyok ki egy alkalmat, ami mindenképpen veszteség, de különösen az, ha az ember gyanítja: ez volt az utolsó. Bizony, ráhibázott, nagyon komoly okoknak kell rá lenni. – Csönd. – Nehéz ezt megmagyarázni. Talán abból kell kiindulni, amit maga előbb mondott, szóval hogy a dolgok egy szisztéma szerint vannak elrendezve. Higgye el, nem az a fontos, hogy ez a szisztéma milyen. Az a fontos, hogy egyáltalán van. Teljesen mindegy, milyen sors, pálya, gondolatok vezettek el idáig, a maga kérdése szempontjából csak az a fontos, hogy én, az életemnek ezen a pontján végre hozzájutottam a megnyugváshoz, úgy is mondhatnám: mindenbe beletörődtem, s már a lemondások iszapja is leülepedett bennem. Én most ez a nem nagyon tehetséges, de nyugodt, kesernyés nő vagyok, tökéletesen beilleszkedtem a sorsomba, azonosultam a rólam alkotható képpel. Higgye el, van ebben valami méltóság. Tudja, a kretén arisztokraták nyugalmából és érdektelenségéből is mekkora méltóság sugárzott, s milyen szabadnak látszottak, pedig éppúgy meg voltak határozva, bizonyos mértékig jobban, az egzisztenciájukban, normáikban, mániáikban, mint a föld páriái, s mégis szabadnak látszhattak, pusztán azért, mert azonosultak létezésük szabályaival, ha úgy tetszik: rögeszméikkel. Én az életemnek erre az arisztokratikus magaslatára jutottam, az arisztokraták kreténsége és történelmi magabiztossága nélkül. Maga mit lát bennem? Egy hervadó, habókos, eléggé jelentéktelen nőt, egy öreg csajt, és bennem nem gyökerezik mélyen a méltóság, az én rendem képzelt rend: nem kockáztathatom meg, hogy bármilyen rövid időre megváljak a rögeszméimtől, s elvállaljam ennek a hitvány öreg csajnak a szerepét. Az már nekem nem játék volna elhanyagolható kellemetlenségekkel, hanem megemészthetetlen megaláztatás.

Jankó közben megkerülte a régimódi kettős ágyat, s felhasalt rá rézsútosan. A Valéria ágyán levő párnára könyökölve támasztotta meg a fejét, onnan figyelte az ágy végében ülő, kicsit görnyedt, ellazult asszonyt.

– S most már, hogy tudom, nem egy öreg csaj maga, hanem ez meg ez, ilyen meg ilyen? – kérdezte kihívóan, de meleg mosollyal a fiú.

Valéria feléje fordult:

– Mondtam, hogy engem nem érdekel, miképpen minősíti maga ezt a sztorit. Attól még, hogy, teszem azt, több tiszteletet érez irántam, mint érzett néhány órája, esetleg becsesebb alanynak tekint, én idegen közegbe lépnék át, ha kapcsolódnék magához, s ott én mindenképpen csak öreg csaj lehetnék, akárhogy fogalmazunk.

– S ha szeretném magát?

– Nem igénylem.

– Nem akarja, hogy szeressék?

– Már nem.

Jankó maga elé nézett, morzsolgatta a takarót, és tünődve azt mondta:

– Furcsa, hogy én, aki mindent, másképp, ezt megértem. Feltérdelt Valéria mellett, a nő előrehulló haját hátragyűjtötte, a tarkón megmarkolta, s hajánál fogva elég kíméletlenül lehúzta az ágyra. Az álla és nyaka hajlatában csókolta meg.

„Rutinos dög” – gondolta Valéria, de azt már nem kísérte figyelemmel, hogyan hámozta ki a fiú őt a pongyolából – ami aránylag még kisebb feladat volt –, ráadásul hogyan szabadult meg a saját ruháitól – ami lényegesen nagyobb. Nem vette észre, mert minden pillanat a türelmetlenségét fokozta, gondolatai magasan a feje fölött imbolyogtak, néhány foszlány, amit még mondani akart. Öntudata, mint egy vén, házsártos dajka, már csak azon örködött, hogy ne mutakozzon túlságosan mohónak. Amikor a fiú végre belesüllyedt húsába, széttaszítva ölének féregárnyait, a szégyenteljes és tisztátalan zürzavarból a rend és a törvény egyszerű szertartását kibontva, Valéria elhagyta magát. A nehéz, megforrósodott levegő majdnem szétrobbantotta a mellkasát, de csak óvatosan, némán szabadult meg tőle, gyűlölte a sikoltozó nőket. Nem volt ez öröm, nem megszabadulás, minden érintéssel, mint egy kemény, fakadni készülő bimbóból, ágyéka mélyéből szétszikkasztott a fájdalom, s mozdulatlanul csak várta, magába vonta a fiú testét. Felkísértett benne egy kis szorongás, hogy Jankó csalódnai fog benne, bizonyára temperamentumosabb nőkhöz szokott, de nem volt értelme, hogy megjátssza magát. Ereje se hozzá. Nem tudhatta, hogy éppen az ő elbágyadt, csöndes odaadása új a fiúnak, hetyke és mesterkéltnő lányok után.

Jankóban egy régi kirándulásnak az emléke támadt fel, persze az emlékek inkább csak a fényköre s jó ízei. Falusi háznál szálltak meg, ő tizenkét éves volt akkor, nagybátyja családjával turistáskodtak a Mátrában. Fateknőben fürödtek, a nénjének nem volt fia, őt beszappanozta, kendővel lemosta, törülközőbe beburkolta. Tiszta volt az ágy, sok párna, rengeteg nagy dunyha, fáradt volt az egész napi futkosástól, csöndesen nézte, amint a kislány, az unokahúga, kedves, puha, ívelt mozdulatokkal cirógatta a macskát. A mozdulatok indáiba, a kislánykar és -kéz engedékeny hurkaiba a macska kéjesen, lassan belefonta a fejét, lehunytt szemmel, nyakát nyújtogatva, felkínálva a szája alatt a fehér, pihés szőrt, csaknem emberien; s amikor a teknő felé pillantott, s övé lett nénje leomló mellének látványa a szappan olvadó habja és az aprókat csobbanó víz hangjai között, feszülő ágyéka gyengéden, édesen megkönnyebbült, és ő azon nyomban elaludt, az idegen ágynemű isteni megértésében megbízva, a másnapi távozás felszabadító közönyével. Ennek az emlékek a fénye lobbant fel benne, az a zavartalan, bizalmas magány a testi örömben.

Keresztbe feküdtek a kettős ágyon, a mennyezetről túl éles fény bombázta felizgatott, gyulladt kötőhártyájukat, Jankó felállt, és leoltotta a lámpát.

– Az Asszony – mondta, amint visszaheveredett.

Valéria nem kérdezett, már eleget beszélt, úgy érezte.

– Jó volt magával – közölte a fiú. – Ki hitte volna, hogy maga ilyen természetes?!

Valéria még mindig hallgatott.

– Mért nem beszél? – hajolt följe a fiú.

– Tegezhet – mondta Valéria. Most Jankó hallgatott el. Tényleg, miért nem tegezi?

– Nem tegezem. Maga ugyanaz maradt, aki volt, szeretném, ha ezt érezné.

Az asszonyt előntötte a hála. Kedves, jó fiú ez. Lassan felneszelt arra, hogy ő semmit sem tud Jankóról. Szelíden és szemérmesen hozzáfordult:

– Szabad nekem is kérdezni valamit?

– Hát persze.

– Én miért kellettem magának?

Jankó vidáman hasra hengeredett, és rekedt, acsarkodó hangon behörögte Valéria arcába:– A paradoxonok miatt! – S józan, derűs hangon megismételte: – Alighanem a paradoxonok miatt. Maguk, finnyás entellektüelek azt gondolják rólam, hogy csak ülök és dalolok, mint az ágon a kismadár. Lehet, hogy igazuk van, de akkor fel kell tételezni, hogy az ágon a kismadár, mint természeti lény, konfliktusban van művészi létezésével. Akkor figyeltem fel magára, amikor ellentmondásba keveredett, és beismerte, hogy ugyanazt a dolgot ugyanaz az ember másképp éli át magánemberként és művészként. Mert ezt én is így gondolom. Vagy tapasztalom, mindegy. Ha én megcsinálok egy számot, az a következő számaimban is benne van, azzal is, amiben hasonlítanak rá, azzal is, amiben különböznek tőle. Egyáltalán azzal, hogy különbözniük kell tőle. Érti ezt? Minden régi számom egy parancs, tilalomfa, hogy merre nem indulhatok tovább. Mintha az ember cölöpöket verne le sűrűn egymás mellé a földbe, és mire a végére ér, azon fogja majd észrevenni magát, hogy egy karám veszi körül. Mindig félek, hogy túl közelre verem le a cölöpöket, s szűknek fog bizonyulni a hely, ahová módszeresen beszorítom magam.

– Vigasztalódjon, édes Jankó, mindnyájan végül egy karámban találjuk magunkat, s a cölöpök nem is dalok, csak esetleg mész munkahelyek, elrontott szerelmek, hibás házasságok, de sorolhatnám az élet boldogságait is, mint díszesebb, gyengédebb cölöpöket. Én nem erről beszéltem. Én arról beszéltem, hogy az emberben a beolvadás és a kiválás vágya körülbelül egyforma, a művészen talán mindkettő erősebb az átlagosnál és a kibírhatónál. S azt nevezzük közönségesen kegyelemnek, amikor találunk egy pontot ellentétes törekvéseink feszültségében, ahonnan mindkettőt érvényesíthetjük. Ez a pont egyébként éppen ránk és csakis ránk érvényes. Nem vigasztalja meg ez egy kicsit?

– Nem vigasztal. És nem érdekel, hogy mit akart eredetileg mondani. Lényeg, hogy amit mondott, az most engem eltrafált. No meg az arca... Magának biztosan azt szokták mondani: olvasni lehet az arcáról. Marhaság. Először én is bedőltem neki. Tudja, miért volt maga rossz színész? Mert kijátssza magát az arca. Ha menekül, az arca maga után csalogatja az üldözőt. Ha támad, az arca az ellenfélnek megmutatja az egéruat. Ha megverik, az arca diadalmas, ha véletlenül felülkerekedik, az arca csüggedt és bizonytalan. Most már értem, miért nem szereti maga, ha az arcát nézik! A maga arca egy áruló! Se férfiban, se nőben nem találtam senkit, akinek az arca ennyire érdekelt volna.

– Most egy pszichoanalitikus azt kérdezné magától: és mikor vette észre a kedves páciens, hogy a partnereinek hiányzik az arca?

– Nem hiányzott. Sohasem bántott különösebben.

– Akkor miért próbálkozott meg fiúkkal is?

Jankó felpattant: – Honnan veszi ezt? Hogyan meri ezt tőlem megkérdezni?

– Maga mondta: se férfiban, se nőben...

– Csak ennyi? S ebből már maga azt gondolja ?

– Pletykálták a városban.

– Hogy ennek köszönhetem a karrieremet?

– Á, azt nem. Csak épp hogy.

– És maga mit gondol erről?

– Én ezt valahogy nem tekintem fontosnak magával kapcsolatban. Ez sem távolít el magától jobban, mint az, hogy zenész, vagy az, hogy hosszabb a haja, mint az enyém.

– Miért, ezek eltávolítják tőlem?

– Nem távolítanak el. Maga nekem eleve idegen.

– Nem is tudom, miért akartam magának letagadni. Tényleg nincsen jelentősége. Igaz, amit mondtam: se férfiban, se nőben... Ha nekem pár órával ezelőtt, akár az este valaki azt mondta volna, hogy bele fogok szeretni egy negyvenegy éves, családos, ismeretlen nőbe, hát körülröhögtem volna.

Valéria riadtan, örömtelenül hallgatott. Jankó az asszony arcát gyűrögette. Fölcsípte, széthúzta, összetolta a száraz, elvékonyodott bőrt, amit már olyan könnyű volt elválasztani a csonttól.

– Anyám arcával szerettem így játszani. Haragudott érte.

Valéria is haragudott érte, s még jobban haragudott azért, hogy Jankó kettőjük közé keverte az anyját. Valéria egész életében egyszerű és természetes szerelmeket bonyolított le, s viszolygott Jankó fölsejelő, zavaros ösztöneitől. Ráadásul felbátorodott női önérzete is tiltakozott az ellen, hogy az imént megszerzett állásait azonnal elveszítse: hogy Jankó ne őt, hanem rajta keresztül egy másik nőt, a saját anyját élje át.

– Mi baj? – fürkészte Jankó az arcát. – Ne féljen, édes, nincsen anyakomplexusom. – Elnevette magát. – Azért az egész szexuálpatológiát nem lehetne velem illusztrálni !

– Vigasztaló – mosolygott Valéria, valóban megkönnyebbülve. És csodálkozott, hogy Jankó mennyire figyel rá, mennyire nyomon követi, mennyire beleolvad ebbe az együttlétbe. Nem ezt várta tőle, nem ilyenek képzelte. – Kedves ember maga – mosolygott tovább Valéria, egyre inkább átérezve, hogy nincs mitől tartania.

– Végre egy elismerés ! Sőt bók ! – gúnyolódott csendesen a fiú, Valéria fülét nyomorgatva. Az asszony feltámaszkodott, s végighúzta az arcát a fiú szépen formált mellkasán, keskeny és feszes hasán, ajkán érezve a rugalmas, száraz szőrpihéket.

Jankó ráborult, olyan tapintatosan, olyan figyelmesen szerette, mintha nem is ő tette volna magáévá Valériát, hanem az asszony őt.

Végül csak annyit közölt, hogy elfáradt, elhelyezkedett a szomszéd ágyon, és elaludt.

Valéria megnézte óráját, már csak három óra maradt reggelig. Nem mert elaludni, félt, hogy nem ébred fel Jankó előtt, s tudta, hogy keményen meg kell dolgoznia az arcát, hogy ne érezze nagyon kínosnak a napvilágot. Csak bóbiskolt, s röpke álmai Jankó ízével, szép tagjaival, kutyafigyelmességű, elvékonyult arcával voltak tele.

A fürdőszobába osont, meleg, hideg tus, krémek, masszáz, arctorna, nagyon vékony smink. Elnyűttnek látszott, nem merete erősebben festeni magát. Már indulóban volt, amikor Jankó felébredt. Mennyi idő van, hű, a fene egye meg, várja meg az étteremben vagy a presszóban.

Jankó kísérete már megreggelizett, figyelmes köszönésükből Valéria megérthette, hogy mindannyian pontosan tudják, hol tartózkodik a főnökük. De nem kérdeztek semmit.

Valéria sietett, nem akarta, hogy Jankó még az étteremben érje, s választania kelljen az ő és a fiúk asztala között. Nem mintha jelentőséget tulajdonított volna akár az egyik, akár a másik választásnak, de a fiúk már pusztán jelenlétükkel is Jankó hátszágát képezték, s olyan színben tüntették fel az ő jelenlétét, mintha betolakodó lenne még az étteremben is. Már nem érezte szükségesnek, hogy ez előtt a bizalmatlan hátszág előtt magát és szándékait tisztázza, már megkezdte az emlék elfalazását, zavarta az új reláció. Jankó a presszóban érte utol.

– Elküldtem a srácokat – kezdte kicsit túlságosan frissen –, szabad az egész délelőtt.

– Előbb nézzon meg – mondta Valéria lehajtott fejjel.

A fiú, aki eddig valóban csak bizonytalanul körözött tekintetével Valéria körül, most megszemlélte.

– Meg van nézve – Valéria kérdő tekintetere felbiggyesztette a száját, széttárta a tenyerét: – Mint fentebb...

– Tíz órakor megy a vonatom – szólalt meg közömbös hangon az asszony.

– Megy a vonat. Maga velem jön. Már elküldtem a srácokat, mondtam.

– Nem megyek magával, nagyon kedves, de egyedül szeretnék megérkezni.

A fiú a szék karfájának feszítette szétterpesztett könyökét, egészen lecsúszott az ülésen, lábát előrenyújtva, s leengedett szemöldöke alól kilesve támadóan kérdezte:– Miért?– Ilyen epizódok után tanácsos egyedül megérkezni életünk állandó színhelyére.– Szóval maga nem akar velem többet találkozni ?

Valéria gyengén megingatta a fejét:

– Nem – egyenesen Jankó szemébe nézett.

– Miért?

– Nem látom értelmét.

– Nem?

Valéria nem válaszolt. Jankó higgadtan megszólalt:

– Maga teljes hülyeségeket beszél. Mi az, hogy nem látja értelmét? Miért, másnak látja értelmét?

Ma éjszaka azért volt velem, mert volt értelme? S ha itt volt, tündöklő fővárosunkban már nem lesz?

Beszéljen értelmesen!

– Itt sem volt értelme. Csak nevetséges lett volna, ha tovább vonakodom.

– Nem volt értelme? – húzta össze a szemét Jankó. – Szóval ez a mai éjszaka a maga fogalomtárában az abszolút fölösleges dolgok közé tartozik.

– Ne leckéztessen! – csattant fel az asszony.

– Jó – mondta oda se figyelve a fiú. – Tétélezzük fel, hogy ez a dolog magának fölösleges epizód volt, amibe a véletlen és az én erőszakosságom sodorta, s nincs vele más teendő, mint sürgősen elfelejteni. Akkor miért szolgáltatotta ki magát nekem? Akkor hogyan fogadhatta el, hogy én is kiszolgáltassam magam? Hiszen maga egy csaló !

Valéria mélyen elvörösödött:

– Csak nem gondolja, hogy szándékosan beugrattam valamibe? Én is megrettentem a maga őszinteségétől. Az, hogy én kiszolgáltatom magam, más dolog. Az nekem természetes, én azzal el tudok számolni.

– Kivel? Magával. De azzal, akiben nyomot hagy a maga megmutatkozása, elindít egy folyamatot, azzal nem tud elszámolni. Ahhoz magának talán nincs köze?

– Nincs. Az ő dolga.

Jankó előrekönyökölt, és a tenyerébe támasztotta a fejét: .

– És még én sajnáltam magát! Hogy mindent túl komolyan vesz, hogy minden hülye kérdésre korrektül és pontosan válaszol, hogy minden ocsmány sértést elfogad és maga ellen fordít, hogy sarokba tudtam szorítani egy nyegle mondattal: „mert érdekel”. „Asszonyom, szíveskedjék előttem kiborítani a lelkét, mert érdekel...” Igen, sajnáltam érte, azt hittem, olyan nyomorultul magányos és kiszolgáltott, hogy már az érdeklődést is váratlan ajándéknak tekinti, s mérték nélkül feláldoz mindent, csak legalább ezt kicsikarja. Végig úgy éreztem, hogy maga tékozol, nem nézi, kinek ad és mit.

– És nem így van? Nem nézem, kinek adok és mit.

– De nem bőkezűségéből. Figyelmetlenségéből. Tulajdonképpen hibásan mondom, hogy ad. Amit valaki ad, annak tudja az értékét, és valakinek adja. Maga csak potyogtat. Észre se veszi, ha valaki felvesz maga után valamit. Az ő dolga. Hogy tudtak ezzel a közönnyel, ilyen ellenségesen egymás mellett élni? Miért ilyen ellenséges maga egy másik emberrel szemben ?

– Mert másik ember.

– A mi szakmánkban iszonyú vágás folyik. Nálunk tényleg létkérdés, hogy a másiknak ne legyen sikere. De csak addig folyik a meccs, amíg el nem megy más területre, vagy le nem csúszik. Aztán már lehet a legjobb haver, még segítünk is neki. Nálunk a másik ember még akkor sem ellenség, ha konkurencia. De ha ellenség is... Legalább utáljuk.

Valéria csöndben, tanárnősen megjegyezte:

– Nincs bomlékonyabb a szerves vegyületeknél.

Jankó igen rövid gondolkodás után némi diákos diadallal replikázott:

– Mégis a szerves vegyületek voltak életképesek. Úgy látszik, a bomlékonyság volt az élet feltétele.

– Ez butaság, Jankó, igaz, én kezdtem. De ha már elkezdtük... Ragaszkodom a végleges kötésemhez, mert már nem kívánok valami magasrendű patkánnyá vagy emlős madárrá átalakulni.

– Nekem szükségem van magára.

– Hagyja, csak rosszat tanulna tőlem – mosolygott malíciával Valéria.

– Szóval komolyan gondolja, hogy snitt.

– Maga úgy képzelem, hogy én majd lesni fogom a hívásait, és dobogó szívvel sminkelem magam, hideg tus, meleg tus, hogy legalább az első benyomás kellemes legyen, kis nívós beszélgetés egy idegen lakásban vagy a magáéban, mindegy, s fokozatosan hidegülő szeretkezések? Ne haragudjon, én ezt már nem tudom elképzelni, ez már nem fér bele az én szisztémámba.

Valéria hangja kicsit keményebbre sikerült a tervezettnél, de a helyzet egyre valószínűtlenebb volt. Egyre jobban kellett ügyelnie, hogy ne tévessze el a valóság arányait. Hogy őt, őt egy Jankó ostromoljon, már nemcsak a képtelenséggel volt határos, hanem a nevetségességgel is. Éppúgy kísértette a komikum, mint az előző nap estéjén, csak ebben a fonák változatban védekezni se tudott ellene.

– Miért nem fér bele a szisztémájába? Egy ilyen epizód nem ér magának annyit, hogy egy kicsit átrendezze a szisztémáját?

– Nem tudom, mennyire jártas a matematikában: egy szisztémát nem lehet kicsit átrendezni. Csak újat lehet kezdeni. Gondolja meg, én hányszor kezdtem újra! Először színésznőként, aztán hivatalnokként, aztán szolid előadóművészként, akit körül kellett szőnom a békés családi élet védőhálójával is... Nem megy többször.

– Ha maga nem tud ennek a békés családi életnek a szélén egy csöpp helyet szorítani nekem, azt jelenti, hogy ez a dolog magának sem olyan fölösleges és alkalmatlan epizód, amilyennek feltünteti.

– Drága Jankó, nem erről van szó. Ha maga csak tizedannyira vonzana engem, mint amennyire vonz, akkor sem tudnám a családi életem szélén elhelyezni.

Jankó a blokkot tépdeste elmerülten. Hirtelen rájött, hogy azt, amit ő hallani szeretne, Valéria nem fogja kimondani. Nem fogja bevallani, mennyire feldúlta ez az éjszaka, hogy ez lenne, ha lehetne, az utolsó szerelem, hogy keserves napokon fog átvergődni, míg kitörli emlékezetéből ezt a vidéki utazást. Jankó megértette, hogy Valéria még mindig kiszolgáltatottabb, mint ő, egyszerűen azért, mert öregebb.

– És nem félsz, Valéria – kezdte váratlanul tegezve –, hogy pár év múlva magadnak sem fogsz tudni elszámolni ezzel a mulasztással?

– Mi az? Merénylet? – nevette el magát az asszony. – Éjjel nem akartál tegezni, hogy az maradhassak, aki voltam. Most azt hiszed, ezzel a tegezéssel megváltoztatom?

Jankó odahajolt és könnyedén rácsókolta.

Valéria rettentő zavarba jött :

– Ne terrorizálj! – zárkózott el a fiú elől. – Jó, akkor induljunk. Az állomásra vigyél, még elérem a vonatot.

– Hazaviszlek.

Valéria nem akart csökönysnek bizonyulni, összepakolt, és készségesen, felületes barátságához illő könnyedséggel helyezkedett el Jankó mellett. Jankó meglehetősen gyorsan hajtott, Valéria legalábbis úgy találta, pedig Jankó valójában nem igyekezett. Nem akarta utolérni barátait, s nem akarta megrövidíteni az utat.

– Még soha életemben nem gondolkoztam ennyit egy emberről, mint rólad, Valéria – kezdte a fiú már a vezetéstől is magabiztosabban.

– Igazán megtisztelsz vele. De őszintén szólva, akkor nem sokat gondolkozhattál te az emberekről, drága Jankó.

– Felétek a gondolkodást órabérben számolják el? – vágott vissza nem igazán megbántva a fiú. – Tényleg sokat gondolkoztam rólad. Nem tudlak megérteni. Csak ne kezd újra, ne kezd újra, amit mondtál, megértettem. De hát nem tudom elhinni, hogy neked bármilyen nyugalom többet érjen ennél a mi sztorinknál. Nem mintha úgy el volnék magamtól telve. Simán tudomásul venném, ha én, első Jankovics János nem kellenék neked. Ne haragudj, hogy visszaélek bizalmas természetű információimmal, de tudom, hogy kellettem neked, jobban, mint ahogy te kellettél nekem. Nem vagyok egy önzetlen fiú, most mégis azt mondom: rendben van, hogy lemondasz rólam, elvégre csakugyan nem sok jövője van ennek a sztorinak. De hogy mondhatasz le negyvenegy éves korodban a szerelemről?

– Nem mondtam le... elvileg – vetette közbe bizonytalanul Valéria. – El is tudom képzelni, valaki hozzám illővel... Nyilván te is látod, mi mennyire nem illünk egymáshoz.

– Márpedig te nem fogsz beleszeretni valaki hozzád illőbe... Esetleg hetyegni fogsz valakivel, az lehet. Tisztán érzem, hogy olyanba, aki állítólag hozzád illik, nem szerethetsz bele.

– Nem hát. Egy nálam öt centivel alacsonyabb, tizenöt évvel fiatalabb, huszonötezer forint havi jövedelemmel gazdagabb fiatalemberbe fogok beleszeretni, különös ismertetőjele, hogy ágon ül és dalol.

– Rosszul becsülted meg a jövedelmemet. Hagyjuk.

Jankó elhallgatott, és dühösen előzte a járműveket. Valéria igyekezett mindent megjegyezni. Minden gesztust, minden szót. Tudta, hogy neki mindezt majd újra kell élnie képzeletben, hogy világosan láthassa, milyen szándékok és indulatok vezetnek Jankót, hogy mi is történik most köztük voltaképpen. Abban a görcsös elutasításban, amellyel Jankó ellen volt kénytelen felvértezni magát, nem tudja reálisan felmérni Jankó magatartását. Sejtette, hogy nem lesz majd könnyű akkor szembenézni ezzel a Jankóval, tudata mélyén meg merte ítélni, hogy Jankó tiszta szándékú és a maga módján hűséges, de elfojtott magában minden érzelmet. Érezni majd ráér később is. Most ki kell ebből a csapdából mentenie magát. De minden, amit érezhetett volna, szerelem, meghatottság, szánalom, önsajnálát s szégyen a hamis játék miatt – ott feszült oldalt és hátul a fejében, s ott hullámozott némán a gyomrában, fáj a feje.

Újra Jankó szólalt meg, tettett hetykeséggel:

– Mi, úgy látszik, sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítunk a szerelemnek.

– Ti: a generációtok?

– Nem csinálunk körülötte nagy faksznit, az igaz, de nem rendeljük alá semminek, nem úgy, mint ti, abszolút morális lények, akik annyira féltitek a szerelem szentségét, hogy kihagyjátok az életekből.

– Egy szóval sem mondtam, hogy erkölcsi szempontból vagy hogy a te érdekedben hagylak ki az életemből.

– Kihagysz az életedből?! Ő csak úgy kihagy engem az életéből! Édes Valéria, nem gondolod, hogy kissé elszámítod magad? Végül is ki vagy te?

– Ebben az esetben egy ostromlott nő. Megközelíthetetlen és gögös. Mihelyt megszűnik az ostrom, megtépzott, szürke tyúk leszek, ígérem.

Jankó a padkára kormányozta a kocsit, megállt, rámosolygott Valériára:

– Olyan kedves vagy, Valéria. Hiányozni fogsz. Engedd meg, hogy megkeresselek.

– Nem lehet, Jankó. Nem bírom elviselni a bizonytalanságot. Majd beleszeretek valami hozzám való pasasba, te is maradj meg a kislányoknál.

– Értsd meg, Valéria, te nem szerethetsz bele egy hozzád való pasasba, mert te csak képzeld magad, s az a pasas, akit te ehhez a képzelte Valériához passzítasz, az nem érdekel téged. Én tudom.

– Akkor nem szeretek bele senkibe – mondta aprót sóhajtva Valéria –, és megmaradok magamnak. A képzelte magamnak.

Jankó hirtelen átnyúlt Valéria fölött, kinyitotta a kocsi ajtaját, és sötét, dühös undorral, Valériára rá se nézve, kezével egy apró, hessentő mozdulatot tett.

– Eredj a francba.

Valéria kihúzta a hátsó ülésről a táskáját, becsapta az ajtót, Jankó elhajtott.

Meleg szél fúj. Ezek a párás, meleg szelek majdnem hangtalanok. Egy-egy szélhullám után a levegő úgy tudott megüledni, mintha már el is felejtette volna a felkavarodást; a távolabbi fák, bokrok, alig serkent vetések ferdesége levált a szél képzetéről, és aki nem tartotta észben, hogy fúj a szél, azt hihette, maguktól dőltek félre vagy ilyen a növésük. A halk sziszegésben, mely a táj hangjának tűnt már, néhány pillanatig ferdének látszott a világ, mintha a fák dőlve nyúlnának valami után.

Egy autó állt meg Valéria mellett, magányos úrvezető invitálta; van üres helye, elviszi.

Valéria csak arra kérte, a legközelebbi vasútállomásig vigye, de a férfi Pestre tartott. Hátradöntötte fejét, a fény, a benzinszag, a bűgás, még a nyitott ablakon beáramló levegő is elviselhetetlen kint okozott.

– Kérem, álljon meg valami presszónál, nem tudom víz nélkül lenyelni a fájdalomcsillapító tablettámat.

– Ó, szegény, fáj a feje, nem magát láttam az előbb Jankovics János kocsijában? – csapott rá a férfi indokolatlan felvillanyozottsággal.

– De, engem.

– Nekem jó az arcmemóriám, rögtön megismertem. Nemrégén előztek le engem, amikor megláttam magát a padkán, rögtön kapcsoltam, hogy csak abból a kocsiból kerülhetett oda. Szegény kis hölgy, biztosan kirakta az a kis titán, ezeknek a mai gyerekeknek csupa ilyen ideáljuk van. Tudja, hogy hívjuk mi otthon ezt a je-je fiút? Fajankó! A mi családunknak nagyon jó humora van. Na de ilyet, magácskát kirakni, egy ilyen fess hölgyet !

Valéria eltöprengett. Miért gondolja mindig, mindenki, hogy ő csak vesztes lehet. Miért olyan biztos mindenki abban, hogy ha ő színpadra lép – megbukik, ha kiszáll egy kocsiból – kidobták? Miért hurcolja magával a permanens vereség bélyegét? Ez a kórusban felhangzó vigasz minden cselekedete után végül is megrontja bizalmát, örömét apróbb-nagyobb győzelmeiben. Hiszen most is győzött. Ezt nem szabad elfelejteni.

Elbóbiskolt, de nem aludt mélyen, a fájdalom nem engedte. Modern toronyházat látott, melynek falai mintha szürkés tejüvegből lettek volna, s mögöttük lassan, imbolyogva, mintha szélfúvás mozgatta volna őket, nyújtott mozdulatokkal verekedtek az emberek. Az egyik árnyra pillantott, s világosan azt gondolta: ez le fog esni. S az árny lassan, vitorlázva lehullott. Lent már egy vadnyugati kocsma volt, mint egy színes cowboyfilmben, s a vörhenyes lépcső előtt rikító kockás ingben, egy felkunkorodó sárga-piros sörösplakát mellett feküdt az, akit fönről lelöktek. Ő újra felemelte a fejét, újra az opálos szürke építményt látta a buborékszerű figurákkal, s kísértést érzett, hogy megint kiszemeljen valakit, de világosan azt gondolta: „Többé nem gondolom senkire, hogy leesik, mert leesik.” Erre felébredt.

A száguldó, merev házak és villanyoszlopok belehasítottak fájó fejébe, már egész közel jártak Pesthez.

1975

A HIÁNY

1.

Először érzett valami halvány fölényt a lányával szemben. Mi a frásznak kell eljegyzés? Pláne eljegyzési vacsora?! Eddig annyira modernnek, olyan igazi fiatalok voltak, úgy röpködött az „Ugyan, mami, ezek a te dolgaid!” és a „Hol élsz, mami, könyörgök?”, hogy ő vén trampolinak érezte magát, titokzatos úton-módon megszabott ízlésük, modoruk, nyegleségük és magabiztosságuk hatása alá kerülve. Eljegyzési vacsora? És ő még aggódott, hogy esetleg össze sem akarnak házasodni, majd poroszkálnak utánuk a benőtt hajú, mocskos kis gyerekek, mint a minap látta a Belvárosban egy küföldi hippicsaládnál. Egyébként szép gyerekek voltak. Főleg a kislány. Hosszú kartonszoknyája volt, mint az anyjának, nagy kendővel kötötték hátra a haját. És mégsem lehetett volna összetéveszteni egy cigánygyerekekkel. Furcsa, hogy a gazdagság a húst, a haját, a köröm formáját, a mozdulat ritmusát is megváltoztatja, furcsa és szomorú. Mert ezért vált az ő erős csontozata, sprőd haja, vastag farizma divatjamúlt, kinőni való örökséggé.

Jó, hát megcsinálja ezt az eljegyzési vacsorát. Bár. A szervezetlen dolgok szoktak jól sikerülni. Neki például ebben az egész, nem boldog házasságban talán a legszebb emléke az eljegyzés. Eljegyzés? Fenét volt az eljegyzés! Csak most botlott ebbe a szóba, máskor pontosan körülírja, vagyis nevével nevezi a dolgot: „Az az este, amikor a férjem bejelentette a szakosztálynak, hogy elvesz feleségül.” Alighanem már a gyerekeknek is emlegette ezt. Istenem, milyen hülyéknek tarthatják őket! „Bejelentette a szakosztálynak” —szörnyű. Ebben is igazuk van a gyerekeknek: egyszerűbb azt mondani, hogy eljegyzés. S lehet, hogy abban is igazuk van: jobb az ilyesmit szabályosan elintézni.

Nem, ezt azért nem!

Arról az estéről nem mond le. Azt az emléket nem szolgáltatja ki, nem árulja el, nem kezdi szégyellni. A mai gazdagabb élet, a finomabb anyagok, elegánsabb formák, műveltebb ízlés kiforgatta már annyi mindenből. Itt van például a bútor. Nagyon szerette. Büszke volt rá. Kombinált bútor, vitrinek, kinyitható rekamié. A legjobb és legmodernebb volt, amikor vették. Csodájára jártak az emberek. Az újpesti asztalos azt mondta, a gyémántlakodalmukat is ebben a bútorban fogják ünnepelni, s még akkor sem fog bicegni az asztal és nyikorogni a rekamié. Mellesleg ez a jóslat nem vált be, mert már jó húsz éve biceg az asztal és nyikorog a rekamié, de mindegy. Ő mindenesetre mindig úgy érezte, hogy szép lakása van. Most meg Erika, a lánya, de a fiú, Tiborka is rágja a fülét, hogy adja el az ócskásnak, vegyen újat, sőt Erika azt szeretné, ha már az eljegyzési vacsorát is új bútorok közt tartanák. Persze csak az ő bútorai ósdi vacak; a fiúéknál is régi bútor van, az bezzeg antik! Erika az első látogatásról átszellemülten jött haza, és napokig: „Az a bútor, azok a szőnyegek, azok a ruhák és Márti néni, ha te láttad volna, el se tudod képzelni.” Ő még nem volt náluk, de Márti néni volt alkalma megismerni (a fiatalok rendeztek egy közös vasárnapi ebédet egy kertvendéglőben), semmi különös. Úrinő. Tökéletes úrinő. Bár Tiborka egyszer említette, hogy anyai nagyapjának bolgárkertészete van Zuglóban, s az bizony nem sokkal nagyobb földterület lehet, mint ami nekik volt, odahaza. Lám, mégis milyen különbözően nőttek ki ők ketten a

földből. Márta férjével más a helyzet, az valódi úricsaládból származik. Valami minisztériumi hivatalnok volt Márta apósa, s ezt úgy emlegette, mintha ez is az ő személyes érdeme volna. Valószínű, hogy ezt az eljegyzési vacsorát is ő találta ki, nem a fiatalok. Ha Márti néni mondja, hogy eljegyzésnek kell lenni, akkor kell lenni. Akkor nem konvencionális marhaság. Pedig hát már az ő fiatakorukban is annak számított. Ő is, Kornél is szégyellte volna, ha nagyobb felhajással történik, mint ahogy történt.

Kornél, amikor előző este lekísérte a kapuhoz, indulóban még megkérdezte: „Nem jössz ki a meccsemre?” Öltözködési gondjai nem voltak, akadt egy piros kulikabátja, s hozzá kék kockás ruhája, ami megtévesztően szövetszerű volt. Az igazság az, hogy a ruha barhentből készült, de a színe és a kockázása: akár ha szövet lett volna. És akkoriban horgolt egy piros, pomponos tengerészsapkát, csak sajnos a fejtett fonal már eredetileg is házilag volt megfestve, ezért kicsit kifakult, a fehér csíkot pedig megfogta a piros, nem lett volna szabad kimosni. De ki vitt akkor még ruhát tisztítóba?! S az a piros sapka alapjában véve azért így is nagyon jól állt neki, mert fekete, göndör haja volt, s akkor még nagy divat volt a göndör haj. Direkt daueroltatták a nők magukat. Ez volt az ő számára a legolcsóbb frizuradivat: a Maximka, neki természetes Maximka nőtt a fején.

Szóval a külsejével nem volt gondja, kifejezetten jólöltözöttnak érezte magát. Erika nagyokat vihogott ezen a szerelésen, mert előkerült egy kép, amelyiken a szakosztály: szétverrt orrú bokszolók körében szerepel ebben az öltözetben. Ő az egyetlen nő a képen, a fiúk középre vették. Talán ha lett volna más nő is, akkor a lánya látta volna, hogy mennyivel csinosabb volt ő akkoriban az átlagnál; így Erika csak a kitömött vállat látta. Pedig eredetileg dicsekvő szándékkal vette elő a képet, hogy lám, milyen elegáns tudott ő lenni – barhentben, de ezt végül be se vallotta. Nem lett volna jó vicc, Erika így is túlságosan röhögött. Igaz, az idén megkérdezte, nincs-e eltéve „valahol a rongyaid közt” az a kulikabát. Nincs. Erikának csinált belőle ötvenháromban egy kis mellényes, harangos szoknyát, pici aranygombokkal. Semmi gyermekruhát nem lehetett kapni.

Ő a bokszmeccs után a folyosón várta meg Kornélt. Ismerte a fiúkat, de egyedül nem akart bemenni a kantinba. Nem mintha molesztálták volna – nagyon rendes fiúk voltak –, az edző is úgy bánt vele, mint a lányával, de hát ő tudatában volt, hogy csak addig és annyira van hozzájuk köze, ameddig és amennyire Kornélhoz tartozik. Tehát tulajdonképpen nem is beszélt velük, a szó szoros értelmében meg se ismerkedett velük. Kornél odavezette az asztalhoz, és azt mondta: „Bemutatom a menyasszonyomat.” A fiúk azt hitték, viccel, nevettek, és azt mondták: „Hülye vagy, Kóró, hát ismerjük.” „Marhák, de ezt el is veszem feleségül” — legyintett feléjük Kornél, és rámosolygott a szeme sarkából. Az egyik szeme sarkából, a másik le volt ragasztva. A fiúk még mindig nevetgéltek, mivel ők eddig is úgy gondolták, hogy Kornél ezt a menyasszonyát – mármint Őt – el fogja venni feleségül, s változatlanul azt hitték, hogy Kornél sajátságos, zárkózott humorával állnak szemben, de ő már tudta, hogy ez tulajdonképpen, nos... hát, hogy ez nem más, mint lánykérés. S mert ő nem szólt rá semmit, a dolog el is volt intézve.

Buta liba, ó, istenem, mennyire meg volt hatódva ettől a kemény, férfias, szűkszavú embertől! Hiszen még most is a legszebb emlék, dédelgetett emlék... Ez igen! Semmi udvarlás, semmi bók, semmi fakszni, csak mosoly az egyik szem sarkában (másik leragasztva), „Bemutatom a menyasszonyomat” – és kész. Ilyen egy klassz férfi. Ilyen egy klassz lány. Aztán némán élni egymás mellett huszonöt évig, évente

csupán három-négy kérdés: Mikor veszed ki a szabadságodat? Mit vegyek a gyerekek karácsonyra? Mit küldjek az apádnak a születésnapjára? Elmentél tüdőszűrésre?” Huszonöt év alatt maximum száz kérdés. Száz mondat. S válasz még kevesebb: „Mit tudom én?!” és „Amit akarsz.” Erre persze akkor nem gondolt. Ilyesmi meg se fordult a fakó piros pompon és a göndör fekete haj alatt az eszecskejében. Hát igen.

De akkoriban ez volt a férfiideál. Ment a markáns arcélú partizán az erdőben, előtte elgyötört partizánlány. Partizán leemelt egy töltényesládát a lány görnyedt hátáról, hosszan összenéztek, vonszolták magukat tovább. Holtomiglan-holtodiglan. Ásó, kapa, nagyharang. Így ment ez minden filmben. Az emberek öntudatosan, büszkén haltak hősi halált, megnyerték az országos sztahanovista versenyt, gyereket nemzettek és temettek, elváltak és találkoztak – hang nélkül. Szöveg nélkül. Legföljebb velős jelmondatokat böktek ki, hosszú merengés után, és lobogtatta a hajukat a szél. Ezért érezte rendjén valónak, hogy Kornél nem fecsérli a szót, nem mond buta bókokat. Mi több, még azt sem mondta, hogy szereti.

Na tessék.

Oda már ez a szép emlék is. Mindig így jár. Valamin elkezd tűnődni, és rossz vége lesz. Mindig rossz vége lesz. Huszonöt év alatt nem eszmélt rá, hogy milyen korlátolt liba volt ő azon az estén. Sőt még az előbb is büszke volt az ő rendhagyó eljegyzésükre, mint valamire, amit ők mégis jobban csináltak, mint ezek. Nyavalyát. Úgy látszik, mindent ezek csinálnak jobban. Az ő fiatalsága: a barhentruha, a kombinált bútor, a bokszoló szakosztály, a büszke és rideg szerelem, még gömbölyű, csipkedni való feneke is olcsó, kínos – már nemcsak a lánya számára; lassan már neki, magának is. Itt áll az öregség küszöbén, és nincs semmi, amiben biztos volna, amire tarthatna valamit, amit benyújthatna a világnak, mint dicséretes bizonyítványt, igazolópapírt az életéről. Egész életében dolgozott, szép lány volt fiatalkorában, szép lakást teremtett maga körül, tiszta és feddhetetlen – s mindez nem védi meg semmitől. Az előtt a bizonyos kertvendéglői ebéd előtt is úgy drukkolt, mint egy kamaszlány. Igaz, Erika elég tapintatlanul vizsgáztatta, hogy mit akar fölvenni, majd rábeszélte, hogy a sógornője kosztümjét kérje kölcsön, pedig ő idegen ruhában meg se tud mozdulni, s ez hiba volt Erikától – de hát Erika egy taknyos! Az ötvenen túl már nem forgolódik álmatlanul az ember, mert találkoznia kell egy igazi úriasszonnyal!

Az ám, mit ad ezeknek az eljegyzési vacsorán? Mit főz az örömanya eljegyzési vacsorára? Csirkét. Csirkét? Olyan közönséges. Azonkívül az egész lakás zsírszagú lesz, mint vasárnaponként, s az bizony rontja az ünnepélyességet. Egyben sült húst rizibizivel, salátával. De hát azzal az erővel vendéglőbe is mehetnének. Egyben sült húst? Hogy juthatott ilyen ízetlenség az eszébe? Valami különleges, úri étel kellene. Vadas. De hát illik azt? Az bizonyára alkalomhoz kötött menü lehetett a régi életben, vadászathoz, ilyesmihez. S lehet, hogy azt mondanák, micsoda ízléstelenség volt vadászvacsorával ünnepelni az eljegyzésen a vőlegény elejtését. Nem, nem lehet vadast adni. Kár. Egész jól tudja elkészíteni, és nagyon szereti. Igaz, Kornél annál kevésbé. És vörös bort sem szabad innia a gyomrával, márpedig a vadashoz vörös bort kell adni, ezt olvasta valahol. De jól emlékszik? Fehér húshoz fehér bort, vörös húshoz vörös bort vagy fordítva? És a halhoz? Mert halat is lehetne főzni tulajdonképpen, az elég különleges is, elég könnyű is. Mert Mártának epéje van, persze, manapság már

kinek nincs epéje. De jó-e a hal az epének? Rántva nyilván nem jó. Rácponty, az lenne a jó. Elkészíteni is könnyű. Húsleves, rácponty, rétes. Ez igazán kifogástalan. Igen, de... nem parasztos kicsit? Ilyen főzőcske, trakta, falusi lakodalmas. Talán nem is kellene főzni. Ezeknél a mai házi vendégségeknél – mivelhogy ritka a cseléd – hideget szoktak adni. A háziasszony csak behordja a tálakat, elegánsan és csevegve, semmi zsírszag, semmi hagymaszag, nem falnak a vendégek, csak csendesen falatoznak. Úgyis mindenki fogyókúrázik. Persze. Hát persze. Milyen szerencse, hogy eszébe jutott ! Előállt volna a fazekakkal, tepsikkel, merőkanalakkal, sercegés, csörömpölés a konyhából, vastag ételgőz, rohangálás, titkolható izgalom, hogy sikerült-e, sós-e, édes-e, megsült-e, odakozmált-e, mint egy buzgó szakácsné, aki betolakodott a vendégek közé a szobába. Milyen szerencse, hogy ez az eszébe jutott, jellemző, hogy neki ez ilyen nehezen jut az eszébe.

Szóval hideget. De hát tulajdonképpen hogyan jön létre egy hidegvacsora? Lehet hozni a Mackóból. Nyilván! Sok, nehéz forintokért. Ez most nem számítana (utóvégre mégis eljegyzésről van szó); de mit? Es hogyan? Nincsenek megfelelő táljai sem. De nem is az. Ezekben a főzési rovatokban olyan ügyes kis leírások szoktak lenni, meg a sógornője is szokta emlegetni, hogy majonézes salátát csinált a vendégeknek. Tehát el lehet, sőt szokás elkészíteni a hidegvacsorát házilag is. És valahogy érzi, hogy nem lenne helyes, ha kész hidegtálakat vonultatna föl – attól eltekintve, hogy valóban nincsenek fölvonultatható táljai –, hűvös és személytelen lenne az eljegyzés, mint egy diplomáciai fogadás. Ó, a nyavalya törje ki, ötvenéves fejjel most megtanulhat majonézt csinálni, tartármártást csinálni, aszpikot csinálni. Holnap vesz egy szakácskönyvet. De hát ez mindenképpen rizikó, mert neki bizony fogalma sincs, hogy mikor jó egy ilyen étel, hogy használható-e egyáltalán a recept, hiszen soha életében ilyesmit nem evett. Na, nem baj, majd hazafelé leszáll a Mackónál, és megkóstolja.

Mekkora gond egy eljegyzés ! És Erikára nem számíthat, mert nem ért semmihez, őszintén szólva lusta is. Már az is a jóság csimborasszója, hogy ígéretet tett: az ajtókat, ablakokat ő fogja lemosni. Ebből is látszik, milyen fontos neki ez a „buli”, életében nem tett ilyen ígéretet. Lemosni persze nem fogja, de az nem is fontos, azzal Kornél elpiszmog, az egyetlen házimunka, amiben néha részt vesz. Főzési gondokban Kornélra végképpen nem számíthat, a mákos tészta és a sárgaborsó főzelék kivételével mindent megeszik, de névről csak azt a két ételt ismeri, amelyiket nem eszi meg. A többit három csoportba osztja: hús, főzelék, tészta. Na hiszen, Kornéllal hidegkonyhai készítményekről tárgyalni...

Nem kellett volna, hogy eszébe jusson Ferike. Kár volt, hogy idáig engedte magát. Persze itt lappangott, ma valahogy végig itt lappangott, amikor a külföldi hippicsalád jelent meg előtte, már akkor alig bírt elkanyarodni Ferikétől. És érdekes, most is percek óta érezte a veszélyt, szinte látta magát, amint szaladgál, mint az egér, amelyik nem talál bele a lyukba, pedig akkor még tényleg nem gondolt Ferikére. Ferike segítene. Igen, Ferike segítene. Tudná, mit kell adni eljegyzési vacsorára, hogy kell elkészíteni a majonézt, Ferike megmondaná: „Jó vagy, anya, a bordó ruhádban, ne vegyél fel kosztümöt, úgy nézel ki benne, mint egy konzervdobozban egy konzervnő”, kioktatná Erikát, hogy Márti néni antik bútora a legjobb esetben Baross utcai koloniál. Ferike tudná fogadni a vendégeket, és udvariasan, kicsit mellékesen fecsegne velük, mint akinek külön dolga volna, de a húga kedvéért részt vesz ebben is. Ferike méltatlankodva azt mondaná: „Az anyám mindenáron főzőcskézni akart, de persze nem engedtem,

legyen neki is ünnepe ez a nap, az asszonyoknak úgyis olyan kevés ünnepük van.” De ha ezt nem mondaná is Ferike, annyit mindenképpen mondana: „Az anyám...” S ez rangnak számítana mindenki előtt.

Pedig Ferike se szerette a kombinált szekrényt. Egyszer, még gimnazista korában kiürítette a vitrint, és pingponglabdákból és papírból fabrikált pici állatfejeket: kutya-, malac-, egér-, macska-, kakas-, pulyka-, bocifejet, azokkal töltötte meg a porcelán bigyók helyét. Ez valami születésnap ajándék lett volna, de ő nem örült neki. „Hova tetted a porcelánjaimat?” — kérdezte kétségbeesetten. Ferike elszomorodott, mint mindenki, akinek elrontják a játékát, s szó nélkül előadogatta a nippeket. Ő persze addigra megsajnálta a gyereket, és ragaszkodni akart a füles pingponglabdákhoz, de Ferike hajthatatlan maradt. „Ugyan, anya, neked ez nem tetszik. Különbözik lehet, hogy igazad van. A vitrin – vitrin, a füles pingponglabda pedig füles pingponglabda. Elég baj, hogy most nem kaptál tőlem semmit a születésnapodra.”

1957-ben, amikor felszámolták Ferike kuckóját, kezébe kerültek a ragasztott orrú-fülű pingponglabdák. Akkor telerakta velük a vitrint, most is ott vannak. Kornél először nem vette észre, hónapokba telt, míg észrevette. De akkor sem szólt semmit. Még szerencse. Ő életereje és egyszerűen: józan esze határán járt már akkor, kiszámíthatatlan, mi történt volna, ha Kornél ezt szóvá teszi.

Amióta Ferike eltűnt, Kornél a nevét sem ejtette ki. Igaz, ő sem beszélt azóta Ferikéről, pedig neki édesfia volt, nem úgy, mint Kornélnak. De ez is csak Ferike eltűnése óta fordul meg a fejében, hogy végeredményben Kornélnak nem volt édes gyereke az a gyerek, előtte olyan természetesen és különbség nélkül szerették... az az igazság, hogy jobban szerették mindketten, mint Erikát. Ezért nagyrészt meg lehet érteni Erika követelőző, erőszakos kényelemszeretetét, zsarnokoskodását is, mert ő jól emlékszik: a kislány tulajdonképpen háttérbe szorult Ferike mögött, harcolnia kellett azért a figyelemért, amit az okos és játékos fiú mérték nélkül megkapott. S ami a kislánynak legjobban fájhatott: nemcsak tőle, közös anyjuktól, de Kornéltól, az ő saját apjától is.

Erika nem tudhatta, hogy Kornél zavartalanul magáénak érezte Ferikét, mert vele, az anyjával egy időben ismerte meg, fedezte fel és szerette meg. Semmivel kevesebb köze nem volt a gyerekekhez, mint neki, aki szülte. Ferike ugyanis tízéves korában került hozzájuk, kész kis ember volt. És nagyon kedves kis ember. Nem volt nehéz szeretni. Nem hagyott nyomot rajta a sors, amibe önhibáján kívül beleszületett.

Még Kornél apja is, pedig igazi falós parasztember volt, s őt, a menyét mindig elítélte a zabgyerekek miatt, Ferikét kedvelte, sőt a maga faramuci módján még kényeztette is.

Hosszú copffal, nagyon fiatalon jött Pestre, kifutólánynak a Tungsramba. Tizenhat éves volt mindössze. De mindjárt sok udvarlója akadt, volt közöttük egy szétálló fülű kertész. Egyáltalán nem tetszett neki, mégis, amikor a fiúnak be kellett vonulnia, és a búcsúestén meglátta katonaruhában, nagyon megilletődött. Kísérteties érzés fogta el, folyton arra kellett gondolnia, hogy ez a fiú meg fog halni. Érthetetlen, miért támadt ez a gondolata, hiszen tudatlan lány létére nem is sejtette, hogy világháború küszöbén állnak, egyszerre csak a szeme elé tolakodott egy arc, a fiú arca, megüvegesedett szemmel, rászáradt vérrel, szürkén, s iszonyodásában, zavart lelkipurdalásában aznap este az övé lett.

Nem rendítette meg a dolog, de ezen nem akadt fenn különösebben, ugyanis nem volt szerelmes a fiúba, nem is várt mást. Arról, hogy gyereke lesz, nem értesítette, mert a fiú kezdettől el akarta őt venni feleségül, s ha megtudta volna, hogy másállapotba került, nem tudta volna többé megakadályozni, hogy el is vegye. Pedig ő úgy okoskodott: a szegény csak a falu előtt szegény, ahonnan már úgyis eljött. Az anyja szegény majd nevelgeti addig a gyereket, amíg ő magához nem tudja venni, akárcsak a többi kis zabita a többi öregasszony, akiknek a lánya összebújt valakivel Pesten. Nem olyan ritkaság. Az a pár hónap, ami addig vár rá, persze nehéz lesz, de inkább átvészeli egyedül, semhogy egy rossz házassággal kösse le magát.

Ma már nem érti, tizenhat évesen honnét volt benne ennyi bátorság és önállóság. Miért gondolta, hogy valami fontosat, egy házasságnál mindenesetre fontosabbat kell kezdenie az életével, hogy különbet érdemel a szétálló fülű kertésznél. Mert csakis erről volt szó: jobbra tartogatta magát. Akkoriban azt a magyarázatot adta cselekedeteire annak a néhány embernek, aki elszámoltatta – elszámoltathatta – őt, például az édesanyjának is, hogy óvakodik házasságra kényszeríteni a fiút, mert nem lehet annak jó vége, pár év múlva a fiú koloncnak érezné a nyakán, és majd fölhánytorgatja egy életen keresztül, hogy becsületből vette el. Ez hazugság volt. Becsületből is elvette volna – olyan fiú volt – de szerelemből akarta elvenni. Még amikor a frontra indult, akkor is a kezét kérte, nem is sejtve, hogy egy hároméves fiúcska kapirgál a porban a tyúkok közt, s az az ő kisfia. Szegény, talán ha tudta volna, könnyebb szívvel hal meg. Mert persze meghalt. Az elsők között. Azóta ő ellenszenvvel és szorongva figyel fel minden kósza beszédre, tudományos fejtegetésre, újsághírre, aminek bármi köze van a misztikához. Gyűlöli az akaratátvitel, az előérzet, a titokzatos sugárzások körül gomolygó homályt, gyűlöli a hindukat és gyűlöli a vallásokat is. Borzasztóan szeretné hinni, hogy a világ olyan ésszerű és áttekinthető, amilyenek annak idején, fiatal párttag korában a marxista szemináriumokon megtanulta. Nem is hinni szeretne ebben a hibátlan, minden ízében logikus világképben – hiszen hisz benne tulajdonképpen –, inkább bizonyítékot vár, hogy nincs más, csak ez a világ van. Bizonyítékot, hogy nincs olyan világ, amelyben ő részes egy szétálló fülű kertész elpusztításában.

Kornélnak ezt is elmondta, furcsa és indokolatlan büntudatát. Kornél józanul megnyugtatta: „Akkor is kiviszik a frontra, ha hozzámész feleségül. Nem?” Ez a Kornél, lám, nem vár még külön bizonyítékot, hogy a világ olyan, amilyenek látszik, nála ez nem hit kérdése, Kornél azonos ezzel a világgal. Ha meggondoljuk, Kornél nem akárcsi. Végeredményben egy zabigyerekkel vette el őt, és soha, még veszekedéskor sem vetette ezt a szemére. Hány ember fogadta volna el ennek a szerencsétlen esetnek igazi történetét gyanakvás nélkül? Hány ember mondta volna kívülről: „Jól tetted, hogy nem mentél hozzá, jó, hogy ilyen vagy, így legalább az ember tudhatja, hogy tényleg kell neked, ha kell neked”? Igaz, azt is hozzátette: „Idehallgass, már holnap elmész azért a gyerekért. Annak melletted lett volna a helye.” Szóval az már nem tetszett Kornélnak, hogy ő az anyjára bízta Ferikét. S végeredményben ez is nagyon derék dolog volt Kornéltól.

Disznóság, hogy minduntalan a gondolatai közé tolakszik: ennek a Tiborkának aligha kellene Erika, ha ilyesmi derülne ki róla. Igaz, hogy Erikával sem történhetne meg, ami viszont vele megtörtént. Nem esett volna teherbe, s ha mégis, biztosan hozzáment volna a tetteshez, már az egyszerűség kedvéért

is. És egyáltalán: ott kezdődik a dolog, hogy Erika nem feküdne le valakivel pusztán azért, mert rossz sejtelmei támadnak.

Na, több rosszat már nem gondol a lányáról. Furcsa, nem szokta ő ilyen idegenkedve mérlegelni Erikát! Erikét. Ferike – Erike. Ferike hívta Erikének a húgát. De hát ennek a névnek csak addig volt értelme, amíg volt mire rímelnie.

Különös, hogy Ferike voltaképpen csak nyolc évet élt velük. Több mint kétszer annyi idő telt el azóta. Lassan tizenhét év. Azt mondják, ha valaki valakit elveszít, olyannak őrzi meg emlékezetében, amilyennek utoljára látta. Ha egy kisgyermek meghal, az anyának még húsz év múlva is a kisbabák juttatják eszébe a kis halottat, nem a húszévesek. Őbenne viszont Ferike együtt változott az idővel. Most is meglett férfinak képzelte el, fontos állásban, magabiztosan, amint nagyvonalú, udvarias fölényel társalog Márti nénivel. Miután eltűnt, néhány évig szeptemberben gondolt Ferikére legtöbbször, amikor megkezdődött az iskolaév, és egyetemistákat látott jegyzettel a hónap alatt az autóbussen, meg januárban és májusban, vizsgaidőszakban (merthogy Ferikét éppen azon a nyáron vették fel az egyetemre). Négy-öt év múlva azon kapta magát, hogy hirtelen felfigyel az üzembe kerülő újonc mérnökökre, s Erikának is voltak egészen fiatal tanárai, akiket számon tartott, és örült, ha az osztály meg volt velük elégedve. Alig néhány éve a fiatal házások iránt kezdett érdeklődni, megbámulta a fiatal apákat, akik gyerekkel a karjukon loholtak – nyilván a bölcsőde felé, hosszú lépésekkel, rettentő gondterhelten, s a gyerek nagyokat zöttyent, kicsi sapkáján a pompon ütemesen billegett a nagy iramban.

Néha arra kellett gondolnia, hogy talán nem egészen véletlen Ferikének ez a felnövekvése az ő – emlékezetében? képzeletében? tudatában? ösztöneiben? Mindegy, nem lehet pontosan meghatározni, hogy mivel is érzékeli Ferike felnövekvését. Szegény templomjáró édesanyja azt mondta volna rá: a lelkével. De hát nem a meghatározás a fontos, az a fontos, hogy ő érzékeli, pontosan érzékeli Ferike felnövekvését. És ez talán azt mutatja, hogy Ferike nem halt meg, csak elment valahová, s nem jelentkezik. Ez könnyen elképzelhető, és végeredményben arra sem nehéz magyarázatot találni, hogy nem jelentkezik. Hiszen csak nyolc évet éltek együtt, s ki tudja, talán az alatt a nyolc év alatt is megőrizte magában a sérelmet – csak nem mutatta –, hogy az anyja tíz évre a nagyanyja tyúkudvarába internálta, falura. Lehet, hogy ők nagy szeretetükben nem vették észre: Ferike nem olvadt közójük, s lehet, hogy az az utolsó, csúnya találkozás csak őket érte váratlanul; Ferikét nem. Mindezt nagyon jól el lehet képzelni. Csak éppen nem kellemes. De hát nincs nagy választék. Eltűnt: vagy meghalt, vagy disszidált. És ha Ferike apjáról annak idején olyan pontosan megérezte, hogy meg fog halni, kell, hogy jelentsen valamit az, hogy Ferikét élőnek érzi! Nem, nem, nem. Buta, babonás gondolatok ezek. Tessék logikusan, pontosan számot vetni. Ha meghalt: ölt és megölték. Ha él: megtagadta Őket.

Csúnya volt az az utolsó találkozás. Ő akkor már napok óta bénán és rettegetve várta haza a férfiakat. Sem Ferike, sem Kornél nem jöttek, 24-én elmentek, és napokig nem tértek haza. Egyszer csak Ferike beállított, ő nagyon megörült neki, pedig látta, hogy fegyver van nála, de mit csináljon, annyira féltette pár perccel előbb, hogy csak örvideni tudott, amiért még megvan. Enni adott neki, Ferike tele szájjal mesélt, vidáman, lelkesen, de ő nem sokat értett belőle, mert Ferike az eseményeket valahogyan úgy adta elő, mintha különleges diákcsínyek volnának, s őt teljesen megzavarta, hogy egy taknyos gyerek

úgy beszél országos dolgokról, mint akinek befolyása van ilyesmire. És akkor beállított Kornél is. Nála is fegyver volt. Ferike puskája a hokedlinek volt támasztva, ezért Kornél azonnal észrevette, ahogy a konyhába lépett. Ő látta, hogy baj van: Kornél arca megdermedt. Egyébként is komor volt és fáradt, de ahogy Ferike puskáját észrevette, nyaka kinyúlt gyűrött gallérjából, majd lassan behúzta a válla közé, mint bokszoló korában. Ferike ellenben felragyogott; felemelkedett, és megindult Kornél felé: „Apa, én úgy félttem, hogy maga ellenünk lesz, hogy maga... És most úgy örülök...” Kornél alig nyitotta szét az ajkát, úgy válaszolt: „Tévedsz. Ellenetek vagyok.” Ferike a puskára kapta a szemét: „És a fegyver?” „A rendészekhez csatlakoztam. Az irodaházban gyűlésezhettek, turkálhattok a papírok között, a műhelyekbe nem teszitek a lábatokat. A többi nem érdekel.” Ferike fehéren és hihetetlen komolyan azt mondta: „Agyon fogják löni.” „Talán bizony te fogsz agyonlöni?!” – csattant fel Kornél. „Az lehet – bólított sírósan a fiú –, kerülni fogom a környéket, mégis előfordulhat.” Kornél ördögi gúnnyal rámutatott Ferike fegyverére, ami Kornél fegyvere mellett gyatra légpuskának látszott: „Elintézheted itt is. Állok rendelkezésedre.” Ferike idegesen felnevetett: „Nem is tudtam, hogy Apa így tud drámázni. Nem jó szöveg, Apa, én értek hozzá, nekem elhiheti.” Kornél elvörösödött: „Elhallgatsz! Mi bajod van neked velünk? Mi hiányzott neked, mi?” „Nekem? Magukkal? De hiszen ez nem családi ügy, Apa, én nem maga ellen... Kezdetől félttem, hogy nem fogja megérteni...” és a tenyerébe temette az arcát a hirtelen nagyon fiatal, gyerekessé változó fiú.

Késő estig vitatkoztak. Ferike azt bizonygatta Kornélnak, hogy hazug, ártalmas akció volt Kornél „sztárolása” a gyárban. „Maga ellen fordították a haverjait. Nem maradt egy barátja se, igaz? Ott kellett hagynia a bunyót is, pedig azt szerette, igaz? A múltkor összeismerkedtem a volt edzőjével, most az egyetemi klubnál van, az azt mondta, hogy maga nagyon tehetséges volt, mindenféle bajnok is lehetett volna, de amikor sztahanovistát csináltak magából, műszak után már pinpongozni se maradt volna ereje, nemhogy bunyózni.”

Kornél erre azt válaszolta, hogy mint élmunkás kapott lakást, mint sztahanovista kapott jobbnál jobb beutalókat nyaranta a családnak, s az állítólagos barátai irigységből maradtak el mellőle, nem pedig igazságérzetből, s pláne nem a Ferike által emlegetett örök emberi erkölcs nevében. „Nem vagyok preparátum! Nem vagyok plakátproletár! Ha hülyére verik a fejemet egy-két bajnoki éremért, akkor, gondolod, ember maradtam volna?”

Ő Kornélnak adott igazat. Igazán nem tartozik azok közé az asszonyok közé, akik a szerint a parancsolat szerint élnek, hogy az asszonynak az ura mellett a helye, ha Ferikének adott volna igazat, gond nélkül elküldte volna Kornélt, ha örökre, hát örökre. De ő akkor mindenféle szempontból helytállóan találta Kornél érveit. Praktikus okokból is, hiszen a lakás, a viszonylagos jómód valóban annak volt köszönhető, hogy Kornélt „sztárolták”, vagyis hogy a gyár büszkesége lett, ráadásul ő kezdettől fogva utálta az ökölvívást, ha soha nem szólt is róla. De hát másfelől azért is, mert ő nagy dolognak érezte Kornél sikereit. Lehet, hogy ez ma már csak hiúságnak látszik, de ha valóban csupán hiúság lett volna, akkor azt kielégítette volna egy sportsiker is, talán még jobban, mint egy dicsőségtábla egy poros műhelyben.

„Átverték benneteket !” – hangoztatta. a fiú, és Kornél hirtelen indulat nélkül, inkább szomorúan

megkérdezte: „És mi a biztosíték, hogy te és a haverjaid nem fognak átverni bennünket, s nem vernek át éppen most téged?” Ferike tőle egészen szokatlan pátozzal válaszolta: „Mi vagyunk a biztosíték. Mi magunk.” Kornél keserűen elmosolyodott: „Szédült taknyosok vagytok. Azt se tudjátok, mit akartok.” Ferike zavarba jött, mégis magabiztosan válaszolta: „De azt tudjuk, hogy mit nem akarunk, s ebben a pillanatban az is elég. Aztán majd kialakítjuk a dolgokat olyanokkal, akik értenek hozzá. Gondolom, ez lett volna a szocialista demokratizmus eddig is, nem?” „Jó, azt nem kérdezem, mit nem akartok. Olvastam. Engem csak az érdekel: te, fiam, személy szerint te, hogyan kerültél közéjük? Mi indított téged erre? A te életedre nem lehet panaszod. Te eddig nem láttál mást magad körül, csak jó és tiszta dolgokat. Nem gondolod, ha a te tapasztalataid nem voltak olyan rosszak, akkor, legalábbis tetőled, csibészség fegyvert fogni azokra, akik pátyolgattak eddig? Valami hülye, romantikus kaland ez neked, látom én, valami fellengzős seggdugas vagy egy jól dolgozó provokátor hülyített meg téged is.” Ferike csöndesen válaszolt, és a vita során első ízben nem Kornélra, hanem órá nézett: „Maguk keveset voltak vidéken. Én ott nőttek fel, és a vakációk felét is ott töltöttem. Azok után engem nem nagyon kellett provokálni.” „Na, a parasztnak aztán lehet is hinni! Az mindig sír, annak semmi sem elég” – csattant föl Kornél. Ferike akkor lassan, csodálkozó szemmel előrehajolt, behajolt Kornél arcába: „Na, magának kimosták az agyát. Magával nem érdemes többé beszélni.” Fogta a fegyverét, és elment. Soha többé nem látták.

Kornélt aztán nagyon nehezen, hosszú tortúrák után vették vissza a pártba. Az ellenforradalmár fia miatt. Ez nagy disznóság volt. Hiszen ő maga végig, egész a munka megindulásáig, bent volt a gyárban.

Az a vita, az az utolsó vita, ha eszébe jut, valahogy elvásik belül a melle. Okosabbnak kéne lennie, akkor talán keresztül látna rajta. Így csak szavak, mondatok, mind azt jelenti, amit jelent, s mégis hamisak, megtévesztőek, mert semmire sem adnak magyarázatot. Nem talál bennük választ arra, miért látta Ferike értelmét, hogy ellenük forduljon, világgá menjen vagy elpusztuljon. Vagy Ferike nem is gondolt a következményekre? Hiába, Ferike mint ellenség – elképzelhetetlen.

Vagy mégis? Abban az utolsó vitában olyan idegennek mutatkozott, annyi váratlan dolog derült ki róla; nem áltathatja magát: valószínűleg rosszul ismerte Ferikét. Szerette, és rosszul ismerte. S az azóta eltelt tizenhét év alatt ő már annyit változtatott rajta, hogy csak ezért sem emlékezhet vissza pontosan az eredeti – az utolsó – képre, amit a fiúról kapott.

Az az igazság, hogy idealizálja Ferikét. Lefedi a tenyerével azt az utolsó képet, ha órá gondol. Bizony, nevetséges! Honnan veszi ő, hogy Ferike segítene, tudná a majonéz receptjét, rangot adna neki, és így tovább. Hiszen nagyon valószínű, hogy Ferike éppen azért fordult ellenük, mert rühellte már az ő plakátproliságukat, igen, igen, nagyon valószínű, hogy Ferike Erikával együtt bámulná Márti nénit, és kínosan érintené, hogy az ő anyja még egy vendégséget sem tud megszervezni.

Igen, igen.

Nem jó ez az automatikus munka. Egész rendszeren teljesítettek ma is, pedig ő észre se vette, mit csinál, vagy hogy a világon van egyáltalán. Jó lenne, ha átállítanák a szalagot valami másra. Ezek mellett a kék bigyók mellett már túl sokat jár az esze. Ferikére se kellett volna gondolni. De ha már gondolt. Legalább ne kellett volna végiggondolnia.

2.

Mégiscsak rántott húst kellett volna sütni. Jók voltak ezek a gezemicék, nem azért, mintha rosszak lettek volna – csak valahogyan mégis az az érzése támadt, mintha Mártáék rántott húsról készültek volna fel, esetleg talán csirkepaprikásra. Na mindegy. Hanem ez a Kornél! Huszonöt éves házasságuk alatt együttvéve nem okozott annyi gondot – kivéve persze azt a pár évet, amíg nője volt és ivott –, mint ma este. Amikor tegnap bejelentette, hogy ma este késni fog, mert szolgálatba osztották, ők csak összenéztek Erikával, és nem szóltak semmit. Meg se kísérelték rábeszélni, hogy cseréljen valakivel, ez Kornélnál egészen hiábavaló. Ő azért mindenesetre ma reggel megkérte, hogy siessen, mert a vacsorával megvárják.

Borzasztó kínos volt, hogy a vacsora elé, az italhoz csak Ropit készített, mert persze nagyon éhesek voltak, és Kornél csak kilenckor állított be. Hogy késett, az hagyján. Hanem munkásór-egyenruhában jött haza! Mindig bent hagyja, még május elsején is visszamegy vele, soha-soha nem jött haza munkásór-egyenruhában. Hogy mi ütött bele?! Erika majd elsüllyedt, ő pedig, amíg Kornél kezét mosott, nem állhatta meg, bement utána a fürdőszobába: „Megbolondultál?” „Miért – kérdezte Kornél –, úgy tudom, a nászasszony párttag, nem?”

Ez igaz. Márta párttag. Fontos állásban van, lakásügyi előadó a tanácsnál. Ebben Kornélnak igaza van. Csakhogy Gyulus, Márta férje mégsem munkásór, sőt Gyulus nem is párttag. Be van ez osztva szépen, okosan. De hát mi a nyavalyának bosszantja ez Kornélt? Nem mindegy neki? Semmi köze hozzá. Direkt komikus, hogy nekiáll pukkasztani a „nászékat”, mint valami forrófejű diák! A hülye. Fenét pukkasztotta őket. Annyi történt csak, hogy Gyulus nagy malíciával megjegyezte: „De megkoplaltatott bennünket az elvtárs!”

Kornél egyenruhásan ült asztalhoz, merev és egy kicsit buta arckifejezéssel. Amikor megpillantotta a gezemicéket, a tányérjába meredt, és ha lehet, még bárgyúbb pofát vágott. A vacsorát tulajdonképpen bojkottálta, éppen csak annyit vett a tányérjára, hogy ez ne legyen nyilvánvaló, de azt sem ette meg. Ő, őszintén szólva, akkor már arra is fel volt készülve, hogy Kornél egyszer csak ráförmed: „Nem maradt valami rendes étel tegnapról?” – de nem, ez azért szerencsére nem következett be, úgy látszik, mégsem akarta őt egészen lehetetlenné tenni a vendégek előtt. Szóval Kornél meg lehet győződve róla – nyilván meg is van győződve róla –, hogy abszolút fegyelmezetten és kifogástalanul viselkedett, s bizonyára mártírnak is érzi magát, mint aki nagy áldozatot hozott a családjáért. Jó vicc! Na, mindenesetre az asztalnál semmi kínos nem történt.

Persze azért nem volt egészen zavartalan pillanat, amikor Gyulus – pohárral a kezében – felállt, és egészen szabályosan, annak rendje és módja szerint megkérte a fiuk számára Erika kezét, mert erre Kornél nem szólt semmit. Kifejezéstelen – tulajdonképpen idegenkedő – tekintettel bámulta a szónokló Gyulust, mint akire ez az egész produkció nem tartozik. Úgyhogy végül ő mondta – már csak Gyulus megdöbbenet várakozására észbe kapva –: „Adjuk, hát hogyne adnánk!” Kornél erre ivott egyet – persze koccintás nélkül, ami szintén nagy neveltlenség, s esze ágában sem volt tószttal válaszolni Gyulusnak. De ezt leszámítva azért az asztalnál egész jól megvoltak. Erika nagyon szép kísérőgyűrűt is kapott, csak gyöngy van benne, de szép, régi ötvösmunka.

Aztán külön ültek nők, férfiak.

Márta elősorolta Tiborka staffirungját. Elmondta, hogy még az esküvő előtt a bőrkabát és a ballonkabát mellé egy szőrmével bélelt télikabátot is csináltat Tiborkának, és kikérte a véleményüket, hogy az öltöny, amit esetleg még szintén csináltat, fekete legyen-e (már tudniillik az esküvőre való tekintettel), vagy az esküvőre hozzanak ki a kölcsönzöből szmokingot, és inkább valami jó drapp vagy sűrű sportos öltönnyel rendeljen a szabónál. Mellesleg – mondta Márta – ő el tudja intézni, hogy a kölcsönzöből egy vadonatúj szmokingot adjanak ki, amit természetesen előzőleg Tiborka alakjára igazítanak, ez igazán semmiség, mosolygott finoman, és neki az volt az érzése, egy csipetnyi gúnnal is azok iránt, akiknek annyira szükségük van órára, hogy a világon mindent elintézznek neki.

Ők persze Erikával kórusban visszhangozták, amit Márta ily módon a szájukba rágott: hogy jó lesz a kölcsönzői szmoking, pláne, ha új, mit kezdene egy fiatal fiú egy fekete öltönnyel.

Álságos egy nő ez a Márta! Semmi, de semmi értelme nem volt, hogy „kikérje a tanácsukat” az öltöny ügyében. Több mint valószínű, hogy a szmoking már el is van intézve, talán az öltöny is meg van már rendelve. Csak azért kellett „ezt a nagy gondot” megosztaniuk Mártával, hogy alkalmuk legyen megcsodálni anyai gondosságát, előrelátását és persze mindenhatóságát. Fene tudja, ha egy az egyben eldicsekszik az erényeivel, amik erények tagadhatatlanul, szimpatikusabb lett volna. De ha már a jó modor tiltja a dicsekedést, legalább ne lógott volna ki a lóláb! Mintha ő egészen hülye volna! Ez a sértő benne, igen, csak ez a sértő benne, hogy fel sem tételezte róla: keresztüllát az ügyeskedésén, és megértene emberi nyelven is, ha azt mondanák neki: csináltasson szép ruhát a lányának a rokonok kedvéért. Nem kell azt így beadni neki, ilyen ravaszul! Mert lényegében ugye erről volt szó: Márta beadta nekik, hogy Tiborka szmokingban fog esküdni, a mellé pedig nem lehet akármit felvenni, sem a menyasszonynak, sem az örömapának.

Azért ő közben – bármilyen dühös volt és bármennyire feszélyezett – mulatott magában a visszas helyzetben. Lám, úgy illene, hogy a lányos mama rukkoljon ki a staffirunggal, ő meg hallgat, mint a csuka. A fiús mama pedig, miközben saját kiválóságaitól eltelve licitál, és egyre kecsgetőbb felajánlásokat tesz, lényegében rájuk tukmálja a fiát. És valóban: a cipő, a valódi bőrkoffer, az ágynemű és a törülközők után Márta rátért a fiú jótulajdonságaira.

Tiborka tehát jó eszű, de nem szorgalmas eléggé, noszogatni kell („Erikám, ez a te reszortod lesz ezentúl”), jó fiú, nem csavarog, nem iszik, igaz, dohányzik, de nem csinál bűdöset a lakásban, mert csak márkás külföldi cigarettákat szív, tud spórolni, és mindenekelőtt nagyon igénytelen.

Na ha külföldi cigarettákat szív, nem is olyan igénytelen – gondolta ő álnokul, de hát mi az ő álnoksága Márta álnokságához képest, uramisten! Ugyanis Márta így folytatta:

„Ez a fiú olyan igénytelen, kis szívem, Erikám, hogy ha reggel nem készíted ki neki az inget, képes, és elmegy ing nélkül.” Ó gyorsan kiment a teli hamutartóval, és jót vigyorgott a konyhában. Visszatérve kereste Erika pillantását, de Erikán semmiféle változást nem észlelt, felelősségteljes figyelemmel csüggött Márta ajkán. Ettől ő valahogy megémelyedett, s önkéntelenül a férfiakhoz menekült, de már az udvariasság szabályai szerint is ideje volt foglalkoznia velük, szabadkozott is

háziasszonyi mulasztásáért. Összeterelte a két csoportot.

Mikor már mindnyájan a kisasztal körül ültek, Márta, akár egy diplomata, tempósan, méltóságteljes hanglejtéssel tájékoztatta a férfiakat arról, ami eddig a nők között elhangzott, majd így fejezte be: „És hát úgy gondoljuk, az lenne a leghelyesebb, ha a fiatalok egyelőre itt, nálatok lalnának.” Bámulatos. Ő, ha az élete múlna rajta, se tudna ilyen sima és rafinált lenni. Eredetileg arról volt szó, hogy addig, amíg szövetkezeti lakáshoz jutnak, Márta egy társbérletbe teszi be az ifjú párt, mivelhogy neki ez módjában áll. Hát furcsa. Úgy látszik, nem áll módjában. Vagy most nem áll módjában. Ezt bizony be kellene vallani, és kínos lenne bevallani. De hát Mártának igazán nem okoz gondot, az ő kifogástalan modorával! Fesztelenül közli az asszonyok közös döntését: nincs szükség társbérletre, sokkal helyesebb, ha a fiatalok itt laknak, családiasabb meg minden. Egyáltalán, ki beszélt társbérletről?

Legalább Kornélnak ez az egy öröme megvan az eljegyzésből. Nem fenyegeti veszély a család ártatlanságát. Nem fog a lánya suba alatt szerzett lakásban lakni – legalábbis egyelőre nem fog. Igaz, hogy a kétszobás lakásban kicsit szűken lesznek, de se baj, kit érdekel ez, ha a becsület megmarad. Ha sorban állnak is reggelenként a WC és a fürdőszoba előtt, makulátlan becsülettel fognak sorba állni. Kornélnak ez a legfontosabb. Borralalót sem ad senkinek, merthogy az is korrupció. Tényleg olyan, mint ezek a maoisták vagy guevaraisták, csak vénebb és hülyébb. Mit bántja őt, hogy a Márta-féle úrinőkből párttagok lettek? Azelőtt is voltak ilyenek a Pártban, csak megjátszották magukat, mert akkor más volt a stílus. S az jobb volt? Proletárdicsőség? Az aztán volt, plecsni is volt, de hús, az nem volt. Most meg a lakás is meglesz előbb-utóbb, s éppen az úrinő jóvoltából.

Így aztán Márta bejelentésére, hogy a fiatalok itt maradnak náluk, nem válaszolt senki. Ő nem akart Kornél helyett is nyilatkozni, Kornél pedig kőarccal hallgatott.

Már csak iszogattak, beszélgettek, főleg a fiatalok gyerekkoráról. Ő egyszer csak rajtakapta magát, hogy énekelve beszél, akár Márta, szörnyű dühös lett. Elszégyellte magát Kornél előtt. Pedig inkább Kornél szégyellhetné magát, amiért annyira magára hagyta ezen az estén, hogy neki egyedül kellett ellátni és szóval tartani az egész társaságot, s ráadásul még Kornél tüntető közönyét is ki kellett egyenlítenie, pedig az már őt is nyomasztotta. Kornélnak aggasztóan piroslott a halántéka és a füle a bortól, amit úgyszólván vacsora nélkül védelt, és egészen nyilvánvaló volt, hogy Gyulussal is csak ivott, de beszélni nem beszélt semmit. Meg kell hagyni, hogy Gyuluson semmiféle feszélyezettség nem látszott, fecsegett, nevetgélt, bizalmasan koccingatott, erre szokták mondani: elemében van. Ő mégis úgy érezte, hogy magyarázattal tartozik Kornél lehetetlen magatartásáért, és tréfás hangon célozgatni kezdett Kornél legendás szűkszavúságára, majd elmondta azt a fiataalkori esetet, amiből anekdota lett Kornél szülőfalujában.

Kornél apjánál nyaraltak, szénát gyűjtöttek, ő a pajta padlásán rendezgette el a száraz szénát, és mert azt hitte, Kornél a kazlaknál van, csak úgy, szó nélkül ledobta a vasvillát a padlásról. Munka végeztével kijön a pajtából, hát Kornélt sehol se látja. Kérdezi az apósát, hol van Kornél, azt mondja, most vitték el az orvoshoz, beleállt a lábába a villa. Az a vasvilla, amit ő leejtett a padlásról. Rohant ő is az orvoshoz, és kérdezi Kornélt: „Jaj, istenem miért nem szóltál?” „Minek? Akkor már beleállt.”

„Hát, ilyen ez a Kornél” – mondta ő végül. Mártáék nem nagyon nevettek, inkább csak

illendőségből egy kicsit, persze ha belegondol, ez a történet tényleg inkább vérfagyasztó, mint mulatságos. Mégis jó, hogy elmesélte. Legalább tudhatták előre, hogy Kornél furcsa ember. Ha minden előkészítés nélkül kapják meg azt, amit megkaptak, akkor talán vissza az egész – fel is bontották volna az eljegyzést. S az nagy baj lett volna Erikának, szegénynek.

Pedig akkor már ő is egy kicsit elengedte magát. Majdnem elégedett volt, hiszen igazán kínos dolog addig – Kornél egyenruhás megjelenését leszámítva – nem történt. A vacsora tulajdonképpen jól sikerült, egyedül a paradicsomsaláta nem ízlett Mártáéknak, Gyulus vett belőle, és rögtön odaszólt a feleségének: „Neked, szívem ezt nem tanácsolnám, hagyma van benne.” Jó pofák, a paradicsomsaláta elképzeltetlen hagyma nélkül, és csak egy csipetnyit tett bele – na mindegy, le vannak szarva.

Szóval úgy érezte, hogy ezt az estét is megúsza, és lám, nem is olyan nagy dolog egy eljegyzés.

És akkor Gyulus – igen, Gyulus volt a hibás, más dolog a kedélyesség és megint más dolog a tapintatlanság – egyszerűen túlságosan sokat beszélt. El is ázott egy kicsit, de ő egyébként is sokat beszél. Szörnyű érzelgősen elkezdett sóhajtozni, hogy bizony, akinek fia van, az így jár, azt elviszik a lányok, de hát ő szívesen adja ide Tiborkát, „mert jó magyar emberek között marad, hiszen azért te is jó magyar ember vagy, elvtárskám, nem igaz?” – és Kornél vállára fektette a karját. Kornél utálja a bizalmaskodást, de úgy látszik, megelégedett már azzal, amit ezen az eljegyzésen addig művelt, úgyhogy túrta a vállán Gyulus karját. „Mert tudjuk ám, elmondta nekünk ez a csöpp Erika, hogy a fiatok, szegény, az odalett ötvenhatban.” Gyulus itt szünetet tartott, legörbített szájjal bólogatott maga elé, s amikor úgy találta, hogy eleget tett az illendő kegyeletnek, újra felvirult, megemelte karját, amelyet átvetett Kornél nyakán, s jó erősen megcsapdosta a szobormerev ember vállát. „De hát az élet úgy van megcsinálva, hogy mindenért kárpótlást kap az ember, lám, most újra lesz fiatok, a mi Tiborkánkat fogadjátok olyan szeretettel, amilyen szeretettel mi neveltük eddig, s amilyen szeretettel mi engedjük őt hozzátok. Na, isten-isten, pajtikám.”

Gyulus levette Kornél válláról a kezét, és a pohár után nyúlt. A keze még útközben megállt a levegőben, mert Kornél minden átmenet nélkül, tajtékozva ordítani kezdett: „A kisasszony sokat fecseg. A kisasszonynak semmi köze az egészhez. A kisasszony nem is ismerte a bátyját. Mi se ismertük” — csuklott meg a hangja, felállt, kicsörtetett a székek, fotelok közül, és messzebből, már türtőztetve magát, de ellenségesen belebámult Gyulus, majd Márta arcába, és lehalkulva folytatta: „Ne gondolja a kisasszony, és a kedves após, anyós se gondolja, hogy egy ötvenhatos mártírt kapnak tőlünk hozományba. Az a fiú az én ellenségem volt, és az én halottam. Én nem osztozkodom rajta azzal sem, aki...”

Legyintett, abbahagyta. Állt ott megráncosodott arccal, bután maga elé bámult. Ő csak utálatot és undort érzett iránta, felháborodásában, keserűségében, tehetetlenségében majdnem megfulladt. Magához szorította a zokogó Erikát, simogatta az arcából a hirtelen csapzottá vált haját, a fülébe suttopta: „Ne törődj apáddal, tudod, milyen vadállat, ne törődj vele, teljesen bolond már, nem ez a fontos, Erikám, ezzel ne törődj, ez a te estéd, örülj inkább.” Erika még görcsösebben zokogott, és felsikoltott: „Az én estém!” Akkor már Tiborka is odajött, ő odaadta neki a lányt, és szabadkozó, ijedt gesztusokkal iparkodott Márta és Gyulus felé: „Ó, istenem, rettenetesen sajnálom, sajnós, Kornél még mindig nem tudott megbocsátani a fiunknak, borzasztó érzékeny pontja ez neki, kedves Gyula, maga nem tehet róla, nem tudhatta.”

„Én csupa jószándékból mondtam, kérem” – mondta Gyulus, most végre megsértődve. Addig

csak hápogni tudott, nem fogta fel elég gyorsan a történeteket a részeg agyával. Ő riadalmában nem átalált még alájátszani neki: „Igen, maga nagyon kedvesen beszélt, nagyon meg is hatódtam, tényleg, most lesz újra fiunk, én ezt nem is gondoltam így végig, igazán nagyon szépen beszélt, Gyula.”

De azért átfutott az agyán, hogy ez a Gyula borzasztó buta ember, nem véletlen, hogy hatvanévesen is csak beosztott jogász egy vállalat jogi osztályán, és hirtelen felrémlt előtte Márta fanyar mosolya is, amikor Gyulus alacsony keresetére célzott.

Márta a szokottnál is merevebb mosollyal, nyugalmát teljesen megőrizve hozzáfordult: „Nem tesz semmit, kedvesem, ilyenek ezek a férfiak, Gyuluskám, te is elragadtattad magad. Ó, felejtük el. Te szegény, pedig mennyi dolgod lehetett ezzel az estével, hogy ilyen tökéletesen megrendezted, nagyon sajnállak. Semmi baj, fő, hogy a fiatalok boldogok legyenek, úgymint nagyon eljárt már az idő, Gyulus, vedd a zakódat.”

Erika hisztériásan felkiáltott: „Bárcsak Márta néniékkel mehetnék!” Ez fáj. Mert hát nagyon vandál dolog volt Kornéltól ilyen jelenetet csinálni éppen a lánya eljegyzésén, de hát mégiscsak az apja! És ő? Az semmit sem jelent Erikának, hogy ő olyan nyíltan kiállt mellette, azt Erika észre sem veszi? Pedig őt szíven találta Kornél kirobbanása, és ha nem látta volna át olyan villámgyorsan, hogy ezt ezzel a szegény lánnyal nem szabadna csinálni, fordulhatott volna úgy is a dolog, hogy Kornéllal vállal szolidaritást. Igazán csak az eljegyzésre való tekintettel állt Erika pártjára... Utóvégre ő sincs elbűvölve attól, hogy Erika jó pontokat szerez a körüludvarolt úricsaládnál szegény bátyja sorsával, az ő családjuk jóvátehetetlen tragédiájával. Márta a télkabát és a törülközők után rátért Tiborka jótulajdonságaira; Erika a púder, rúzs, lakk, szemfesték mellé magára kente a mártírvért is.

Nem szép Erikától, hogy elárulta őket. „Bárcsak Márta néniékkel mehetnék!” – hát menjen, akkor inkább menjen. Az rendben van, hogy az apjára dühös, arra most minden oka megvan. De miért árulta el őt, az anyját? Hát nem látta, mi munka van ebben a „tökéletes” eljegyzési vacsorában? Hát nem látta, hogy mellé állt rögtön, az első percben, pedig ez neki, Ferike anyjának és Kornél feleségének nem volt olyan egyszerű. Egyáltalában nem volt olyan egyszerű! És hát valóban nem látja, hogy ez az új családja mennyivel hitványabb, mint ők: a szégyellni és megtagadni való szülők?

Erika hűtlensége annyira fáj neki, hogy végig, amíg megágyazott a roham után elpilledt lánynak, amíg leszedte az asztalt, amíg elmosogatott, és a szervizből való edényeket a helyükre rakta, nem tudott gondolkozni Kornél szavainak a jelentésén.

Első haragjában úgy értelmezte Kornél szavait, hogy restelli – munkásőr léte, amivel az este, ugye, tüntetett, külön restelli –, hogy a fia ellenforradalmár volt, és sérti a feltételezés, amire Gyulus cinkos arckifejezése utalt is, valóban, hogy csak „falból” van ez a nagy munkásőrörsdi, a korábbi dolgok eltussolása céljából. Igen ám, de első haragjában félretolta Kornél utolsó, félbehagyott mondatát, pedig az nagyon furcsa mondat volt. „Én nem osztozkodom rajta azzal sem, aki...” Itt hagyta félbe. Hogy folytatta volna? Nagyon fontos volna tudni, hogyan folytatta volna. De még így, csonkán is jelent valamit ez a mondat. „Nem osztozkodom rajta.” Vagyis: „Veletek nem osztozkodom rajta.” És igen, előtte az a mondat: „Az én ellenségem volt, és az én halottam.” Ő először csak az „ellenség” szót tudatosította. De az „én halottam”, akin „nem osztozkodom veletek”, az azt jelenti, hogy Kornél Ferikét gyászolja,

„ellenség” ide, „ellenség” oda. Jó volna, ha így volna. Nagyon jó volna, ha biztosan tudhatná, hogy Kornéllal közös fájdalom a fájdalma. Nehéz egyedül gyászolni. Nem is azt kívánná, hogy beszéljenek Ferikéről – azokat a butaságokat, amiket ő szokott kigondolni, úgysem merné Kornél orrára kötni –, egyszerűen csak jó lenne tudni, hogy nincs egyedül.

Mennyire egyedül volt ő Ferike eltűnése után! Mint amikor az aszfaltot bontják kompresszorral, olyan dübörgéssel kezdte feldarabolni a kétségbeesés, ha bármikor, bármiről Ferikére kellett gondolnia. És mindenről és mindig Ferikére kellett gondolnia. De ha feldübörgött benne: meghalt, egy együttérző, magabiztos hangot hallott: „De hát a holtteste nem került elő.” Dallamos hang volt, nem tudni, kinek a hangja, az anyja, a sógornője, a körzeti orvosnő vagy a rendőrtiszt hangja, csak az biztos, hogy asszonyi hang. „A holtteste nem került elő.” S akkor a dübörgést a remény – remény? inkább az önvédelem – lefojtotta, csak egy csöpp, finom zakatolás maradt benne, éppen csak mint a varrógépe, s az ezüstös tű le-föl vibrálva valósággal lesteppelte a szívét, a légsövéjét, a tüdejét, a gyomrát, hasát, örökké migrénes fejét. Minden szervét külön érezte, mindegyik külön-külön fáj ebben a csendes, sebes zakatolásban.

Pedig hányféle mentséget talált! A halálra azt, hogy csak disszidált. Hogy nem jelentkezik, arra azt: félti őket, fél, hogy bajt hoz rájuk. És mentséget talált arra is, hogy akkor ő nem tartotta vissza a fiát, nem állt mellé, ami annyit jelentett tulajdonképpen, hogy ő is ellene fordult. Elhitette magával, hogy ilyesmi nem befolyásolhatta volna Ferikét, s akkor már mégis tisztább dolog, hogy ők hűségesek maradtak az elveikhez.

Ma már tudja, hogy nincs mentség. Sem a halálra, sem arra, hogy – ha él – nem jelentkezik, sem arra, hogy akkor nem tartotta vissza a fiát, anyja létere ellene fordult. Nincs mentség. S ma már azt is tudja, hogy ha előre látták volna is, mi következik, azon az estén ők akkor sem viselkedtek volna másképpen Ferikével. Legalábbis Kornélról biztosan tudja.

Kornél ugyanis ahhoz az emberfajta-hoz tartozik, amelyikre hol azt mondják: sziklaszilárd karakter, hol azt: csökönyös számár. Amikor feleségül ment hozzá, szerelmesen tisztelte ezért Kornélt, ma már csak tudomásul veszi, hogy Kornél ilyen. Különösebb tiszteletet nem érez, mert kiderült, hogy Kornél tényleg egyszerűen csak ilyen, semmiféle erőfeszítésébe nem kerül, hogy ilyen legyen. Ráadásul azt is látnia – elszenvednie – kellett az évek során, hogy Kornél egyaránt következetes az élet fontos dolgaiban és csip-csup, jelentéktelen hülyeségekben. Ó, Kornél biztosan képtelen lenne másként viselkedni Ferikével, mint ahogyan viselkedett, mintha tényleg a sorsában volna ez megírva. Furcsa, nagyon furcsa: ő valahogy lenézi ezért Kornélt. Pedig hát az emberek a következetességet jó tulajdonságnak tartják. Aztán meg nem is biztos, hogy éppen őneki joga van lenézni ilyesmiért a férjét. Mert ki mondja azt meg, ő maga hogyan viselkedne, ha mindazt tudná előre, amit tud? Képes lenne-e másként viselkedni, mint ahogyan meg volt írva? Alkalmas lenne-e rá, hogy okosabb, erősebb anyja legyen Ferikének?

Rettenetesen fél, hogy nem lenne alkalmas. És szégyelli magát.

Lám, már ilyen gondolatokat is el tud viselni. Eleinte nem, eleinte védte magát a szerveit átllyuggató, apró, sebes tű elől.

Olyan vakon szenvedett, hogy nem is érezte, mennyire egyedül van. Csak később, amikor már hideg logikával szembenézett a fiú halálának a valószínűségével és – más oldalról – a talán életben maradt fiú árulásával, amikor kérdések és homályos megérzések gyötörték, akkor kezdte érdekelni: vajon Kornél hogyan végezte el magában a fiú elvesztését? Ő ritkán néz tükörbe, nem festi magát, és nem szenvedheti a romlás jeleit az arcán, de volt egy szakasz az életében, amikor szeretett elidőzni a tükör előtt. Nézte, hogyan formálta át az arcát a fia elvesztése, s talán nem is pusztán az elvesztése fölött érzett fájdalom, hanem az önuralom, amivel mindig el kellett fojtania egyszer a gyászt, másszor pedig a csalódás haragját. Sokan talán azt mondanák, neki, az anyjának mindegy, meghalt-e Ferike vagy elkallódott a világban. Dehogyan mindegy, dehogyan mindegy. Még az sem mindegy, meghalt-e vagy megölték. Ha biztosat tudott volna, talán erősebben szenvedett volna, de rövidebb ideig. Furcsa volt látni, hogy mennyire megváltozott az arca, s az még furcsább, hogy mégsem eléggé.

Hová is lesz az emberből annyi fájdalom? Gyanakvón figyelte a testét, mely egyre jobban megkönnyebbült, a visszaszivárgó nyugalom ellen lelkifurdalással és utálattal védekezett. Nem engedte magát örülni, s egy idő múltán mégis azt vette észre, hogy eltűnt belőle Ferike. Csak ennyi volt az egész? A szervek védekeznek, és kidobják magukból a gyászt? A fiú fájdalom lett, s a fájdalom salak lett, amitől megszabadul a test az anyagcserével? Idegenkedett egészséges szervezetétől, mely kiürítette magából, ami zavarta a működésben. A teste túlélte őt.

Akkoriban szenvedélyesen olvasni kezdte az Élet és Tudományt. Érdekelte minden, ami az emberre vonatkozott. Voltaképpen azt szeretete volna megtudni, hogy miből lesz és hová lesz a fájdalom és az öröm, de megelégedett volna kevesebbel is, ha legalább azt megtudja, miből lesz a gondolat. Csupán a tengerimalacok és a kísérleti majmok magaviseletéről tudott meg egyetmást, ismereteket szerzett húsevő növényekről és ritka betegségekről, még az örökléssel kapcsolatos cikkek vittek legközelebb az ő igazi érdeklődéséhez, de ezek meg idegesítették, mert arra kényszerítették, hogy Erika és Ferike tulajdonságait az ő vagy az apjuk tulajdonságaiból vezesse le, s ő reménytelenül elveszett e sok idegen ember között. A fájdalomérzetről és a gondolatokról csupán annyit tudott meg, hogy éppoly természetes funkciói az élő emberi szervezetnek, mint a bőrlégzés.

Talán ha regényeket, verseket olvasott volna!? De fáradt volt esténként, meg nem is volt kedve mások ügyeivel foglalkozni. Az íróknak is a maguk baja a legnagyobb, de mit érdekelte őt akkor egy szerelmi bánat?! Nemhogy a szenvedélyek, a valódi tragédiák sem érdekelték, nem érzett semmi közösséget a könyvek szenvedőivel. És alapjában véve viszolygott a könyvektől. Tele voltak rejtélyes utalásokkal olyan összefüggésekre, melyekre neki sohasem sikerült rájönnie, s mert tudta, hogy Ferikének ezekhez a homályos dolgokhoz nagyon sok köze volt, és gyanakodott, hogy végül is ez távolította el tőlük annak idején őt, idegesen beszüntette az olvasást. Annyi baj legyen. Nem hiszi, hogy akadna könyv, amelyik eligazítaná most akár csak Kornél szavainak a megértésében is.

Mert ha Kornél gyászolja is Ferikét – megbocsátott-e neki? Egyáltalán: ez az indulat a megsértett gyász jele volt-e csakugyan, vagy csak a majonézes salátáknak, Márta „kifogástalan” modorának és sunyiságának, Gyulus bősztító kedélyességének és az ő alázatos simulékonyságának az összjátéka váltotta ki Kornélból? Végeredményben az, hogy Mártáéknak nem hajlandó kiszolgáltatni Ferikét, nem jelent

olyan sokat. Egyszerűen a jó ízlés is tiltja, hogy egy családi tragédiát belekeverjenek egy hazug és felületes társalgásba. Felcsattanhatott – és joggal – Kornél ezért is.

Meg kell bolondulni. Nem tudja eldönteni, melyik feltételezése helyes. Kornél itt hortyog mellette – ha iszik, mindig horkol, az volna a természetes, ha felrázná és megkérdezné tőle, hogyan is akarta befejezni azt a mondatot. Ez elég is volna, ő abból már mindent megértene, nem kéne nekiállni lelkizni. Biztosan más asszony egy másik emberrel megtehetné. Az ő számára ez hajmeresztő képtelenség. Kornél bolondnak nézné, és dühös lenne. És nem válaszolna.

Egy azonban biztos: Kornél halottnak tekinti Ferikét. Akkor hát fogadja el ő is Kornél álláspontját? (A női hang énekelve megszólal: „De hát a holtteste nem került elő.”)

Ha Kornél így határozott, csakis okkal határozott így. Tehát ő biztos benne, hogy ha Ferike élne, már hírt adott volna magáról. Eszerint Kornélnak volt mersze ahhoz, amihez neki nem (vagy nem volt mersze ahhoz, amihez neki igen): nem kételkedik Ferike szeretetében és hozzájuk való tartozásában. Jó lenne, ha igaza volna Kornélnak, még akkor is, ha ez azt jelenti: Ferike halott.

Kornél szereti Ferikét, ha ennyire szüksége volt Ferike szeretetére, hogy nem kételkedett benne. De hogyan fejezte volna be a mondatot? „Én nem osztozkodom rajta azzal sem, aki velem gyászolja tizenkét éve, nem osztozom az anyjával sem, nemhogy ezekkel.” Vagy: „Azzal sem osztozkodom rajta, aki meggyilkolta, de azzal sem, aki mártírt csinált belőle.”

És nincs senki, akivel ezt megbeszélhetné. Erikával most teljesen lehetetlen, semmi nem érdekli, csak az elrontott eljegyzése. Kornél előtt pedig jobb, ha nem hozza többé szóba ezt az estét. Nincs senki, csak Ferike volna. Mindig ide lyukad ki: Ferike megmondaná... Megmondaná, hogy mit főzön eljegyzési vacsorára, megmondaná, hogy Kornél hogyan akarta befejezni a mondatot, megmondaná, hogy él-e vagy meghalt, megmondaná, hogy meghalt-e vagy megölték. Minden kérdésre Ferike tudja a választ. S most Kornél úgy döntött: halott.

Akkor hát holnap visszateszi az érettségi fényképét a fényképtartóba. Eddig nem akarta, a fénykép akkor is a pusztulást juttatja eszébe, ha történetesen Erika fényképeiről van szó. Az a hatéves, az a tizenhat éves Erika, akit a fénykép ábrázol, belesüllyedt a múltba, nincs többé. Ferikét is jobban szerette bölcsődébe loholó családapának elképzelni ma, 1973-ban, mint hogy engedje megkövülni a túl sima, túl naiv arcot az üveg mögött és az emlékezetében. De ha halott, akkor ki lehet rakni. Engedni kell, hogy végre meghalhasson szegény. És talán Kornél szól rá valamit. Abból nagyon sokat meg lehet tudni, hogy mit szól hozzá Kornél.

Hát meghalt. Azért ehhez is szokni kell. És zavarja, hogy Ferike halála még most sem tény, csupán Kornél választása két eshetőség közül. És az is zavarja, hogy nem lehet tudni: meghalt-e vagy megölték.

Sokan azt mondanák, neki, az anyjának igazán mindegy, meghalt-e vagy megölték. Dehogy mindegy. Ha azt képzei, hogy egy névtelen fegyveres belelőtt egy mozgó árnyékba vagy egy kúszó testbe az utcán vagy a hómezőn, s az az árnyék, az a kúszó test Ferike volt, az borzasztó, de el lehet viselni. Annyi mindenbe beletörődött már, amibe talán nem is lehet beletörödni. De ha Ferikét gyűlöletből

ölték meg, ha Ferikét gyűlölte a gyilkosa, az valahogy még mindig – elviselhetően.

1975

Amíg a fiatalember egyedül állt a járdaszigeten, kinyúlt nyakkal, oldalt szegzett fejfel, önfeledten bámult a villamos érkezésének irányába, akár egy nagy gázlómadár. Amint azonban a molett házaspár letáborozott mellette, válla közé ejtette fejét, néhány lépésre eltávolodott tőlük, még egy kicsit, még egy kicsit, görcsösen, mintha lámpaláza volna, vagy mint a gyerek, ha rosszat csinál, és el akarja terelni magáról a figyelmet. Végül átvágott az úttesten, és megkönnyebbülten megállt a kirakat előtt.

Tömegiszonyom van – szögezte le magában, s talán csak egy taktusnyi késéssel, a mondat tudatosításával egy időben támadt fel benne a megállapítását kétségkívül megillető ironia. Jó a humorom! – örvendezett, és már el is felejtette, hogy a tömegiszonyt komolyan gondolta – eredetileg. Az önironia – sőt az önironiának még e korcs rokona is – elégedetté, büszkévé tette; ezáltal segített rajta, nem a rendeltetése szerint. Nem emelték felül semmin humoros ötletei – a molett házaspár testisége éppúgy taszította, mint előbb –, az segített rajta, hogy ünnepelhette magát. A sikerhez közönséget kívánt, hirtelen megszomjazott a közönségre. Körülnézett.

Szőnyegbolt, gyermeteg színű gépi perzsák. Rojtokkal. Nemrégiben mutattak neki egy üveg közé foglalt szőnyegcafatot. Fakó volt, alig lehetett a minta ritmusát követni rajta; egy rendesebb háziasszony az ajtó elé sem használná lábtörlőnek. Fantasztikus pénzt ért. Fantasztikus pénzt. Még az összeg hallatán sem tudott benne gyönyörködni, csöndesen restelkedett is: hiába, kultúramentes gyermekkora óta csak annak van igazi becsülete előtte, ami új, színes, hibátlan fényű. Benne az érték fogalma az érintetlenség fogalmával párosult, a történelmi romok például nem esztétikai ingert váltottak ki belőle, hanem sajnálkozást, mint anyja elhasznált konyhai fegyverzete, kiégett, barna lábosai.

A lány, aki mellette állt, és különös módon nem keltette fel a tömegiszonyát – bizonyára mert sovány volt –, már akkor is itt várakozott az árnyékban, amikor ő még a járdaszigeten őrködött, a rekkenő hőségtől megbénulva. És már akkor is átvillant rajta valami kis tetszés, ami nem a lánynak, pontosabban: nem a lánynak mint lánynak, hanem mosolytalan, lefelé ívelt szájformájának szólt. A lány nézhette volna unottan is a kirakatot, elvégre mi egyebet tehet az ember, amíg befut a villamos, de nem, a lány hihetetlen érdeklődéssel böngészte a szőnyeget, egybevetette az árakat, s láthatólag megnyugtatta, hogy minél nagyobb egy szőnyeg, annál drágább.

– Ha egy évig nem fizetsz a házinéninek, akkor éppen kitelik belőle az a hosszúkás – mondta leereszkedően, de gyengéden a lánynak, aki önkéntelenül a nők tetszelgő-elutasító pózával válaszolt a leszólításra: vállát előretolta, de a fejét nem mozdította meg, hogy a sértődött profil továbbra is élvezhető maradjon. Ám közben elhatolt a tudatáig a szöveg, és megzavarodva szembefordult a fiúval:

– Honnan tudod, hogy hol lakom?

– Nem tudom, hol laksz. Csak azt tudom, hogy albérletben laksz.

A lány kicsit csalódott, valami kéjes romantikát remélt, de még nem vesztette el az érdeklődését:

– És azt honnan tudod, hogy albérletben lakom?

– Vidékinék látszol, de nem átutazónak.

Most csalódott is, meg is sértődött szegény. Hogyhogy vidékinék? Minden, ami rajta van, pesti, sőt a cipő export, legalább négyezer forint van rajta, a legtöbb pesti nő rosszabb cuccokat szed magára. És azért nincs ám úgy kiöltözve, mint a Keleti környékén lehet látni: pasztellszínű kiskosztüm, felkunkorodó karimájú kis kalap és nylonkesztyű – őt már egyetemista lánynak is nézték ebben a szerelésben. Mindent az idén vett, mindent. Szerette volna megkérdezni, mégis, miből látszik meg, ha valaki vidéki, de megalázónak érezte, s csak annyit mondott védekezésül:

– Pedig én most jól keresek.

A fiú elképedt. Ez a lány sajnos butább a kelleténél, ez már nem is gusztusos. De még mindig nem jött a villamos, s a fiú tartott tőle, hogy ha visszamenekül a járdaszigetre, érzékelnie kell majd a lány szemrehányó jelenlétét, s ekkora feszültséget ilyen hőségben képtelen elviselni. Tessék, bűnhődjön, ha nem nézte meg jobban, mielőtt megszólította volna. Csüggedten beszélgetést kezdett, a lány jövedelembevallásából kiindulva.

– Akkor tehát megveszed ezeket a szőnyegeket.

Dehogy, csak egyet vesz meg, mutatta, melyik tetszik neki a legjobban. Annyira izgatta a téma, hogy a beszélhetnék legyőzte a gátlást, a sértődöttséget, a fiú hűvös érdektelenségét. A szőnyeg méreteivel kapcsolatos aggályait ismertette.

– Borzalmas – fakadt ki a fiú. – Legalább rojtok ne volnának rajta.

– Miért? Az kell.

– Kell. Persze hogy kell. Valamint egy olcsó vászonfutó is kell rá, mert ugyebár egy ilyen drága szőnyegre nem lehet csak úgy ukmukfukk rálépni. Igaz?

– Nem, az ronda – intette le a lány rendreutasítóan.

– Na, végre valami! Ez igazán derék... Mondd, ha már a rétegszociológiai besorolásodat ennyire felülmúltad a vászonfutók kérdésében, nem volna lehetséges revideálnod nézeteidet a szőnyegrojtok kérdésében is?

A fiút némileg megengesztelte a lány határozott állásfoglalása a vászonfutók ellen, és igyekezett kihasználni a halvány kis jókedvet: a maga módján bohóckodott. A lány viszont első hallásra nem fogta fel a mondatot, riadtan iparkodott felidézni az emlékezetében, sikertelenül – és váratlanul megadta magát. A fiút ez még kellemesebben lepte meg, ugyanis silány, pökhendi kitérésre számított. Ha ez a lány megadja magát egy összetett, bővített mondatnak, nem elveszett az ügy. Állatira buta, de van érzéke a szellemi értékek iránt.

– Utálom, ha valaki megjátssza magát – dűnnyögte a lány megverten, elismerve, hogy nem értette meg a mondatot. – Ne gondold, nem olyan nagy dolog, hogy absztraktul tudod magad kifejezni.

A fiú tisztán, jóságosan, mintha gyerekekkel vagy idegen ajkúval próbálná megértetni magát, mentegetőzött:

– Hülyéskedek. Így szoktam hülyéskedni. De ha nem akarod, ezentúl nem csinállok ilyet.

– Dehogy, beszélj csak, ahogy akarsz, csak talán esetleg mondd lassabban. – Bájos volt, a fiú már-már el tudta képzelni, hogy megsimogatja csontos kis fejét, de sajnos a lány hálásan, fölszabadultan elmosolyodott. Nagyon rosszul állt neki a mosolygás. Fogai sem voltak szépek, a bőre is csúf, váratlan ráncokba gyűrődött, de a legkellemetlenebb a száján végbement változás volt. A vonzó, bánatos ív felkunkorodott, felső ajka megduplázódott, különösen a szájszéleken gyűrődött elő a hús.

– Hát mulattatni nem foglak, az egyszer .szent. Förtelmes a mosolyod. – A fiú csaknem gyűlölködött, nem is titkolta viszolygását. A lány gyomra összeszűkül. Meghatott örömebe rontott bele a fiú, abba az örömbé, amit egy pillanattal előbb bőkezű kedvességével ébresztett fel szeszélyesen. Ha lett volna valaha a lánynak családi ünnepe és érzéke a metaforák iránt, úgy jellemezhetné volna a végbement fordulatot: gyertyagyújtáskor – gyásztávirat. De hát persze nem jutott eszébe semmi, nem is gondolt rá, hogy kérdezzen vagy válaszoljon. Bizonyára csak a fekélyes gyomrába fészkelte fájás igazította helyes irányba ösztöneit: elhúzódt. Nem kellett kifejeznie, hogy semmisnek tekinti az ismeretséget – valóban annak tekintette.

Minden mozdulatát értem – dühöngött a fiú. – Nem tud olyat gondolni, hogy ne értsem előbb, jobban, mint ő maga. A fene egye meg. Mindig ilyen akad az utamba. Ilyen libákkal etessem meg az én szegény, szörnyeteg agyamat? Örömben tapsikálnak egy kicsit, bánatukban sírdogálnak egy kicsit, tudatuk, hamis tudatuk, mélytudatuk egyformán kiterjedés nélküli és kommercializált, unom őket, kellene a fenének, elmegyek buzinak, csak már megszabaduljak tőlük. Förtelmesen nevet. Nem tudta? Úgy kell neki. Ekkora hibát, borzalmas, a nevetés a legszebb emberi képesség, ez úgy nevet, mint a kutya, s ráadásul nem is szenvedett tőle. Hát úgy kell neki, most legalább megbűnhődött érte. Kár, hogy nem tudtam megúszni ezt a délutánt, vigyáznom kéne magamra, ma nagyon meleg van. Ha lerobbanok, rohadt lesz. Már nem vagyok azért olyan egészséges...

A villamost elcsengették. Éppen elérte volna, de a lány még ott állt összetöporodva, pedig nyilván ő is erre a villamosra várt, errefelé csak ez az egy járat van. A fiúban feltámadt a kötelességérzet, elsősegélyben kellett részesítenie a lányt. „Nehogy a Nagy Cserkész cserbenhagyásos gázolás büntetésében marasztaljon el” – kommentálta lovagiasságát, és mint egy bokszbíró, karjával aprókat ütve a levegőbe, számolni kezdett:

– Egy, kettő, három, négy – az áldozat gyanakodva felpillantott. – Mélyen tisztelt publikum, a versenyző magához tért, folytathatjuk a meccset – jelentette be csöndesen. – Gách Ottó vagyok. Amennyire lehetséges, nem foglak bántani.

– A vezetéknevemen szoktak hívni, mert a keresztnévem ronda. Jusst Elvirának hívnak. Jusztikának.

– És ez kevésbé ronda? Persze, persze, nem foglak bántani.

Jusztika föléledt, és végre megsértődött:

– Te se tetszel nekem. Nem vagy csinos fiú, és rövid a nadrágod. Legalább öt centi kilátszik a lábadból. Pedig egy férfinál nincs is annál topisabb dolog.

– Ebben van valami – ámult el a fiú, hosszan előrenyújtott, meggörbített nyakkal

tanulmányozta bokáját előlről is, oldalról is. Lábfejét kifordította, talpa szinte összeért és bólogatott. A lány megenyhült.

– Mit gondolsz, le lehet ezt a nadrágot leengedni? – Az Ottónak nevezett fiú leült a kirakat peremére, felhúzta a lábát, kihajtotta a nadrágja szárát. Tanácstalanul feszegette a koptatót.

– Már meglátszana rajta, mert a nadrág kopott – közölte Jusztika csaknem hivatalos szakszerűséggel.

– Ne haragudj azért, amit a nevetésedről mondtam. Én ilyen otromba pasas vagyok, látod rajtam, elég züllött is, mondjuk ki, piás. Érted? Most is nagyon rossz a kedvem, és hidd el, magamat még jobban el szoktam intézni, mint ahogy téged intéztelek el az előbb. Rendes dolog volt tőled, hogy itt maradtál. – A lány rázta a fejét, hogy ő véletlenül maradt itt, de aztán belátta, hogy előnyösebb elfogadnia a nagylelkűség szerepét, amit a fiú följánlott neki, és meglepő intelligenciával azonnal alakítani is kezdte.

– Bánatod van? Miért iszol?

– Nincs semmi, köszönöm, jól vagyok. Nézd. Mondhatnám, hogy árván maradtam, kiraktak az állásomból, megcsalt a feleségem, de könyörgök, ments fel az alól, hogy ebben a melegben egy komplett történetet kelljen előterjesztenem. Elégedj meg azzal, hogy kutyabajom, csak valahogy rosszul lettem összeszerelve. Biztosan láttál már ilyet a moziban.

– Én is szoktam így lenni – Jusztika arcáról nem tűnt el a komoly szakértelem. Ottó felvillanyozódott, ez most jól indult.

– Hogyhogy?

– Hát hogy nincs semmi, csak elkezd izzadni az ember tenyere, és a tüdejében meleg lesz a levegő, és olyan beteg lesz az ember. De én még sohasem ittam le magamat. Voltam már részeg, de az más, mert az szilveszterkor volt.

– Ne haragudj, ezt tőled biztosan nem szokták megkérdezni: hányas tanuló voltál az iskolában?

– Elég jó tanuló voltam, de csak hat osztályt végeztem. Aztán tessék, buta maradtam. – A lány hangjában derűs kis fölény jelent meg, dehogyan tartja ő magát butának, s el is várja, hogy a fiú e meggyőződésében megerősítse. Ám Ottótól semmi sem volt idegenebb, mint az ilyesfajta figyelmesség, inkább tovább kérdezett:

– Mostanában nagyon ritka, hogy valaki ne járja ki a nyolc osztályt. Veled mi volt? Nem muszáj válaszolnod, ha nem rám tartozik.

– Mi az, hogy nem rád tartozik? Semmi sem tartozik rád. De hát ez nem titok, nincs benne semmi szégyellnivaló. – A nagylelkűség póza szárnyakat adott Jusztikának. Ottó meglepve követte, milyen önállóan forgolódik az új szerepben: nem tartozik rád, de én megengedhetem magamnak, hogy eláruljam neked.

– Anyámék elváltak, engem az anyámnak ítélték, nem nagyon bölcsen, mert ő villámgyorsan becsavarodott, tudod, már az apám is azért vált el tőle. Énnekem nem tűnt fel semmi, a szomszédok vitették el a tébolydába. – Ottóban a gyönyörűséget, melyet a tébolyda szó használata idézett fel,

megzavarta a bosszúság: már megint valami súlyos degeneráltság, rossz örökség, legjobb esetben is neuraszténia – örjítő, mennyire vonzzák őt ezek a szerencsétlenek.

– Megtudtam – folytatta Jusztika –, hogy intézetbe vinnének, és én abban nőttem fel, hogy intézetbe csak büntetésből kerül az ember, úgyhogy megszöktem. Képzeld el, milyen rafinált kislány lehettem, nem talált meg a rendőrség. Igaz, akikkel összekerültem, nem gondolták volna, hogy nekem valami ügyem lehet a rendőrséggel. Mert azért jó kislány voltam. Csak kár, hogy elszöktem, mégis, mert nagyon fárasztó volt, és az intézetben elvégezhettem volna az iskolát. Így meg, mire visszakerültem az apámhoz, túlkoros lettem, és ő nem nagyon bánta, hogy inkább dolgozni mentem.

– Anyád?

– Nem szoktam meglátogatni. Egy orvosnővel beszéltem, és ő azt mondta, jobban szeretné, ha csak később találkozna anyámmal, amikor már gyógyult, mert most nem volna jó egyikünknek sem. Azt gondolom, nagyon rossz állapotban lehet, és most mondd, minek nézzem meg? Látnék egy bolondot. Egy igazi bolondot.

Jusztika ezt elég sokszor elmondhatta, még a hanglejtése is egy kedvelt drámai színész nő hanglejtéséhez alkalmazkodott, de Ottó megbocsátotta neki, mert tudta, hogy az ilyenfajta történeteket idővel már nem szokták átélni, mert valósággal elidegenednek elszenvédőiktől, akik szenvedőből elbeszélővé lépnek elő. Rohadt, alattomos történetek ezek, elrendelik az ember sorsát, aztán felszívódnak. Ez a Jusztika is jól keres, és ha szomorú, azt gondolja, frontátvonulás van.

– Erre, látod, nem gondoltam, pedig kézenfekvő: nem vagy elég gyakorlott a nevetésben, azért áll rosszul neked.

Megint kissé komplikált volt a szöveg, de most Jusztika hidegvérrel utánagondolt, és zavartan tiltakozni kezdett:

– Én nagyon sokat szoktam nevetni. A lányokkal mindig nevetünk, nem is képzeled. – Egy regényben szerepelt egy asszony, aki minden férfinak elcsavarta a fejét, mert folyton jókedve volt. Kacagott: gyöngyözően, dalolt: szárnyalóan. Jusztika azt gondolta, hogy ez a vonzó nőiséghez feltétlenül hozzátartozik, és szépséghibának tartotta szegényes komolyságát. De nevetős természetét mosolytalanul bizonygatta. Szerencsére.

– Eljössz velem, ha meghívlak valahová? – Ottó először vette fel Jusztika kedvéért azt az előzékeny testtartást, amelyben a férfiak a nőkkel szoktak beszélgetni. Jusztika is először kacérkodott egy kicsit, a szemét tágra nyitva:

– De csak tejbüfébe!

– Rendben, és eszem egy kis Rockfort sajtot, mert arra jobban esik az alkoholizmus. Vigyázz, kötekedésben én profi vagyok! De tényleg be akarsz ülni valahová? Megsülünk. Akkor inkább menjünk... például hol laksz?

– Albérletben. Az előbb te magad is mondtad. De én nem szoktam lefeküdni. Ha erre számítasz, jobb, ha úgy veszed, nem is találkoztunk. Ne haragudj.

– Nem számítok erre, eszembe se jutott, mert meleg van, és mind a ketten izzadunk, ezért pedig te ne haragudj. Csókolózni se szoktál? Csak kérdezem, mert ebben a pillanatban csókolózni se akarok.

– De, azt szoktam.

– És szeretsz csókolózni?

A lány egy kicsit magába mélyedt, és nyugodtan, szinte érzéketlenül a téma kényessége iránt, bevallotta:

– Nem szeretek.

Ottó számára ez az adat új volt, ismerősei körében még a legfiatalabb és legszűziesebb lányok is hivalkodni szoktak forró temperamentumukkal; nem akart találmányra kérdezősködni, igyekezett átgondolni az információt. Jusztika azonban ezúttal megelőzte. Megmámorosodva az őszinteség lehetőségétől, nemkülönben saját bátorságától, izgatottan, hiszen az ő számára is ismeretlen volt az a személyiség, mely titkaiból előbújt, kérdés nélkül válaszolt :

– Azért nem szeretek, mert én nagyon sokat vártam a csókolózástól. Az ember folyton csak azt olvasta, hogy ilyen meg olyan szédület, beleájult a csókba, égette a száját a csók, képzelheted. A lányok is nagy faksznit csináltak belőle. És az a helyzet, hogy én nem érzek semmit. Nem is jól mondom. Az a baj, hogy túlságosan pontosan érzem: ez egy száj – Jusztika elpirult –, ez egy nyelv. Semmi fakszni. Ettől borzalmas ideges tudok lenni, mert nincs annál rosszabb, mint ha az ember vár valamit, és az nem következik be. Talán az a bajom, hogy nem kéne semmit se várni, és akkor jólesne.

– Soha nem esett jól neked? Akkor te azt se tudod, hogy miért csókolóznak az emberek?!

A lány elbizonytalanodott. A feszültség nem hunyt ki benne, látszott, tudna még valamit mondani, de az is látszott, hogy szinte babonás félelem tölti el: ha megnyitja ennek a titoknak az ablakát is, a lelke is kirepül vele. Ottó nem bátorította. A titkot a lánynak önként kell elengednie; Ottó csak akkor kérhetné meg erre, ha elvállalná vele a szerelmet.

– El szoktam képzelni. Leginkább reggel, ha korábban ébredek. Olyankor nagyon jólesik.

Ottó csak most döbbsen rá, hogy hiszen ő tudta előre ezt a választ, s meg kellett volna akadályoznia Jusztikát a kimondásában. Hibát követett el, súlyos mulasztást, balgán csak Jusztika biztatásától óvakodott, pedig már az is nagy felelősséget ró rá, hogy meghallgatta őt egyáltalán. Akármennyire is sajnálta a lányt, kénytelen volt újabb durvaságot rázúdítani a kettőjük közötti távolság helyreállításának érdekében:

– Miért mondtad el ezt nekem? Ennyire tetszem neked?

Jusztika nem bántódott meg, nem futotta el a szégyen, nem fogta fel a kérdésben rejlő elutasítást. Átszellemülten bányászta elő frissen felfedezett tudatából az újabb választ, megközelíthetetlenül, sebezhetetlenül, keményen:

– Nem tetszel nekem, mondtam már, nem is járnék veled. De tetszik nekem, hogy mindent kimondasz, amit gondolsz. Nem voltál rám egyáltalán tekintettel. Teveled én is mindent ki merek mondani.

A fiút enyhén dühítette ez az ártatlanság s talán az öröm is, aminek tanúja, sőt akaratlanul okozója volt. Komiszul azt gondolta: „Teljesen világos: nem tetszel nekem, de neked mindent ki merek mondani. Ó, te kis hülye, tényleg nem is gyanítasz semmit?” – Erről azonban hallgatott. Hirtelenjében nem tudott volna még önmagával sem elszámolni, hogy miért.

– Már csak azért sem tetszel nekem – folytatta Jusztika némiképpen lehiggadva –, mert én sem tetszem neked. Ezt én érzem. De ne gondold, hogy rosszul esik, szó sincs róla. Jobb is. Ha tetszenénk egymásnak, csak zavarna bennünket, hogy te értelmiségi vagy, én meg nem. – Öngúnnal, félreismerhetetlen öngúnnal megerősítette: – De még mennyire nem! Mi a foglalkozásod?

Ottó kajánul, a hatást lesve ezt mondta:

– Szobafestő és mázoló. A HKI-nál, a Krisztinában.

A hatás nem maradt el. Jusztika előbb megkérdezte, ugratja-e, aztán szomorkásan, asszony módra szólt a fiúhoz:

– Ezért iszol?

– Hogy érted ezt? Igen, a szobafestők általában isznak, de nem ezért iszom.

– Nem úgy értettem. Milyen diplomád van?

– Szobafestői és mázoló szakképesítesem – büszkélkedett gúnyosan a fiú.

– Ne hülyéskedj, én is őszinte voltam.

– Nem hülyéskedek. Egyetlen egyetem sem érdemesítette figyelemre a koponyámat, szobafestőéknél bezzeg szó nélkül kiadták a bizonyítványt. Ámbár a koponyámra ők sem vetettek ügyet.

– Rossz a származásod ?

– Nem, sőt.

– Vaj van a fejedben?

– Olyan ártalmatlan vagyok, hogy már tiszteletbeli légynek is megválasztottak.

– Akkor nem értem. Olyan nagy fejnek látszol.

– A te szemedben, kiscicám, ne haragudj. Nézd, rossz vizsgázó típus vagyok, bizonyos értelemben ez komikus.

– Ugyan, engem ezzel nem versz át. Ha ügyes lettél volna, bekerültél volna. Keresel egy munkahelyet, ajánlást, még esetleg ösztöndíjat is adnak. Csak be kell vágódni. Egy ismerős srác megkártyázta ezt, pedig nem olyan nagy fej, mint te vagy, nem is akart az tanulni, csak egyetemista akart lenni.

– Te miért nem fejezted be a nyolc osztályt?

– Nem is gondoltam rá. Az más, nekem nem hiányzik.

– Honnan veszed, hogy nekem hiányzik? Elfelejtetted, hogy szar piás vagyok?

– Éppen abból gondolom, hogy piás vagy.

Hallgattak.

– Ó, te lány, nem is vagy te olyan buta, mint amilyennek gondoltalak. De azért mégiscsak buta vagy. Hát mondtam én, hogy bűnös az egyetem, mert, ide nézzenek emberek, beletaszított az alkoholizmus mocsarába? Szó sem volt ilyesmiről. Nem mondtam, hogy én ártatlan vagyok. Igenis, gyenge jellemű pasas vagyok, egyre jobban kifejlődő idegbetegségekkel meg egy nagy fene aggyal, itt, a koponyámban, ni. Lehet, hogy egy egész pici kegyvel megúsztam volna, esetleg húztam volna még egy ideig, ki tudja, de hát minden dékán elutasított minden fellebbezésemet.

– Nem próbálsz meg többet?

– Majdnem naponta leiszom magamat.

– De ha találkoznál valakivel, aki nem engedné, hogy leidd magad?

A fiú szeretettel, bocsánatkérően odahajolt Jusztikához, és szájon csókolta. Átvágott az úttesten, a villamost éppen elcsengették, megvárta, míg elindul a szerelvény, az utolsó peronra ugrott fel. Kicsit zavarban volt, mert érezte – nem igaz, hogy nem érezte –, Jusztika megrezdült a csóktól, de az ablaküvegen egy gyártási hiba eltorzította a lány alakját, s a megkurtult, megvastagodott lábak látványától megkönnyebbült. Egyébként is mulattatta az állókép, melybe a véletlen belekomponálta Jusztikát: a kirakatrendezői lelemény – csak most vette észre – úgy helyezte el a szőnyeget, melyet Jusztika meg akart vásárolni, mintha felröppenő varázsszőnyeg volna, még furnérból kifűrészelt török basa is kuporgott rajta. Így távolodva úgy látszott, mintha Jusztika is ott állna a szőnyegen, s nagy buzgalommal iparkodnának a villamos után.

1970

NÉHÁNY TRÜKK

Még a hegyekben, a nagy múltú városkában, ahol megálltak reggelizni, Gyuri rábukkant a hazai napilap majdnem friss számára, amely ismeretterjesztő cikket közölt a genetikai kutatásokról. Volt ideje elolvasni, mivel nem ő vezetett – ő nagyon ritkán vezetett –, így aztán nívós témája volt ebédnél a társaságnak. Gyuri imponálóan tájékozottnak bizonyult, kicsit le is becsülte a cikket, mivelhogy az ő tudása régebből, kedvenc német folyóiratából származott.

– Elképzelhető – fejtegette komoran, bár gyönyörűséggel –, hogy lehetővé válik a személyiség totális irányítása bizonyos társadalmi szükségletek szerint: minden funkció elvégzésére kitenyészik a legalkalmasabb típust. Képzeljétek el ezt a fegyvert – mert nem kétséges, hogy mint minden tudományos felfedezés, ez is elsősorban fegyverként jön számításba – egy nagyhatalom kezében!

– Ugyan, képzelődsz – Tonio előre megfontolt szándékkal és teljesen gátlástalanul köpködté vissza a csészébe a törökös feketekávé zaccát. Ilyesmire egy nagyhatalomnak egyszerűen nincsen szüksége. Egy nagyhatalom készpénzben megvásárolja az állampolgárok személyiségét, és máris kész a totális irányítás. Vannak korszerűtlenebb módszerek is, például a totális diktatúra, amelyben a nagyhatalom nem közvetlenül az állampolgárokat, hanem az irányításukhoz szükséges karhatalmat vásárolja meg, de még ez is olcsóbb, mint az állampolgárok variánsainak kitenyészése, akár önköltséges áron számolva is.

Ilona ingerült lett: blöff, pimasz blöff. Tonio soha, egyetlen sort sem olvasott erről, élettani tudása az óvodai kiscsoport szintjén áll, máig nem tudja, mi a különbség a hasa és a gyomra között, pláne, hogy hol található a veséje. De ez hagyján, ez csak apróbb szélhámosság. A cinizmusa a blöff. A cinizmusa, ami már olyan automatikus, mint egy kakukkos óra: érdekli is a kakukkot, hogy múlik az idő; érdekli is Toniót, hogy talán igaza van!

Gyuri mímelt megbotránkozással csóválta a fejét, ami tudvalevőleg az elismerés igen magas fokozatának a gesztusa. Tonio mégsem lazult el, ahogy máskor szokott, önelégülten, de azért gyerekes büszkeséggel bezsebelve minden sikert, hanem kesernyés mosolyát arcán feledve Ilonára sandított. Ilona elmulasztotta az előírással ünneplést, ez hozta Toniót tempózarba. Ilona pontosan tudta ezt, de továbbra is megtartóztatta magát a ráosztott fejcsóválástól, viszolygott tőle, ahogy Gyuri fejcsóválásától is viszolygott, mert ez a szertartás éppen huszonnégy éves és teljesen automatikus volt. Éppen, mint Tonio cinizmusa.

Teljesen váratlanul és minden indíték nélkül ráfőrdet a férjére:

– Az istenért, Gyurikám, hogy bírsz ennyi olajbogyót megenni, egy hete jóformán csak olajbogyót eszel. Már én kaptam tőle csömört, komolyan mondom.

Gyuri nem vett tudomást az asszony támadásáról. Valóban élhetetlen volt – ezzel hivatkozni is szokott –, valóban túlságosan szerette az olajbogyót, és Ilona valóban nem neki szánta a támadást.

Ekkor szólalt meg Editke sötétkék szalmakalapja és zsemleszínű frufruja alól, lámpalázás, iskolás

hanghordozással. Pedig Editke szép volt. Nemcsak úgy, ahogy minden húszéves szép, ha negyvenévesek ülnek körül, úgy volt szép, hogy mellékesnek látszott a fiatalsága. A barna szemű szőkék megindító típusába tartozott.

– Azt olvastam egyszer az újságban, hogy meg tudják csinálni az amerikai pilótákkal, hogy ne féljenek, és egyáltalán ne érezzenek semmit, de azért az agyuk teljesen működjön. Valami módszerrel kikapcsolják az agyuknak valamelyik központját. Nagyon érdekes volt, egészen megdöbbenett. Azt írta az újság, hogy ezek a legtökéletesebb gépemberek.

Tonio tüntető nyugalommal hallgatta feleségét, a „nem ide tartozik, szívem” néma rendreutasításával, Gyuri észre se vette, hogy Editke mond valamit. Barátságuk két évtizede alatt megszokta, hogy nem figyel oda Tonio barátnőire; e beidegzettségen az sem változtatott, hogy Editkét Tonio végül is elvette feleségül. Gyuri tehát kivárta, míg Editke leereszti a hangját, és az ilyesfajta dialógusok sztereotip indításával: „Van abban valami, amit mondasz” – értelmezni kezdte Tonio halandzsáját. Csakhogy Ilona rácsapott:

– Hallod, milyen érdekes? Editke ugyanazt vetette fel, amit Jenci a múltkor.

Gyuri bosszúsan tűnődött, mi a fenét mondott Editke, és ki az a Jenci; Editke megzavarodott: ez most úgy hangzott, mintha dicséret volna, de tudni kéne, vajon az a Jenci nem valami idióta-e; Tonio pedig elmerengett: „Szóval Jenci. Ha Jenci, akkor bizonyára fiatal. Meg lehet érteni Ilikét. Én is fiatal lányt vettem feleségül.”

Ilona megvidámodva, titkos diadalérzettel arra gondolt, ha Jenőt mondott volna, tüstént rájöttek volna, hogy Jenő nincs. Ennyire már kiismerték őt. Jenci ellenben van, mert aki nincs, azt nem lehet becézni. „Ez igazán jó trükk volt. Ezt a Jencit megjegyezzük, ezt még lehet használni.” Amíg elmélkedett, ismét lemaradt Gyuri legújabb magánszámáról, korunk falansztertendenciáinak ismertetéséről, pedig már többször előadta az ő jelenlétében, ez volt a második alkalom, hogy azzal kezdte: „Szegény Ilonának már biztosan a könyökén jön ki, annyiszor hallja tőlem”, de valahogy úgy adódott, hogy egyszer sem hallotta. Fogalma sem volt, hogyan lehet ezzel az elmélettel alátámasztani Tonio vélekedését. „Nem baj, majd legközelebb – határozta el, és könyörtelenül félbeszakította a férfit:

– Ül át Tonióék kocsijába, majd az úton befejezitek, én most magamhoz veszem Editkét, régen szeretnék beszélgetni vele.

Tonio hosszan, bizalmatlanul szembenézett Ilonával, arcára igazi aggodás ült ki. Ilona fölényes grimaszt vágott, mintha azt mondaná: „Csak nem képzeled?!”

Amint Ilona lehuppant a helyére, meghökkenve konstataulta: mellette az ülés üres. Előbb önkéntelenül kívül kezdte keresni Editkét, csak aztán vette észre, hogy a lány a hátsó ülésen gubbaszt.

– Miért nem a csomagtartóba ültél? Akkor aztán egyáltalán nem tudnánk beszélgetni.

Editkét ez a metsző nyájasság arra indította, hogy riadtan kifelé kászálódjon a kocsiból, az álla

alatt fél kézzel összefogva hosszan lelógó egyenes haját.

– Most már maradj, ahol vagy, de legalább úgy helyezkedj, hogy lássalak a tükörből.

Tonio elhúzott mellettük, kifejezéstelen arccal bekandikált hozzájuk.

Ilona belátta, hogy ezzel a gyanakvó, megfélemlített lánnyal nem fog boldogulni, mindenesetre igyekezett túltenni magát ezen, megpróbált könnyedén, közvetlenül megszólalni. Nehezen ment. Semmit sem tudott Editkéről. Közös ismerős csak egyetlen akadt, egy szerelő a Gelkából, aki a falra vetített diafelvételen, melyet Ilona a csöngetéskor bekapcsolva felejtett, felismerte Editkében egykori osztálytársát. Éppen ezt mesélte az asszony a lánynak, amikor jó ötlete támadt:

– Tudod, én még mosdatlan és lompos voltam, amikor ez a fiú becsengetett, és ilyenkor külön csapás, ha valakit be kell engednem, mert képtelen vagyok másra koncentrálni, mint hogy suttyomban megfésülködjek, és rendszerint óriási hülyeségeket szoktam csinálni: dupla borraivalót adok annak, akinek nem jár, nem adok borraivalót, akinek kéne... De akkor kieszeltem valamit, és én ezt senki nőnek nem árulnám el, mert olyan klassz, te vagy az egyetlen, akinek elmondom. Elhiszed? Editke elhitte, mert tudta, hogy Ilona utálja a nőket. Mégsem bólintott, azt ugyanis már nem hitte el, hogy Ilona merő jószívúségből akar osztozni vele a titkain.

– Villámgyorsan a fejemre tekertem egy nagy frottírtörülközőt – magyarázta hamiskás mosollyal az asszony –, épp csak kinyitottam az ajtót, máris csoszogtam vissza a fürdőszobába, mint akit éppen a toalettjében zavartak meg. Így aztán szerét ejthettem, hogy rendbe szedjem magam. Jó trükk, mi? Már azóta is hasznát vettem, egy igazán kínos esetben: Gyuri és Tonio kollégája állított be váratlanul. Sok-sok kis trükköm van. Ha lányom lenne, rá hagynám. Vedd úgy, hogy oldalágon te öröklöd. Majd megtanítalak rájuk. – Ezt Ilona igazán kedvesen mondta. A lány is mosolygott: elképzelte a csoszogó Ilonát az óriási frottírtörülközővel a fején. Azonnal meg tudta ítélni, hogy a trükk jó, nem beugratás. Nem beugratás? Kérdés, már maga ez a barátnői fecsegés nem valami trükk-e. Kis csönd után, hidegen azt mondta:

– Tényleg remek trükk. De hát én nemigen tudom használni. Nem szoktam odahaza rendetlen lenni.

Ilona nem haragudott meg Editre, tudta, hogy minden oka megvan a bizalmatlanságra, de azért szükségét érezte, hogy aprót koppintson a lány orrára:

– Mindig elfelejtem, hogy te a burzsoázia csökevénye vagy: nem dolgozó úriasszony. Nem is illene a szerephez, szívem, hogy gondozatlan legyél. – Ebben már nyíltan megmutatkozott a fullánk, tehát Edit védekezett:

– De azt is mindig elfelejted, Ilike, hogy nem is olyan régen még én is dolgoztam.

– Hányszor kérjelek, hogy ne szólíts, Ilikének. Egypontvessző: utálom, kettőpontvessző: vén vagyok már hozzá, hárompontvessző: egy bírónő nem lehet Ilike. Egy Ilike nem ítélni el életfogytig senkit. Még tíz forint bírságra sem ítélni senkit. Komikus.

– Sohase mondtad !

Ha válaszolt volna, ezt mondta volna. De már megszokta, hogy nem kérdez és nem válaszol,

hanem kigondolja, hogy mit tanácsos kérdeznie és válaszolnia. Emiatt Editke reakciói perceket késtek, s rendszerint olyan természetellenes hangon szólalt meg, mint egy tehetségtelen rádióbemondó. Ráadásul éppen most ébredt rá, hogy ő nem magától kezdte az Ilikézést, Tonio szólítja így Ilonát. Elfulladt a lélegzete. Azt is utálad? – kérdezte volna, de visszahőkölt. Hol van ő még attól, hogy ilyen célzásokat engedhessen meg magának?! Ekkor, mintha köd szakadt volna fel az agyáról, megvilágosodott előtte: de hát éppen azért, mert „hol van ő még attól”, éppen azért, mert ezek teljességgel bíznak az ő jóhiszeműségében és ostobaságában, nyugodtan megkérdezheti, nem veszik célzásnak. Elvégre is furcsa, hogy huszonkét éve ismerik egymást, sőt nem is akárhogyan ismerik egymást (ugyanis ezt nem nagyon titkolják, csak persze a polgári illem által is elnézőbben megítélt korszakra: a Gyuri és Ilona házasságkötését megelőző időkre szorítkoznak a dolog többnyire tréfás felemletések), és Ilona ennek ellenére eltűri, hogy Tonio Ilikének szólítsa.

– Én csak Antitól vettem át. Ő mindig Ilikének szólít téged.

Anti. Nem Tonio. Nyilvánvaló lázadás volt, hogy a lány nem alkalmazkodott a baráti triász rítusaihoz, úgy látszik, a lendület, melyet az álnaiv mentegőzéshez vett, kilökte belőle ezt az Antit is, s ez nem jelentett kevesebbet, mint hogy „az a férfi az enyém is!”. Pedig Editke még mindig nem tudta egészen fesztelenül Antizni a férjét, akit egy-két éve Mérnök Úrként tisztelt, igen, tisztelt, mint afféle kis műszaki rajzoló az Intézet híres emberét.

– Utálok azt is – mondta Ilona rövid hallgatás után, rosszkedvűen, és szidta magában a lányt, mint a bokrot. A jó édes anyukája sem lehetne jobb hozzá, mint amilyen ő már egy hete. Olyan végszavakat ad neki, mint egy zseniális dramaturg a nagy dívának. Eltussolja, ha zöldségeket beszél, sugalmazza, hogy hogyan viselkedjen. Teljesen hiába. Félelmetes kis hülye. Ezen még talán az se segítene, ha megmondaná neki: „Nézd, cicukám, tied a pasas.” Ez tovább törné az eszeckéjét a kisstíli kombinációin, s persze folytatná a gyáva és suta szurkálódását. Na, majd éppen egy ilyen hólyagnak fog elszámolni az ügyeivel! Ha észreveszi magától, mi a helyzet, hát észreveszi, ha nem – nem.

Pedig Editke volt az első nő Tonio életében, akit Ilona valamelyest megbecsült. Minden eddigi nő fiatalabb és csinosabb volt Ilonánál, de egyik se annyival, mint Editke, s mégis ő volt az egyetlen, aki felismerte Ilonában a nagy, a legyőzhetetlen vetélytársat.

Mindazonáltal Editke ösztönei nem tévedtek. Ilona csakugyan fűtyült órá, az ő érdekeire, csupán Tonio értetlen, aggodalmas arca érdekelte, Gyuri meglepett oldalpillantásai. (Ezek persze csak később esedékesek, mivel Gyurinak időre van szüksége, míg érzékel egy újabb, bonyolultabb szituációt.) Valami újat kívánt, de ezt az újat is kizárólag tőlük kívánta.

Aznapra elege lett Editkéből.

A kávézó egy régiségbolttal volt összekötve, Ilona tüstént böngészni kezdett a kacatok között, majd derűsen integetett Tonióknak, s amikor a férfi már az asztalokon tornászta át magát, intett egyet Editnek is.

Talált egy Szent György-szobrocskát, egy bronztalizmánt, minden eddig zsákmányolt Szent Györgynél kisebbet, kecsesebbet. Ha csak tehették, ha csak rábukkantak valahol, Tonio és Ilona minden Szent Györgyöt megvásárolt Gyurinak; barátságuk két évtizede alatt Gyuri szekrényeit és polcait elárasztották az apróbb-nagyobb lovasok. Került-e a gyűjteménybe műkincs értékű szobrocscsa – nem tudták, nem értettek hozzá.

Editke boldog volt, mint egy gyerek:

– Ó, de cukor! és ez a sárkány! ez a pisze kis popsija! – finom, hegyes ujjával dédelgette a kecses szörnyeteget; mámoros lett attól, hogy beavatták.

– Én is kérek egy Szent Antalt – nyaggatta Tonio Ilonát.

– Nono ! Az nem olyan egyszerű. Azt ki kell érdemelni.

– Na, ha csak azon múlik, én már kiérdemeltem. Már tiszta szent vagyok, csak sajnos, megkísértések nélkül – mondta mosolygósan, de jelentőségteljesen Ilonának. Editke fülelt. Ilona nem válaszolt.

– Te add oda Gyurinak – ajándékozta meg az asszony Editkét újabb kegyel.

Editke akkora kedvvel tett eleget a megbízatásnak, hogy Ilona hamiskásan megjegyezte:

– Gyanús vagy nekem, te lány!

Edit megmerevedett. „Rohadt kerítő – gondolta. – Az lenne ám az összkomfort: én Gyurikával, te Antival! Példás hitvesi figyelmesség! Dög.”

Nem szerette Gyurit. Ilonát az téveszthette meg, hogy Editke mindig olyan lelkesen vett részt minden Gyurival kapcsolatos dologban. Ragyogott, ha Gyuri ajándékot kapott, ünnepelte a nemrégiben átvett kitüntetéséért, faggatózott Gyuri múltjáról és sikereiről – de nem azért, mert szerette. Hanem azért, mert azt hitte: ezzel borsot tör Ilona és Anti orra alá.

Mindamellet nem adott igazat Kingának, idősebb barátnőjének, aki bizonyos kiábrándultsággal szemlélte az életet, és úgy értelmezte Gyuri magatartását – melyet persze Editke igen pontosan lefestett neki –, hogy merő üzleti érdekből nézi el barátja és felesége viszonyát, és hármójuk közül ő a legaljasabb. Editke váltig állította, hogy Kinga téved, ez a föltételezés rosszhiszemű és sablonos, bizonyítani azonban nem tudta. Egyébként is kárba veszett fáradság lett volna, mivel Kingának nem volt érzéke a finomságokhoz, csak a drasztikus helyzetek kötötték le. Lázasan buzdította Editkét: válj el! „Vágj a pofájukba! Tálalj ki a bíróság előtt mindent! Ezek gengszterek! Majd meglátod, milyen kellemetlen lesz nekik, ha valaki megpiszkálja a találmányaikat, a közös seftjeiket. Edit, ez egy bünszövetkezet.”

Mondhatta-e Edit minderre: de hát olyan komolyan és szépen szoktak egymással beszélgetni. Szinte szerepelnek egymás előtt, hidd el, mert valahogy fontosak egymásnak. Mondhatta-e Edit, hogy Gyuri becsületes, amikor pontosan tudta: nem a szegény, megtévesztett, gyanútlan férj szerepe lett rá kiosztva. Ennél többet nem is mondhatott volna, mert nem értette a tudós mérnököt, és ezért nem is tudta megszeretni.

Ilonának végképpen kedvét szegte újabb kudarca Editkével. Még percek múlva is azon füstölgött

magában, hogy Editke sértődött, prúd pofákat vág, mint egy nőegyleti elnök, ahelyett hogy vette volna a lapot, és kacérkodna kicsit Gyurival (ezt Tonio nagyon élvezné, jót mulatna a vén mamlaszon, hogy nem esik le neki a húszfilléres, s talán Gyuri is felneszelne egy kicsit).

– Na, gyerekek, lóra – vezényelt Tonio. – A c-i kemping nagyon civilizálatlan, világosban kéne odaérnünk. Ilikém, ezt a szegény lányt már akár fel is avathatnánk Veszta-szűznek, minden áldott este az ő nyakába sózzuk a tűzgyújtást. Ma este kivételesen vedd át tőle a szolgálatot.

– Nem. Én egész nap vezetek.

Editke megkönnyebbült: elmúlt a veszély. Tonio felpattant, és kicsörtetett a kávézóból.

A kemping nem is volt annyira civilizálatlan, mint a prospektus alapján gondolták, sőt az egyik tűzrakóhely mellett rőzsét is találtak felhalmozva. Amíg Ilona a kocsikkal, Tonio a sátrakkal, Gyuri pedig mindenféle alantas segédmunkákkal volt elfoglalva, Edit fölcsavarta a haját rendetlen, családias kontyba, hogy meg ne gyulladjon, és hozzálátott a tűzrakáshoz. Nesztelenül, tőle szokatlan, sima, harmonikus mozdulatokkal dolgozott; ezek az esti órák felszipantották szögletes idegességét, s mintha felszipantották volna magát a lányt is. Beleveszett a sötétedő tájba, a tűzbe, a készülő teába. Ilyenkor szeretni lehetett volna Editet.

A talált rőzséből baj lett. Az erdőből két idősebb hölgy törtetett elő, s egyre nagyobb frekvenciaszámmal pattogva már messziről német és orosz felkiáltó mondatok özönét zúdították rájuk: azonnal hagyják abba, a rőzse az övék, tessék a hiányt kipótolni.

Tonio stricis kedvességgel – és magyarul csillapította őket, miután a hölgyek kiejtéséből roppant könnyen kitalálta, hogy honfitársakkal keveredtek háborúságba. Meginvitálta őket a tűzhöz, úgymond, itt a hölgyek is megsüthetik a sütnivalójukat, s legalább a tűzrakással nem kell bajlódniuk. Fájdalomdíj fejében teát ajánlott fel. A két nő épp olyan barbár tempóban, ahogy megtámadta őket, barátkozásba fogott. Kivált Editkére vetették rá magukat kiéletlen anyaságuk viharos indulataival. Bea, aki technikai dolgokhoz értett jobban, és méltóságteljesebb volt, nyomban ellenőrizte Tonio sátraikat, az egyik cöveket beljebb verette ugyan, de úgy különben meg volt elégedve. Irma, aki a pénzügyek specialistája volt, és sokkal kövérebb annál, semhogy méltóságteljesnek lehessen mondani, ezalatt konzerveket melegített, és megajándékozta Editkét egy hosszú selyemsállal, melyet az elegancia iránt érzett olthatatlan nosztalgiájának engedve vásárolt meg. Bea a tűzhöz telepedve megdicsérte Irmát, amiért észhez tért, és nem kockáztatja többé útjuk békéjét azzal, hogy netán Soraya hercegnőnek vagy Jackie Onassisnak vélik a duplatokájára tekert sáljában. Editkének a sál remekül állt, s az öreg hölgyek meg a sál kedvéért még a farmert is rendes nadrágra cserélte. Hálás közönsége lett Bea és Irma kempingkalandjainak, gyerekesen nevetgélt rajtuk, egyrészt azért, mert úgy találta, az ajándékot illik megszolgáltatnia, másrészt meg nem esett nehezére: ki volt ő már éhezve erre a cuppogó, gagyogó dédelgetésre. Így a két öreg nővel maradt akkor is, amikor már társai feltápászkodtak a kihunyt tűztől.

Amint azonban a két férfi és a nő hallótávolságon túl értek, Irma kedélyes, de kissé túlságosan

mohó kíváncsisággal kérdezte:

– Tulajdonképpen melyik a maga férje, aranyom ?

– A fekete.

– Fekete? Volt fekete. Ahogy így elnézem, inkább talán már kopasz. Érdekes, a másikat gondoltam volna. Hát nem mondom, egyiket sem köpném ki magának, ha én volnék a komputer a Négy Évszak házasságközvetítőnél, de azt azért jobban el tudtam volna képzelni.

– Irma! Hogy beszélsz ezzel a kis fiatalasszonnyal. Megátalkodott boszorkány vagy, komolyan mondom – igyekezett Bea megfékezni a barátnőjét, de ő maga is alig tudta titkolni éber figyelmét: csak nehogy elmulasszon valamit.

– Várjon csak, várjon csak, miért is gondoltam, hogy ez nem lehet a maga férje? Igen! Ha a maga férje, akkor miért annak az asszonynak a poharából ivott? – Irma arcán a diadal és a mindentudás csaknem szemérmetlen kifejezése jelent meg – nem lett volna értelme a tagadásnak. Bizony, ez így volt. Borozgattak a tea után, négy pohár kéznél volt, nem volt kedvük a sötétben turkálni másik kettő után a csomagok között, hát egy-egy poháron osztozott Bea Irmával, Tonio Ilonával. Ez így volt. Edit lehajtott a fejét, s ez a főhajtás olyan beszédesre sikerült, hogy bár nem szólt egy szót sem, Irma jogosan kiáltott fel:

– Hallod ezt, Beácska? Hallod ezt?! Mindig tudtam, hogy a férfiaknál szemetebb népség nincsen! Amelyiknek csúnya, öreg felesége van, mint amilyenek mi voltunk, annak szép kell és fiatal. Amelyiknek szép, fiatal felesége van, azt meg a csúnya, öreg után eszi a fene. Nahát, ezt azért nem gondoltam volna.

– Nem így volt – jegyezte meg Edit csöndesen. – Ők már sokkal előbb együtt voltak, mint ahogy Anti engem elvett feleségül. Ők már... Még a kollégiumból ismerik egymást, és azóta.

– Akkor miért nem egymással házasodtak össze? – szólt Bea, felhagyva a reá jellemző tapintattal, de mindenesetre bölcsen.

Edit megkínzottan rázta a fejét:

– Nem tudom.

– És maga tudta ezt, aranyom, amikor hozzáment feleségül? – Irma a kérdésben célratörőbb és erélyesebb volt.

– Dehogy, dehogy.

– És akkor most miért nem válik el? Ilyet aztán kapna még a lábujjára is. .

– Nem is tudom – mondta a lány egyszerűen.

– És az édesanyja? Mit szól ehhez az anyja, aranyom ?

– Ő nagyon örül, hogy egy ilyen komoly, autós ember elvett engem feleségül. Pláne azok után.

– Mik után?

– Hát...

– Manapság! – legyintett Irma. – És legalább ennek a, bocsásson meg, kiélt jampecnek adta oda?

– Nem.

– Hála istennek!

– Akkor egy fiúba voltam szerelmes, ő is el akart venni feleségül. De hát csak az én mamámhoz költözhattünk volna, s most az se volna jobb ennél. Talán még rosszabb volna. Ha most elválnék... mehetnék vissza a mamához.

– Jaj, de élhetetlen maga, aranyom! Ez nem egy szegény pali, maga ebből vígan ki tudna vasalni egy garzonlakást is.

Edit elképedve nézett Irmára. Ő – Antiból. Kivasalni. És egyáltalán. Pihent agya van az öregasszonynak.

– Ne gondolja ám, Edit – szólt közbe Bea békítőleg –, hogy Irma ilyen durva és erőszakos némbor, mint amilyennek mutatja magát. Csak megvadították egy kicsit a férfiak, és egy ilyen eset, mint a magáé, valósággal vörös posztó neki. De higgye el, segíteni akar magának. Mondja, szereti maga ezt az embert?

Edit legszívesebben nem válaszolt volna, elvégre ki tudja azt, szereti-e még Antit, mindenesetre helyesebbnek vélte, ha érzelmesebb fordulatot vesz a beszélgetés:

– Szeretem.

– Az nem tesz semmit! – folytatta Bea zavartalanul. – Az ember annyiszor lehet szerelmes, ahányszor akarja. Maga most még nem tudhatja, hogy nem a fájdalom van-e már a maga szívében a szerelem helyén. Nézze, kedves Edit. Én nagyon jól tudom, hogy ez a fájdalom hasonlít a szerelemre. Hajaj, én ne tudnám? Épp olyan nehéz ezt kitépni az embernek a szívéből, mint a boldogságot. De hát ezt meg kell tenni, a saját emberi méltósága érdekében. Ért engem? Nem méltó egy emberhez, hogy annyit szenvedjen egy férfi miatt.

A lány olyan szerencsétlenül kuksolt Bea lábánál, hogy Irma a védelmébe vette.

– Ugyan, Bea, ezek a te magasztos számárságaid! Ez a kislány olyan egyedül van a világon, mint az ujjam. Hallottad, az anyjához se mehet. Jobb is, ha nem megy, amennyi esze annak lehet. Hanem Editke... Ha elhatározná magát. Nekünk minden estére van programunk. Na, Bea, mit szólsz? Fialítanánk a szakosztályt. Mehetnénk táncolni is – Irma kicsit lázba jött. – Megadom magának a címemet.

– Köszönöm szépen. Csak hát. Biztosan nagyon igazuk van. Majd meglátom.

Irma és Bea figyelmesen ránéztek, az arcuk bezárult, s egy kis fitymáló mosollyal, kurtán elköszöntek.

Edit megkísérelte összeszedni mindazt a gyakorlati értesülést, melynek segítségével képet alkothatott arról, mi lesz vele, ha elszánja magát a válásra. De hát inkább csak kérdésekbe botlott: ki kinek fizeti a perköltséget, kinek kell ügyvédet fogadnia, ki írja a beadványt és kinek, mikor szükséges megjelenni a bíróság előtt és mikor nem. Egészen tájékozatlan volt. Annál élénkebben el tudta képzelni az

elvált nő életét, aki barátnőivel megy színházba, aki nem ihat meg egy duplát anélkül, hogy le ne szólítanák, mert lerí róla, hogy facér. Mindez annyira elcsigázta, hogy két kézzel kapkodott mentőgondolat után: „De hát nem volt ez rossz házasság, amíg nem volt Ilona.” „Ilona mindig volt, bolondságokat beszélsz. Ilona akkor is volt, amikor szeretője lettél Antinak.”

A bánattól megüledett a tüdejében a levegő, nem volt képes tovább gondolkodni – elaludt.

Bea és Irma annyira hűvösen, mondhatni foghegyről kívánt jó reggelt, hogy Tonio furcsálkodó mosollyal fordult feleségéhez

– Mi az? Csak nem tettek neked ajánlatot?

Edit malíciával válaszolt:

– De igen. Tulajdonképpen ajánlatot tettek.

– Nahát! Már az ilyen tisztos satrafák is! Rémes.

A kicsiny öböl, a kemping strandja, minthogy úgyszólván megközelíthetetlen autó nélkül, oly néptelen és előkelő volt, mintha egy fejedelem vagy filmsztár villájához tartozott volna. Egy farmernadrágos falka is táborozott itt, mezítláb, autó nélkül. A többiekre ügyet se vetettek, csak Editkére fordítottak figyelmet. Noha a lány nem értette a nyelvüket, pontosan tudta, miről beszélnek. Három autómárka neve hangzott el: Volkswagen, Porsche, Ford Mustang. Tehát: bolondnak tartják, amiért Volkswagennel fut, amikor ő egy Ford Mustanghoz való nő. Azt, aki Porschét szavazott neki, lehurrogták, annyira azért nem találták jó nőnek.

– Tonio, vigyázz a feleségedre, még megszőkteti tőlünk a generációja! – Ilona újra akcióba lépett. Edit azonban tudta, hogy ezek a srácok, a lányokról nem is szólva, gyűlölik őt, ahogy ők gyűlölték annak idején, Lellén a kiöltözött autós lányokat, és fityegőknek nevezték őket, mivel úgy voltak kirakva az autók ablakába, mint a gumira fűzött kabalák. Hogy ezek hogyan nevezik most őt – eh, hagyjuk.

Amint Edit kilépett a kabinból, nemcsak a napfény kólintotta föbe, hanem valami szokatlan nyüzsgés is: Ilona hol itt, hol ott guggolt le, és kattintgatta a fényképezőgépét.

– Tudod, már régen tervezem, hogy lefényképezek néhány pasast, amikor te kilépsz a bikinidben, mert kész röhej, komolyan mondom, kész röhej. Be kéne küldeni egy képeslapnak.

A lány zavartan beejtette a vállát, akár egy bakfis, aki ezzel a mozdulattal szeretné eltüntetni árulkodó kis kebleit. Sistergett benne a keserűség: „Ez már nem fér a bőrébe, most már ezt is irigyli tőlem.”

Mert Tonio, aki máskor kigyúlva gusztálja feleségét, most Ilonát fürkészi csodálkozva. Pedig ezek a pillanatok, szép, fiatal testének megmutatása szokta éltetni Editkét e kirándulások és hétvégék sanyarúságában. Ezek azok a pillanatok, amikor Ilona – látta azt a lány tévedhetetlenül – mindennek ellenére szenved. Annyira fontosak voltak Editnek ezek a pillanatok, hogy valósággal mániákusan gyűjtötte a fürdőruhákat. Ez először van rajta. Zsemleszínű, mint a haja. Tudta, előbb le kell sülnie, ki is

várta türelemmel, és tessék. Kudarcs. Habár lehet... Amikor próbálta, hozzáképzelte a barna bőrt is, és azért az ilyesmi sohasem biztos. Elviselhetetlen, hogy az ilyen kempingnyaralások alatt egyszer se nézheti meg magát az ember kedvére. Nincs itt egy tisztességes tükör se.

Felcipelte a gumimatracát az öböl szájánál magasodó sziklára, elnyúlt rajta, rosszkedvűen, kielégítetlenül.

– Edit, aztán nehogy elkezdj nekem ott énekelni! Még idecsődíted a hajósokat, aztán nézhetünk!
– kiabált fel hozzá Anti már a vízből. Nagyokat fúj, pár szál haja vizesen a homlokára tapadt, vastag, szőrös karjával kavarta a vizet, és gyermeki elragadtatással vigyorgott lábujjaira, melyek nem sokkal az orra előtt piroslottak ki a vízből. Most érte be Gyuri és Ilona, rácsimpaszkodtak, hogy víz alá nyomják, de Tonio „Egy pólóssal kezdtek ki? Egy pólóssal mertek kikezdeni?” kiáltással összecsomózta végtagjaikat, és szakszerűen belenyomta őket a vízbe. Az amnesztia után Ilona és Gyuri kiköpte a vizet, vett néhány rendes levegőt, és elnyúlt a lapos hullámokon, miközben Tonio a víz alól kibukkanva hol az egyiket, hol a másikat támadta meg vad csámcsogással, kiéhezett cápa gyanánt.

Edit igyekezett őket megvetni ezért az idétlen, hangos viselkedésért – „Az ő korukban!” – végül azonban megadta magát a kínzó, irigy sóvárgásnak. Nem tudott úszni.

Tonio provokálta:– Látod, milyen majom vagy? Hányszor mondtam, hogy megtanítlak úszni. Most aztán vághatod a savanyú pofákat.

– Ugyan, hagyd Editet – szólta Ilona, s mivel vízről verődött vissza, minden egyes szava érthető volt, pedig nem beszélt hangosan. – Mi még úgy tanultunk meg úszni, hogy a nagytestvérünk beledobott a folyóba: „aztán nehogy belefulladás nekem!” És aztán nem fulladtunk bele. Edit városi lány, ne felejtse el, városi lány.

„Hát aztán – a lányt elfutotta a pulykaméreg. – Ti így, ti úgy, mert ti ti vagytok. Az Edit az más, az Edit az egy kis hülye!”

Tonio elhűlve kiemelkedett a vízből:

– Edit! Dicike!

Ilona is magasba kapta a tekintetét, a lány abban a pillanatban rugaszkodott el a szikláról. Egy másodperc töredékéig, tulajdonképpen csak addig, amíg a szem befogadta a látványt, úgy tűnt, mintha zsemleszínű lófarkánál fogva függne a levegőben, begörbített végtagokkal, mint a gumira fűzött vásárfiak. De Ilona ezzel a kaján gondolattal egyidejűleg akaratlanul arra kezdett úszni, amerre Edit becsapódása várható volt.

Különös módon a lány nem érzékelte a vizet. Pedig arra számított, hideg lesz, és csípni fog. A bőre helyett azonban a szeme fogta fel az opálos, szürkészöld közeget, élénkebb, világosabb csíkokkal. És talán azt is érzékelte, hogy a zuhanást süllyedés váltotta fel, éppen ezért meglepődött, amikor felszínre bukkant. Kapálózni kellett volna, de az életösztön még nem mozdította meg a tagjait. Visszasüllyedt, moccsanatlanul. Mire újból felbukkant, Tonio feszült arcát pillantotta meg, és érezte, hogy megragadják. Nem nyúlt feléjük. Még mindig nem fogta fel, mekkora veszélybe került. Bambán bámulta a kék vizet a dereka körül, ollózott egyet idegen, súlytalan lábaival, ez nagyon jólesett neki, hallotta Anti hangját:

„Kapaszkodj a nyakamba!” és váratlanul kirázta a hideg. Kegyetlenül fázott, rosszul volt, hányt.

A két férfi sápadtan, komoran vonszolta a part felé a lányt, Ilona undorral nézte a csúnya foltot a vízen, majd hátat fordított az egésznek, és kiúszott az öbölből.

Mindnyájan nagyon csöndesek voltak. Csak Tonio dohogott (mert Edit jobban érezte magát, s már lehetett vele veszekedni), de ő is sokkal szelídebben a szokottnál. Ilona tág, üres szemmel nézelődött, néha Editet vette szemügyre, merengve, tétován. Századszor kérdezte meg önmagától, vajon miért tette, amit tett, ez a lány. Csak egy otromba trükkről volna szó? Lehetetlen, egy hecc kedvéért nem teszi senki kockára az életét. De hát ha ennyire fontos neki... Már az is érthetetlen, hogy ennyire fontos neki. Olyan gyönyörű, mint egy istennő. Ahhoz képest elég intelligens. Mit akar ez a nő Toniótól? Szereti? Biztosan. Ennyire szereti? Lehet ennyire szeretni Toniót? – Ilonát elöntötte valami megnevezhetetlen szégyen, mert borzasztó, hogy ő, aki huszonnégy éve kötődik Tonióhoz, ennek a tizedrészét sem volna képest megtenni a férfiért. Senkiért. Talán a fiáért. Azért se, talán csak addig, amíg kicsi volt. Felkínálkozott egy mentség: ő egész ember önmagában is, Edit pedig nem az. De ez sem enyhítette fogyatékoságának szégyenét. Miféle korlátlan érzelmek, indulatok létezhetnek, melyeknek csak elkorcsosult, silány változataival találkozott ő eddig, még a szerelemben is. Akkor hát ezért nem értett meg soha egyetlen vádlottat sem, akit elítélt.

A kempingstrand rongyos és piszkos vendéglőjében ebédeltek, Edit már tetszelegve mesélte, hogy mit látott a víz alatt, szürcsölte a meleg levest, és bágyadt, hálás örömmel fogadta Tonio marcona gyengédségét. Ilona epésen arra gondolt, hogy ő egy nagy marha, szó sincs itt szenvedélyes, önemésztő szerelemről, Edit nem hős, pláne nem mártír, hanem ravasz kis dög. Hirtelen megjelent előtte a nagy víztükör, nagyon mélyen, hiszen annak, aki nem szokott ugrani, pár méter is szédítő úr, és lehült térdében, gerincében érezte: ő nem ugrott volna. Mindegy, hogy Edit miért ugrott – ő nem ugrott volna.

– Ó. te szegény – fogta meg Edit csuklóját –, ma sokat kell pihened, a tűzrakást majd én átvállalom tőled.

Gyuri élesen, oldalról rápillantott.

– Ilona, most nagyon helytelenül fogok viselkedni – Gyuri a hátsó ülésre dobta elmaradhatatlan újságjait, egyet visszavett, és egyre kisebbre hajtogatta a térdén. – Kérdezni fogok valamit. Már régebben terveztem, de... Csak most, hogy ez a kislány...

– Hogy miért mentem hozzád feleségül – mondta Ilona állító hangsúllyal.

– Dehogy, az világos előttem. Tonio teljesen link volt, megbízhatatlan, a tetejébe elég átlagos képességű. Te, a te ambícióiddal nem sokat várhattál tőle. Az esküvői engedély kikérésével egyidőben beadhattad volna a válókeresetet is. Okos nő vagy, Ilona, mindig tiszteltelek, hogy akkor nem mentél hozzá. Hanem a következő húzásodat már nem érttem, most sem értem. Miért nem mentél hozzá akkor, amikor már talpra állt? Emlékezhetsz: eleinte én nem akartam gyereket. István jóval azután született, hogy Tonio karriert csinált. Szabad utat akartam hagyni neked.

– Te tudtad, hogy Tonio össze fogja szedni magát? Lehetetlen! Te ennyire bíztál benne?

– Nyavalyát. Magamban bíztam. Nekem csak egyszer kellett megvetnem a lábam, hogy neki is helye legyen a buliban.

Aztán már nem kellett félteni.

– Ennyire szeretted?

– Benne megbízom. Engem könnyű átverni. Ő nem ver át. De nem válaszoltál.

– Miért váltam volna el tőled? Jól kijöttünk egymással mindnyájan. Talán nem?

A városba indultak nézelődni. Ilona alig figyelt a kocsira. Neki is lett volna egy kérdése: ő, Gyuri, vajon miért vette el feleségül? Mindig megtartóztatta magát a kérdéstől, mert izléstelennek érezte volna, hogy szerelmi vallomást vasaljon ki a férjéből – értelmetlenül –, de ezután a nyers, nagyvonalú nyilatkozat után már korántsem volt biztos benne, hogy a férfi nem szolgálna-e újabb meglepetéssel. Most lett igazán kíváncsi a válaszára, de éppen most nem merte megkockáztatni, hogy megkérdezze tőle.

– Lerohadtatok? – szólt ki Ilona az ablakon, amint Tonio mellé értek.

– Le, a rosseb – mondta Tonio a volánra támaszkodva. – Majd a tettekben bemegyünk a városba, hozunk szerelőt.

Edit bátoritanul azt javasolta, hogy inkább húzassák be magukat Ilonáékkal a szervizbe.

– Ezen az úton? Te nem vagy éjszél, kisöreg – intette le Tonio.

A lány aznap kétségkívül sokkal elszántabb és támadóbb volt a szokottnál:

– De hiszen meg se nézted! Hátha meg tudod javítani te is?

– Nem tudom megjavítani, cicukám, ráérek bütykölgetni vele, ha nem kapunk szerelőt.

Edit elfúló hangon vetette Tonio szemére:

– Én tudom, hogy nem fogtok találni. Még nem fordult elő, hogy találtatok volna.

Tonio ebben a pillanatban értette meg, hogy Edit tisztában van mindennel. Tudja, mire való az ilyen váratlan defekt, hogy miért sikerül, ha visszajönnek – természetesen szerelő nélkül – fél perc alatt megjavítani a hibát. Szegényke – gondolta, s mivel az ember egyszerre többfélét tud gondolni, Tonio ezzel párhuzamosan megérteni vélte Ilona rejtélyes magatartásának az indítékát is. Megkönnyebbült: tehát csak taktika volt az egész. A lányt akarta megnyugtatni. Persze.

Pedig Ilona még mindig szabályellenesen viselkedett. Ráförmedt Gyurira, aki a csomagtartóban kotorászott:

– Nem mi rohadtunk le, és a motor különben is hátul van. Mi a jóistent csinálsz ott?

– Csak a jegyzeteimet szedem elő, az újságokat már kiolvastam. – Nyilvánvaló, hogy a hosszú várakozásra teszi meg az előkészületeket, egykedvűen, praktikusán, s ez Ilonát kihozta a sodrából, minthogy az egész szertartás gépiességére figyelmeztette. Átvillant rajta egy kaján ötlet, nagyon csábította: Gyurit kéne elküldeni Tonióval: „Menjete csak ti ketten, majd mi vigyázunk a kocsira!” De Edit már megadta magát, állt az út szélén, szép volt és szenvedett.

Régről, generációk finomodásán és fegyelmén áttörve – tudniillik Editnek már a nagyanyja is Pesten született – kibújt belőle egy kis ősasszony, egy kis parasztnő, aki a fájdalom örök mozdulatával görnyedten a melle alá ejti a kezét, mint két vézna madárkarmot. Amint Ilona átköltözött Gyuri helyére, hogy a vezetőülést átadja Toniónak, az útra pottyanva találta Edit sötétkéék szalmakalapját. Beszállás közben a markába nyomta, s a lány ernyedten, báván a gyomrára ejtve tartotta a kalapot. Az alázat és a védekezés jobbagymozdulatával.

Mindezt Gyuri látta meg Editben, és nagy gyengédséget érzett iránta. Majd önmaga számára is váratlanul ingerültség támadt benne: „Mire jó ez még? Minek erőltetik? Mikor veszik észre, hogy ez a trükk már elkopott?” Pedig Gyuri eleinte méltányolta azt az elemi lírát, mely Ilona és Tonio jelbeszédében rejtőzött, éppúgy látni vélte e jelbeszédben az ősi gesztusokat: „ma én gyújtok tüzet, ma a te tüzedhez megyek”, mint ahogy Editben meglátta a parasztnőt. S tünődött, hogy vajon ők tisztában vannak-e jeleik szebbik, mélyebbik jelentésével, és sajnálta, hogy épp ő nem mondhatja el nekik. Most viszont örült, hogy nem került sor soha ilyen vallomásokra. Örült, hogy egy valamit nem adott ennek a két embernek: méltóságot.

Ilona várta, hogy Tonio felelősségre vonja a történetek miatt. Ez elmaradt. Ő kényszerült megszólalni, s nem tudott másról beszélni, csak ami nyomasztotta, úgy felkavarta, hogy szinte szenvedett.

– Különös, hogy ez az Edit mennyire ragaszkodik hozzád. Vagy talán a társadalmi pozíciójához ragaszkodik? – Az o túl magasra sikerült, az i túl mélyre. Nem kellett hozzá különösebben éles hallás, hogy valaki észrevegye: Ilona izgatott

– Végül is mindegy. Nem? – dünnyögte kelletlenül Tonio.

Az asszony megütközve oldalt kapta a fejét: ami sok, az sok. Elborzadt Tonio könyörtelenségétől és az Editet ért méltánytalanságtól. De akkor Tonio lassan, rosszkedvűen felé fordította az arcát. Szája színtelen volt, szemhéja és szeme alja duzzadt és sárga, bőre és szeme fénytelen. Tekintete elidőzött Ilona arcán – nem a szemébe nézett, csak a szeme és az orra közé, fásultan, kifejezéstelenül. S közben az autó rohant az ismeretlen úton, Tonio ellenőrzése nélkül, vaktában. Ilona megijedt, már-már elkapta a kormányt, tekintete riadtan cikázott az út és Tonio arca között, rászólni nem mert, az útra figyelni nem tudott, a szorongás erősebbnek bizonyult benne, mint a félelem.

Végre Tonio elfordította az arcát, szemből járművek közeledtek. Tompa, lefogott hangon, ahogy a férjek szokták rendreutasítani a feleségüket, ha helytelenül viselkedik a társaságban, azt mondta:

– Tedd túl magadat rajta. Vagy van valami más ötleted?

CSAK VÍZ ÉS LEVEGŐ

A határig a vonat tiszta volt, majdnem üres; pontosan megfelelt a nemzetközi expresszekről való előzetes elképzeléseimnek. A határon túl azonban helyi járatná vedlett át, telezsúfolódott Zágrábba tartó népekkel. Úgyhogy a külföldi utazás emelkedettségét a határ átlépése pillanatában elvesztettem: a külföldiek hátrabillent fejvel szundítottak körülöttem, s nem vettek tudomást rájuk függesztett érdeklődő pillantásomról, amelynek pedig Audrey Hepburn szökött hercegkisasszonyára kellett volna emlékeztetnie őket a Római vakációból.

Persze, úgy teszek, mintha gúnyolódnék magammal, mert a Római vakáció döglesztő giccs volt, és rettentő primitív dolog mintát venni a színésznő idolokról, de hát az a keserves igazság, hogy van min gúnyolódnom. Buta lúd vagyok, na, mi tagadás. Ha netán most lefényképeztek volna, és elém raknák a fényképet, bizony, fel volnék háborodva, hogy nem a nevezett színésznő néz vissza rám. Hogy ezt mikor növi ki az ember?!

Egyébként egyetlen érdekes ismeretséget kötöttem Zágrábig, azt is Magyarországon. Beült hozzám a kupéba a büfésfiú – nem volt dolga, hisz a vonat csaknem üres volt, és agresszíven vizsgáztatni kezdett marxista definíciókból. Persze, ez engem rajtaütésszerűen ért, no meg az agyam módszeresen bosszút szokott állni a kollokviumok előtt rámért szenvedésekért – jeles vizsgáim anyagát én már másnapra véglegesen elfelejtettem –, tehát a büfésfiú előtt megbuktam. Meg se mertem neki mondani, hogy egyetemi tanársegéd vagyok, már attól is a távolba merengett, amit hazudtam neki. Attól ugyanis, hogy az idén fogok államvizgázni.

Ő református pap a végzettségét és a hivatását tekintve, nyilván ezért támadott meg ideológiai kérdésekkel. Arról kíván bizonyos áttekintést szerezni, hogy az úgynevezett öntudatos materialisták mennyire öntudatosak, mert az évek során gyökeret vert benne a gyanú, hogy az istenhit elutasítása és racionalista-materialista világmagyarázatok kétely nélküli elfogadása lelki és gondolati restség tulajdonképpen. Mi, akik az istenhivőket fanatikusoknak bélyegezzük, mi vagyunk azok, akik megelégszünk néhány axióma elfogadásával, s aztán ezekről az axiómákról többé nem gondolkozunk. Miben különbözik a mi tudatos világnézetünk egy templomos anyóka hitbuzgalmától?

A büfésfiú leckéztetését nagyon rosszul tűrtem, minthogy előzőleg valóban megszégyenültem előtte. Ezért ádáz nyugalommal megkérdeztem tőle, vajon nem zavarja-e az a körülmény, miközben az ellentmondást istentagadók lelkében fedezi fel, hogy ő maga hűsítő italokat és csokoládét árusít az ige hirdetése helyett, amelyre nyilvánvalóan hivatva volt. Ő hasonlóan ádáz nyugalommal azt válaszolta, hogy egy bakonyi faluba helyezték havi háromszáz forintért. Az Utasellátónál csak forintból ötezret keres havonta. És megingathatatlan fölénnyel kísértált tömött kosarával a folyosóra.

Szégyelltem magam. Nem azért, mert rosszul vizsgáztam, és ostobán vitatkoztam. Nem azért, mert személyeskedni kezdtem a gyermeteg megítélési alap visszautasítása helyett. Nem azért, mert valószínűleg vérig sértettem egy embert, aki csak rám ijesztett. Azért fészengtem kínlódva a bőrömben, amíg el nem párologott a rossz érzés belőlem, mert már megint nem tudtam megállni, hogy

kiszolgáltassam magam, mert az első jöttmentnek megengedtem, hogy felforgassa a nyugalmamat. Minden jogom és módom meglett volna hozzá, hogy lefricskázzam magamról a büfésfiú provokációját. Miért nem jut ez nekem soha a kellő időben az eszembe?

Rettenetesen bosszantott, hogy már utazásom első óráiban elkövettem azt a hülyeséget, amit a legjobban szégyellek, és amitől a legjobban szenvedek otthon is.

Zágrábban egy dél felől érkező és Ausztrián át az NSZK-ba tartó expresszre kellett átszállnom, de már beérkezésekor is zsúfoltabb volt, mint az a vonat, amivel jöttem. Poggyászom mindössze egy sporttáska szokott lenni, így nem utálnak annyira a régebbi utasok, amikor közéjük furakszom.

Alighogy elhagyta Zágrábot a vonat, az orrom előtt lévő, elfüggönyözött fülke ajtaja kinyílt, s egy mongoloid arcú, de igen magas és vékony fiú szólított meg rossz németiséggel: felkínálta a helyét. A fülkében vaskos, kopaszodó, zsíros bőrű férfiak tenyésztek, sokan. Rengeteg zoknis, tömpe láb volt az ülésre, asztalra, egymás ölébe vetve, minden ing hasig kigombolva, és a nadrágból kihúzkodva gyűrötten lefegett. Szörnyű füst, émelyítő, illatos cigarettafüst közömbösítette a feltételezhető szagokat. Mindenesetre az én lovagomnak száraz bőre volt, és még a zakóját is felvette a tisztelemre. Török vendégmunkások, szabadságukat töltötték otthon, most mennek vissza Németországba. Nem néztek rám, de annál nyilvánvalóbb volt, hogy engem tárgyalnak meg, és ugratják az én törökömet, aki mellesleg japán is lehetett volna. Semmiféle mélabú nem látszott rajtuk, csak tunyaság és elégedettség: nem rendítette meg őket, hogy kilométerről kilométerre távolodunk a hazájuktól.

A török fiú mohóságában, ahogy minél többet minél gyorsabban akart közölni velem és megtudni rólam, ahogy ajándékkal és címcserével biztosította az ismeretséget és már az első félóra után megkérte a kezemet, mintha az az öntudatlan törekvés mutatkozott volna meg, hogy még a vonaton is sebesebben távolodhasson hazulról.

A szándékát, hogy elvesz feleségül, igen pontosan meg is indokolta. Ha már elég pénzt keresett ahhoz, hogy otthon házat vegyen, nem jön többet Európába dolgozni, de akkor sem akar úgy élni, mint a többiek, szüksége lesz egy asszonyra, aki fogadni tudja a barátait, amikor eljönnek hozzá vendégségbe, és elbeszélget velük úgy, mint az európai nők.

Erre a funkcióra engem, úgy látszik, elég értelmesnek talált. Hiába – intellektuális nő vagyok, a vak is láthatja.

Szabadkoztam, hogy nekem van már vőlegényem, épp hozzá utazom, de úgy látszik, a török fiú durvább visszautasításokhoz volt szokva, egyre bizakodóbb és áradozóbb lett. Kaptam tőle egy faragott szipkát, olyan hosszú, hogy akár démont is alakíthatnék vele (ha nem sportosra vettem volna a figurát), és néhány dobozzal az émelyítő cigarettából. Kissé zavarban voltam, mert úgy éreztem, ezekre az ajándékokra nem szolgáltam rá, s aggódtam, hogy még rájuk kell szolgálnom; fene tudja, meddig tart az út. De sajnos szerelmi vallomást és ajándékot sohasem tudtam könnyen elhárítani, a másik ember kiszolgáltatottsága kiszolgáltatottá tett, s egyszerűen elkerülte a figyelmemet, hogy jogom van elfogadni vagy elutasítani bárkit és bármit. Nem jutott az eszembe. Így aztán a vonat elvitt az osztrák határig, még szerencse, hogy nagyobb baj nem lett belőle.

- Amíg az éjszakai vaksötétben, az idegen levegőben, melyben érzékelhettem a hatalmas hegyek és erdők közellétét, anélkül hogy gondoltam volna rájuk, vagy láttam volna ezt a tájat akárcsak képeslapon is, valami sötét, hosszú gépház tövében haladva a vonattól a kivilágított állomásépületig eljutottam, az a néhány perc nagyon nehéz volt. Egyszerre átéreztem, hogy nem beszélem az ország nyelvét, hogy egész Jugoszláviában nem ismerek senkit, hogy védtelen fiatal lány vagyok pimasz férfiszándékok között egy néptelen határállomáson. De e reális veszélyérzet eltörpült a páni félelem mellett, hogy nincs határsávéngedélyem. Ezen a retteneten, hogy határállomáson tartózkodom határsávéngedély nélkül, valahogy nem tudtam túltenni magam; nem nyugtatott meg, hogy ide, szemlátomást, olyasmi nem kellett.

S még valami nyugtalanított. Sokkal jobban nyugtalanított, mint a helyzetemben rejlő valódi veszélyek. Az, hogy már megint kelekótyának bizonyultam. Hogy saját idétlenségemet okolhatom mindenért. Minek kellett nekem odaadó lelki finomsággal ellensúlyoznom azt a szomorú tény, hogy nem fogok a török fiúhoz feleségül menni, sőt még válaszolni sem fogok a leveleire? Miért gondoltam, hogy az átadott helyért azzal kell fizetnem, hogy meghallgatom a házassági terveit, a házassági terveikért azzal, hogy elfogadom a hosszú szipkát, a hosszú szipkáért azzal, hogy ápolom illúzióit?

A lányt, Kamillát, ezt a vadonatúj tanársegédet még valami zavarta az éjszakai malőrben. Rosszul esett neki, hogy éppen utazás közben történt meg vele, mert az utazás, a csavargás, a kaland – a szabadság megélhető formája volt az ő számára, vagyis az egyetlen isten reinkarnációja.

Ha vakációról hazatérő angol turistákkal zuhant tengerbe a repülőgép, az valamiért rosszabb volt, mint az egyéb repülőszerencsétlenségek. Ha romantikus kisgyerekekre szakadt a barlang, az rosszabb volt, mint a bányaomlások. Ha kiránduláson esett valaki szakadékba, rosszabb volt, mint az autóbaleset. Ebből az igazságtalan megkülönböztetésből is látszik, hogy egy öntudatlan vallásról volt itt szó, határozott igény nyilvánult meg a csalódottságban és a sértődöttségben, mely a megrendülés álruhájában jelentkezett: hogy a szabadság mint isten, védje meg híveit, önkéntesen szegődött papjait. Kamilla tehát ezt az éjszakai malórt lelke mélyén igazságtalannak érezte, mintha az isten méltánytalanul bánt volna vele.

Évekkel később fedezte fel, hogy számára az utazás kultikus cselekedet volt, ott, Jugoszláviában még túlságosan korai lett volna ezen gondolkodnia. Hanem évek múlva, amikor professzorát ment meglátogatni Mátraházára, férje, aki mellette ült az autóbuszban, egyszer csak megjegyezte, hogy megint egy kutyatemetet látott az aszfalton legázolva. És akkor ő, oda se figyelve, csak úgy mellékesen, felcsattant gondolatban: „Úgy kell neki, minek kódorgott!” Aztán elhűlve kérdezte magától: mi volt ez? Mi volt ez a féltékeny, irigy harag? Nem lehetett kétsége: az áruló, a hitehagyott bosszúvágya volt. A furcsa talán csak az, hogy nem volt oka árulónak érezni magát, nem volt mit irigyelnie a kóbor kutyákon. Hiszen a szabadság csak bizonyos korig élhető meg a csavargásban, s ő addig a korig meg is élte. Vagy mégsem? Minden látszat ellenére neki nem sikerült? És akkor gondolt vissza Kamilla a jugoszláviai utazásra és arra a kis állomásra az osztrák határon, és úgy látta, hogy neki nem sikerült.

Hideg volt, és lézengett néhány ember a váróteremben. Már is elegendő ok arra, hogy ne tudja kényelembe helyezni magát. Ahhoz, hogy aludhasson, még egy pulóvert kellett volna felhúznia. Ezzel viszont elveszítette volna megjelenésének könnyed rendkívüliségét. Ha vastag barna pulóverben felfekszik – fenekével kifelé – a támlás padra: miben különbözött volna akkor a többiektől? Így hát sétált és vacogott, néha letelepedett a táskája mellé, finoman elrendezve tagjait. Nem mintha lett volna közönsége a produkcióhoz! A váróteremben mindenki aludt, illetőleg az a nagyon fiatal parasztfiú, aki nem aludt, és csöndben figyelte őt, egyáltalában nem érdekelte. S bár képzeletben eljátszott azzal az eshetőséggel, hogy Dániel valamilyen csoda folytán ide vetődik – hiszen Ausztriából is jöhet, sőt nagyon valószínű, hogy onnan fog érkezni –, azért tudta ő pontosan, hogy Dánielnek semmi oka leszállni ezen az állomáson, ha netán éppen most kelne is át a határon. Nem, az alakítás nem Dánielnek szólt – vagy csak nagyon közvetve. Az alakítás rituális jellegű volt: Kamilla szüntelenül át akarta érezni különbözőségét. De azért Dánielnek is része volt a dologban, elvégre Kamilla a vele való találkozásra készült, és olyannak kívánta érezni magát, amilyennek Dániel ismerte.

Dániel.

Dánieltől több mint egy éve vált el. A fiú nyelvet tanulni ment Bécsbe szülői és állami engedéllyel s Kamilla engedélyével is.

Akkor már öt éve jártak együtt, kissé házasságnak számított köztük a kapcsolat, hiszen öt év – ha később talán nem akkora nagy idő is – tizenkilenc és huszonnégy éves kor között: rengeteg. Kamilla még örült is Dániel tervének. Egyáltalában nem azért, amiért Dániel gondolta: hogy ugyanis majd ez alatt az év alatt talál magának mást, megfelelőbbet, hanem azért, mert remélte: Dánielt fogja az idegenben töltött év után magához valóbbnak találni.

Mert Dániel kissé éretlen volt. Ideges, bizonytalan, kishitű, mindazonáltal örökké sértődött. Kamasz. Kamillát igazán nem az zavarta, hogy Dániel pályája behozhatatlan fáziskésésben van az övéhez képest: amikor megismerkedtek, Dániel villanyszerelő-tanuló volt, ő egyetemista; amikor elváltak, ő állást kapott az egyetemen, ahol Dániel – jó néhány sikertelen felvételi után – a másodévet taposta. Hanem az zavarta, hogy Dániel annyira szenved ettől. A nélkül, hogy tudta volna, azt a rejtett magabiztosságot hiányolta Dánielből, amely az igazán erős és tehetséges embereknek (és a rögeszmés örülteknek is) a sajátja, akiket nem alázhat meg sem véletlen szerencsétlenség, sem pech, sem bukás, sem a másik ember sikere.

Kamilla tudta, hogy Dániel is ilyennek képzeletben az erős embert, hiszen a fiú gesztusokkal és fintorokkal tulajdonképpen ilyennek igyekezett feltüntetni magát. Amikor megismerkedésük estéjén – utcai ismeretség volt – Dániel kopottan, vastag szemüveggel ácsorgott a neonfényben a Híradó mozi előtt, és nagy, gúnyos mosolyra méretezett szájával gúnyosan mosolyogva szemlélődött, Kamilla a szerepre figyelt fel benne, s a szerepet szerette meg. Lehetett a fiú villanyszerelő-tanuló, lehetett a zsebpénzük heti húsz forint, melyből vagy csak mozira, vagy csak presszóra futotta – hiába, Kamilla nem volt elégedetlen. Egy év múlva azonban nyilvánvaló lett, hogy Dánielt megalázza a villanyszerelés, a heti húsz forint és Kamilla minden jeles vizsgája. A gúnyos, szemlélődő mosoly pillanatonként hisztérikus vicsorgássá és gyerekes biggyesztéssé torzult – akkor Kamilla szakított Dániellel. De Dániel sajnos szép

volt. S Kamilla utánament. Dániel nagyanyja vidéki hazában lábadozott a nagy csalódás után, és bánatában kopaszra nyíratta magát. Minélfogva Kamilla bűnbánó és engesztelő megjelenése kínos zavarba torkollott, és bohózati jelleget öltött. A lányt mégis ez a félszeg Canossa-járás kötötte végleg a fiúhoz: megtanulta megbocsátani, hogy olyan, amilyen, megtanulta elviselni és szeretni kopaszon is.

Dániel görcsei és szorongásai észrevétlenül Kamilla életét is meghatározták, annál is inkább, mert tőle sem voltak egészen idegenek. Nem Dániel ízlésének kellett megfelelnie, hanem Dániel ideáljainak. Elő kellett teremtenie azokat a ruhákat, melyekben a divatos francia filmek hősnőire hasonlított, a nouvelle vague lezser, finom kötött holmijait, pedig ösztöndíjból élt, s még a bécsi orlonpulóverekeket is csak méregdrágán, kéz alatt lehetett megvásárolni. Kamilla tehát kötögetett. De Kamillának e filmek miatt nem volt szabad sem szomorúnak és naivnak, sem jókedvűnek és naivnak lennie; egy sokat tapasztalt nő fekete karikáit kellett viselnie a szeme alatt. És Dániel éktelen dühbe jött, ha Kamilla valamit nem tudott. Kamilla például nem tudott sízni. Gyenge lábizületekkel és bizonytalan egyensúlyérzéssel síelni csaknem lehetetlen. Dániel semmiféle belátással nem viseltetett Kamilla e testi fogyatékoságai iránt, olyan keményen idomította, mint egy kiképzőtiszt. Sőt még sítúrára is elutazott vele, ahol Kamilla megszerette a rumos, cukros langyos tejet, és mulattatta, hogy a turistaházban tartózkodó férfiak milyen izgatottan reagálnak az olyan szégyentelen perszónára, aki – mint ő – házasságlevél nélkül alszik egy szobában a partnerével, de síelni nem tanult meg.

És még egyet nem tanult meg. Csöndben, lazán élvezni Dániel társaságát..

Akkor még azt hihette, hogy a síelés és a házasságlevél hiánya miatt támadt közfigyelem akadályozza meg a feloldódásban. (Nem sokkal azelőtt veszítették el mindketten, egymás által a szüzességüket.) De egy nyári csónaktúrán, ahol síkos lejtők nem zavarhatták, és napokig nem láttak embert, tehát a házasságlevél szükségessége fel sem merült, éppoly görcsösen küszködtek egymás társaságával, mint a turistaházban.

Kamilla ugyanis azt képzelte, hogy az ilyen lassú csordogálásnak a Dunán az az értelme, hogy az ember nem csinál programot. Estefelé kiköt valahol, ivóvizet keres – vagy már útközben, ahol talál, vételez két csatos üveggel –, felveszi a sátrat, és reggelig alszik. Ámde Dániel már napokkal előbb kitézte, hogy hol kell kikötniük. Tele volt aggodalommal, hogy találnak-e megfelelő helyet. Ráadásul az egyik gumimatrac eresztett – újabb ok Dániel idegeskedésére, hiszen füvet vagy szénát is kellett lenniük sátorközelben. S a víz! Egy ízben az üveg kinyílt, s a kílóbóba ömlött az ivóvíz. Pánik, veszekedés, tönkrement órák, amíg a hiányt pótolták. S végül az az eset a hullámmal és a partra vont kílóbóttal, igen, az mérgezte meg a leginkább a csónaktúrárt Kamilla emlékezetében.

Éppen csak ebédelni kötöttek ki, kavicsos-homokos parton; a csónakot félig húzták ki a vízből. Kamilla a csónak mellett állt, amikor feltűnt a nagy gőzös, melynek addig csupán a dohogását hallotta, mert a fák eltakarták. A veszedelemre akkor ocsúdtak, amikor az első, kisebb hullámok megérkeztek. A lány megfogta a csónak orrát, hogy a víz el ne ragadja, s megadással figyelte, hogy a következő hullámok hogyan csapnak be hátul a kílóbóba, előntve az ott raktározott valamennyi holmijukat. Azt már megakadályozni nem lehetett. Azonban Dániel oroszlánbődüléssel gázolt a folyóba, és végső kétségbeesésében teljes hosszában elvetette magát, majd ronggyá ázva Kamillával kezdett veszekedni, aki

lám, itt málézott, ahelyett hogy a cuccot mentette volna. Kamilla vigasztalta, hogy jó idő van, és hát istenem, majd megszárad minden – Dániel azonban úgy élte át ezt a jelentéktelen balesetet, mintha a dzsungelben vagy a tundrákon történt volna meg vele.

És feltűnt Kamillának, hogy nappal egyetlenegyszer sem csókolta meg vadregényes túrájuk ideje alatt.

Kamilla tehát pártfogolta a bécsi tanulmányút tervét, s örvendezett, amikor Dániel leveleiből értesült róla, hogy a fiú megállta a helyét, egy nagy irodaházban dolgozik liftesboyként, a szabad idejében pedig bejár az egyetemre.

Eleinte ezek a levelek Bécsset mint nagy „világfalut” emlegették, s Dániel hangverseny- és filmélményekről számolt be lelkiismeretesen, sajnálkozott, hogy Kamilla nem részesülhet ezekből. Aztán arra kezdett panaszkodni, hogy nem győzi írással a gondolatai felgyorsulását, hihetetlen, hogy mi minden történik itt vele, és rémülten gondolt arra, hogy lesz idő, amikor mindettől elválasztja az országhatár. Aztán Kamilla egyik levelére azt válaszolta: nem; én nem ilyen vagyok, te valaki másnak írod a leveleidet. Aztán egyik levelében atyaián felfedezte Kamilla számára is Bartókot, majd nagyon megütközött azon, hogy erre Kamilla némiképpen felborzolódván válaszolt. Aztán már semmi másról nem tudott írni, csak gyötrelmes kétségeiről, hogy meghosszabbítja-e az osztrák rendőrség a tartózkodási engedélyét, s kap-e engedélyt a magyar követségtől még egy évi kinttartózkodásra. Ennyi gond között – írta – persze hogy nem tud figyelni Kamilla dolgaira, de hát annyi belátást igazán elvárhat éppen tőle, hogy emiatt ne húzza fel az orrát. Aztán tanácsot kért, okos, higgadt tanácsot, „kamillás borogatást” égető tanácsalanságára: mit tegyen? Azt hajtogatta, hogy találkoznia kell Kamillával, mert csak vele tudja megbeszélni ezt a dolgot, s ha a hazamenetel mellett dönt, abban bizony Kamilla létezésének 80-90 százalékos lesz a szerepe. Kamilla riadt válaszára egy tajtékozó, gyűlölködő levél érkezett: ő okos érveket kért és nem fölényes kioktatást. Mit tudhat Kamilla az igazi életéről, az ő jelenlegi életéről, mit tudhat erről a szabadságról, ezekről a távlatokról?! Hiszen Bécs is csak egy koszos kis falu, jaj, meg kell örülni attól, hogy a lehetőségek valódi nagyságrendjében még Bécs is csak egy koszos falu! Hogy van bátorsága ahhoz, hogy kisszerű, otthoni vegetálásuk szemszögéből ítélje meg őt?! Az ő élete itt nehéz, keserves, de csodálatos. Csak azért, hogy Kamillának is legyen valami elképzelése az ő életéről, részletesen leírta a kétszobás lakást, melyet egy ír fiúval, Henryvel, az Oxfordot végzett bécsi éjjeli portással közösen béreltek. Központi fűtés, meleg víz, teljes kényelem, jövő hónapban még egy hűtőszekrény is, mert whisky jégkocka nélkül – csaknem modortalanság. Leírta a Henry által előállított salátákat, s leírta az angolos étkezést, mely valóságos ceremónia. Írt még valami szárított narancshéjakról is, melyeket cérnaszálon függesztve eresztett a szobája légterébe, csillagok gyanánt. Leírta a könyveket, melyeket olvas, s melyeket itt minden valamirevaló ember olvas, meg a nagy törött nyakú üvegballont, amelyet padlóvázának használ. Beszámolt kis társaságukról, melyben az ír Henryn kívül egy Roland nevű francia is van, aki biciklivel jött Bécsbe, Augustino, spanyol filozófus és az argentin követségen fűtő, valamint lányok is, megveszekedett kis ördögök, s ezeket Kamillának mind ismernie kéne, akkor megértené végre, hogy miről is van szó. Dániel egyébként biztos benne, hogy Kamilla sokkal nehezebben tudna elszakadni mindettől, mint ő. Ugyanebbe a borítékba egy másik levelet is elhelyezett, melyet másnap írt: bocsánatot

kért dühösködéséért, majd malíciával megjegyezte, hogy már csak azért is fölösleges volt Kamillának úgrárontania, mert ő valójában csak játszik a tűzzel, csak képzelődik és ijesztgeti az otthoniakat, mint egy gyerek, de persze haza fog menni, s aztán egy hónap múlva már ő is el fogja hinni, hogy az igazi jófej az, aki hazamegy. Eközben praktikusán szervezni kezdte egy használt gépkocsi hazajuttatását, s végül azzal fejezte be utolsó levelét, hogy randevút adott Kamillának augusztus 24-én, délelőtt tíz órára az Akropoliszon.

Kamilla írt egy poste restante levelet Ventimigliába – mert akkor már Dániel fel kerekedett, az olasz-francia partvidéken kószált, s Ventimiglián legalább egyszer át kellett haladnia –, melyben arról elmélkedett, hogy az élet helyszínének megválasztása elég külsőséges, mondhatni látszatválasztás, kihasználta a vállalás és a választás szavak hasonló hangzását, és aforizmát gyártott, mely szerint az ember csak komédiázik, amikor úgy tesz, mintha azt vállalná, amit választ, holott azt választja, amit vállal; Dánielnél pedig még egyszerűbb a dolog: Ő azért választ Bécs és Budapest között, hogy ne kelljen önmagát vállalnia. Írt egy rémes hasonlatot a nappal kapcsolatban, amelybe egy felhőkarcoló tetejéről éppúgy nem lehet belenézni, mint a puszta földről. Mentségére szolgáljon, hogy akkor már hat hete egy kitűnő kórház pszichiátriai osztályán altatták. Ugyanebben a levélben megírta Dánielnek, hogy útlevélkérelmét visszautasították, ellenben Jugoszláviába kiengedik, s hivatkozva Dániel régebbi tervére, hogy az az évi evezős világbajnokságot feltétlenül megnézi, azt javasolta, találkozzanak a VB helyszínén, Bledben.

Erre a levélre nem jött válasz. Rejtélyes módon mégis biztosra vette, hogy Dániel megkapta. De ha nem – gondolta Kamilla –, Bledbe mindenképpen eljön, hiszen az evezés mindenekfelett érdekelte közös öt esztendejük alatt.

Minthogy alig néhány óra leforgása alatt ilyen messzire tudtam elkeveredni, a várakozás négy óráját igen hosszú időnek éreztem. Csak akkor indult a kisvasút, amely elvitt egy Bleddel szomszédos üdülőhelyre, ahonnét autóbusszal érhettem végre célba. Igyekszem nem gondolni Dánielre. Igyekszem megőrizni az elfogulatlanságomat. Ha képzelődöm, és a képzeletemmel előírom a valóságnak, hogy mit várok tőle, csak azt leszek képes felfogni, hogy a valóság mennyiben felel meg a várakozásomnak. S ez az, ami a legkevésbé érdekes, amikor azt kell eldönteni, kellünk-e egymásnak Dániellel. Öt-hat évig áltathattam magamat, hiszen úgy látszott, nem múlik semmi sem azon, hogy Dániellel járok-e vagy mással, s egyébként sem volt a dologban semmi végleges. Most viszont azon, hogy hazaviszem-e magammal vagy sem, mindkettőnk élete múlik, méghozzá mindkettőnké – véglegesen. Nem, nem azt kívánom, hogy ne tévedjek – hiszen az nevetséges volna –, csak azt, hogy legalább addig higgyek a tévedésemben, amíg elkövetem.

Ebben a tiszta levegőben és hideg hajnalban valahogy minden függőleges. A fák, a fák között a fényoszlopok, s ahogyan egymásra torlódva sorakoznak körös-körül a hegyek, a hajlatok metszéspontjait magasba törő rácsozattá kapcsolja össze a szem. Minden út rövidre fogott és meredek. A függőlegesek közé dermedve, a hegyláncolatoktól körülkerítetten Bled a vidék központjának, jelentős és pontosan

meghatározott helynek látszott, mintha nem is lehetne más célja az embernek, csak hogy ideérkezzen, mintha nem is volna az életnek folytatása a hegyeken túl, vagy nem volna ez a folytatás érdekes.

Féltem, hogy megint a kelleténél tovább utazom, emiatt már Bled szélén leszálltam. Még egy tisztességes város is alszik ilyenkor, nemhogy egy üdülőtelep. Kis fűszerüzlet előtt farmernadrágos, piros bársonyzakós fiú üldögélt, és leplezetlen érdeklődéssel tanulmányozott engem. Nagyon fáztam. Tudtam, hogy csúnya vagyok, de a bársonyzakós fiú se volt szebb. Ő is a környék legnaposabb kőpárkányát nézte ki magának, melyet én is habozás nélkül a legrokonszenvesebb pontnak tartottam itt. Vannak ilyen helyek mindenütt. Mágikus erejű helyek, melyek rejtélyes módon magukhoz vonzanak minden úton levőt, minden fiatalot. A kőpárkány is e különleges köztulajdonok közé tartozhatott, mert a fiú testvériesen arrébb húzódva hellyel kínált maga mellett. Az volt a természetes, hogy elfogadjam. Mondott valamit szerbül majd angolul, s úgy rémlett, hogy mindkét nyelven a tejet emlegette, de ez az én fülemben elég idegenül hangzott, minthogy pálinkára vagy rumos teára lett volna leginkább szükségem.

A tej emlegetését hamarosan megmagyarázta egy kis teherautó előbukkanása, melyről a fűszerüzlet elé tejesüvegeket és kannákat pakoltak. A bársonyzakós fiú nagy örömmel átugrált az úttesten, s várakozva megállt a ládák mellett. Az egyik munkás cseles kosárlabdás mozdulatokat mímelve átpasszolt egy üveget a fiúnak, de ő mutató és középsőujjával kettőt mutatva még egy üveget kiemelt a rácsok közül, s felém intett. A szállítómunkások megbillentették a sapkájukat, igen tisztelettudóan. Nem kétséges, felvételt nyertem a Koránkelő Blediek Internacionáléjába. A kis teherautó továbbpöfögött. – És a kenyér? – kérdeztem a fiútól a tej miatt még jobban vacogva. A fiú elhidegülve végigmért, és otthagyt. – Köszönöm a tejet – szóltam utána. Szóáradattal válaszolt, de csak a végét értettem, hogy: vizontlításra. Itt, úgy látszik, nem jár kenyér a reggelihez.

Az idegenforgalmi iroda a tóparti sétányon, Bled központjában volt. Hihetetlen logikával kérdezősködés nélkül is rátaláltam. Kétágyas szobát kértem, privát háznál.

Az első címen nem fogadtak, azt mondták, bejelentkezett vendégeik vannak. Lerítt rólam a szegénység, s Bledben – már a kora hajnali órákban is felmérhettem – igazi gazdagság volt. A másik helyen végre befogadtak. Lelkiismeretesen elmagyaráztam az asszonynak, hogy a vőlegényemet várom, azért vagyok egyedül a kétágyas szobában. Rendkívül furcsállva, szinte zavartan hallgatott engem. Később jöttem rá: azt furcsállta csak, hogy magyarázkodom. Tapasztalnom kellett, hogy semmiféle patriarchális-családias következménye nincsen annak, hogy egy fedél alatt lakom a háziakkal; hogy tényleg csupán egy többé-kevésbé kényelmes pénzkereset forrása vagyok.

Pedig kivételesen nem a kényszeres közlékenységem mondatta el velem, hogy ki vagyok, mi célból jöttem ide. A sok évi szorongás idegen lakásokban, kapkodó öltözések, rémült hallgatóságok, hogy vajon nem előbb jöttek-e meg a kártyázásból a szülők, a botrányos légkör a turistaházban, és a busás borraivaló a gondnoknak, aki a „botrányt” lehetővé tette, szóval az örökös, keserves kégligondok után egy természetes hangon kért kétágyas szoba, amit mindenféle papír felmutatása nélkül megkap az ember, nem tartozik a szóra sem érdemes dolgok közé. Mert ha már megkapta az ember, be akarja bizonyítani, hogy ez mindig is járt volna neki, hogy semmi sem természetesebb ennél, hogy tényleg arra akarja használni a szobát, amire kérte, s végül is, hogy ő egy tisztességes, komoly lány, akinek vőlegénye van. Vagyis

természetellenes körülményekhez szokott ember természetes viszonyok közé kerülve természetellenesen viselkedik, mert örül. Esetleg még egy kis lelkipurdalása is van.

Külön meggyötört a kétágyas szoba kibérelésekor az a tudat, hogy ezzel valósággal letámadom Dánielt: a számára fenntartott fekvőhely a magamé mellett összetartozást feltételez, amit a randevú kétséges kimenetelére gondolva nem tekinthetek többé magától értetődőnek. De hát Dániel is szegény, és hozzászoktunk a legszigorúbb takarékosághoz. Megengedhetetlen pazarlásnak tűnt, hogy egyágyas szobát kérjek, ami alig-alig volt olcsóbb a kétágyasnál. Egyébként pedig a leveleink nem mutattak olyan nagy változást a kettőnk kapcsolatában. Dániel sokszor még féltékenykedett is.

Az más kérdés, hogy én néhány apró jelből felfogtam, hogy már nem lehetek iránta bizalommal. Az is más kérdés, hogy az elmúlt évben s kivált a hat hét alatt, míg altattak, elszoktam tőle, hogy Dánielre számítsak, és alattomosan beszövítt a magány. Az elsőről nem vagyok köteles tudomást venni. A másodikról viszont Dániel valóban nem tudhat semmit, és talán úgy alakulnak a dolgok, hogy ne is kelljen tudnia. Aztán meg, végeredményben, akárhogy sikerül is ez a találkozás, gondolhatja, hogy nem az erényére pályázom

Kamilla akkor korához és viselkedési normáihoz mérten meglepően éretten határozott: tudatlannak fogja tettetni magát. Az egyetemen és az úgynevezett értelmiségi fiatalok körében mindent illet tudni. Az izgalomtól repesve és féltékenyen tolakodva iparkodtak mindent közölni, ami az eszükbe jutott, s azt is, ami csak az eszükbe juthatott volna, ha nem beszéltek volna annyit. Kamilla mint egy kitüntetést viselte professzora megjegyzését: „Maga azt is tudja, amit nem tud.” Ó, ez nagy dicséretnek számított akkoriban!

Csak később tapasztalta, kikerülvén a hasonszőrűek közül, hogy ha az ember mindenáron jólértesült és szélesebb észjárású akar lenni, ha mindent előbb akar tudni másoknál, igen könnyen lelepleződik, vagy legalábbis gyanúba kerül, hogy egész készlete annyi, amennyivel előhozakodik. Egyszer egy híres, okos nő, egy színházi kritikus közelébe került egy társaságban, s döbbenet figyelte, hogy a híres, okos nő tele van csodálkozással: „Nahát! Igazán? Ne mondja! És vajon miért neveznek ki ilyen embert oda?” A világon semmi okosat nem mondott. Kifejezetten csacsinak és naivnak mutatkozott. Azonban csacsi és naiv kérdéseire mindenki nagy készséggel válaszolt, s így nem kétséges, hogy a kritikusnő tudott meg aznap este a legtöbbet a társaságról. S ráadásul ő maga egyetlen baklövést sem követett el, senkit nem bántott meg, senkire nem mondott rosszat – és jót sem –, megúsza a legkínosabb pillanatokot is, holott főleg színészek és drámaírók voltak jelen. Kamilla utálta őt, mert ennyire okosnak azért nem muszáj lenni, de belátta, hogy mindenesetre azt sem muszáj tudni, amit nem tud az ember.

Bár, ki tudja? Lehet, hogy Bledben mégis jobban járt volna, ha egyágyas szobát bérel.

Amíg elrendeztem a holmim, és rendbe szedtem magam, délre járt az idő. De az éhségem elmúlt,

és különben is úgy gondoltam, hogy inkább Dániellel ebédelek majd valahol.

Annak idején, amikor Ventimigliába címzett leveletem megírtam, nem hittem volna, hogy ez a Bled ekkora. Azt képzeltem, hogy majd egy padon ülve beláthatom az egészset, s még az sem kerülheti el a figyelmemet, ha újabb vonat érkezik. Sőt tulajdonképpen arra készültem, hogy látni fogom, amint Dániel leszáll a vonatról. Nos, azt sem tudtam, merre keressem az állomást, minthogy kerülővel érkeztem. De nem lett volna értelme, hogy kiderítsem: semmivel sem látszott valószínűbbnek, hogy ott fogunk találkozni, mint máshol.

Azzal sem számoltam előre, hogy ahol ennyi evezős lesz együtt, ott sok lesz a Dánielhez hasonló testalkatú fiú.

Minden sarkon azzal fordultam be, hogy esetleg szembejön. Minden kanyarban azzal néztem körül, hogy meglátom, amint kimagaslik a tömegeből. És minden sarkon szembejött egy szemüveges fiatalember, s minden kanyarban kimagaslott a tömegeből egy széles váll.

Félóránként ellenőriztem az arcomat, nem kenődött-e el a szemfesték, ami a legolcsóbb minőségű volt, természetesen. Nyomasztott, hogy mennyi jólöltözött nő fordul meg Bledben, s nyomasztott, hogy az álmatlanul töltött éjszaka – meg az utazás előtti izgalmak – aláásták önbizalmamat. Elhanyagoltnak éreztem magamat. Talán ennem is kellett volna, hiszen a kikoplaltság sem javította megjelenésemet, de akkor már nem volt rá idő: a világbajnokság megnyitóján okvetlenül ott akartam lenni, biztosra vettem, hogy ez az egyetlen hely, ahol nem kerülhetjük el egymást.

De ott is nagyon sokan voltak. S rengeteg szemüveges, magas, széles vállú fiatalember. A magyar evezősök felismertek, persze hogy felismertek, hiszen nem is eggyel versenyzett Dániel is egy hajóban, Tamással például, az egykori Európa-bajnokkal, a nagyképű nőgyógyással még közös estéink is voltak. Őt kedveltem a legkevésbé, mégis (vagy pont azért) neki szóltam, hogy ha találkozik Dániellel, mondja meg neki, itt vagyok.

Rohantam vissza a szállodasorhoz. Ha a megnyitón netán szem elől tévesztettem volna is, ami sajnos nem volt valószínűtlen, mert két bejárata volt a nézőtérnek, s én a magyar evezősök miatt nem akartam túlságosan nyüzsögni, a sétányon fel kell bukkannia Dánielnek.

Persze, előfordulhat, hogy nem bírt ideérni. Még szerencse, hogy kétágyas szobát béreltem, ilyen későn már nem kapna szállást – gondoltam.

Kenyeret vettem vacsorára és vörös bort. Nem öltöztem át, a találkozást a rajtam levő világoskék nadrágkosztümben képzeltem el. A Martini-sátor mellett jutottam ki a sétányra. A Martini-sátor volt az esti Bled központja. Kicsit aggódtam, hogy esetleg Dániel is bent van, bemenni mégsem mertem: még soha életemben nem ittam Martinit.

Gint szoktunk inni, karácsonykor és szilveszterkor. Karácsonykor fel szoktunk menni a Fortunába, és borzasztó drágán gint iszunk. Annyi pénzből, amennyiért a fejenként három centet kaptuk, egy kisebb üveggel vehettünk volna, de nem, ez valahogy járt nekünk, így úztuk a fényt. Még az első évben, ahogy a Lánchídtól a Várhegy oldalán baktattunk fel a lépcsőkön, s utunkba került egy satnya kis fenyőfa, az előkészített ajándékot – a fekete horgolt nyakkendőt – alája tettem, a hóba. Dániel dühöngött:

nem volt szabad édesnek lennem.

Lám, ő tudja rólam, hogy néha édelgek, mint a lányregényekben. Én tudom róla, hogy jelentkezett az Iparművészeti Főiskolára, de a felvételre már nem mert elmenni. Ő tudja rólam, hogy gólyakoromban nem tudtam, mi a katalógus, illetve csak könyvtári használatra ismertem a szót, s ezért, ha azt hallottam, hogy valamelyik előadáson katalógus lesz, nem mertem bemenni, majd pedig, kiderülvén, hogy a rettegett intézmény nem más, mint a jelenléti ív, sírva fakadtam. Én tudom róla, hogy egykori osztálytársai balfácánként emlegetik, és még rettentő testi erejét sem méltányolják. Ő tudja rólam, hogy dolgozataim, amelyekkel megszereztem az állásomat az egyetemen, irtózatos blöffök, persze bizonyos adathűséget leszámítva – s csupán azon a gátlástalanságon alapulnak, hogy tudatlanságom nem riaszt vissza a dolgok egyfajta elgondolásától, ez pedig a történészszakmában egyelőre felkeltette az érdeklődést. De ebből igazi pálya nem lesz. Én tudom róla, hogy a tehetetlenségig gátlásos vagy tehetségtelen.

De hát az is lehet, hogy egyikünk sem linkebb vagy tehetségtelenebb, mint a többi fiatal. Talán csak túlságosan ismerjük egymást.

Bled este egészen a jómódú turistáké. Minden szállodából zene szűrődik ki, minden nő után egy enyhébb érzéstelenítő injekcióval felérő illatfelhő szállong. A sétálók karonfogva vagy kisebb csoportokban lejtének, képtelen vagyok hozzájuk igazodni. Mintha lendkerékre működnek, fel-alá száguldozom az elégedett és ernyedttömegben. Ha képes volnék lassabban menni, talán nem keltenék ekkora feltűnést. Többen szólítottak meg, de csupán kettőt nem lehetett vállrándítással elutasítani: egy amerikai sportriportert, aki ahhoz képest, hogy amerikai, nagyon fekete, nagyon ápolatlan és nagyon puha, meg egy raccsoló, kecskeszakállas, galamszürke öltönyös, brokátmellényes fiatal nyugatnémetet, aki egy lélegzetelállító autó tulajdonosának mutatkozott. Mindkettőjüknek türelmesen elmagyaráztam, hogy várok valakit, akit egy éve nem láttam, és egyáltalán nem szükséges, hogy megosszák velem a társaságukat, mert egyedül sem unatkozom.

Csak egy kis francia galerit irigyeltem. Nagyon szépen énekeltek, s volt közöttük egy lány, aki fekete bársony nadrágkosztümöt viselt.

Másnap már azzal ébredtem, hogy korántsem vehetem olyan biztosra a találkozást, mint az előző napon. Nem szabad kitennem magamat még egyszer ekkora csalódásnak. Meg kell kísérelnem, hogy egyedül is jól érezzem magamat. Elvégre Közép-Európa egyik legszebb helyén tartózkodom. Ki fogom bírni, ha Dániel egyáltalán nem jön el Bledbe. Végére az is egyik formája a kapcsolatunkról való végleges döntésnek. Egy szót sem szólhatok, hiszen amikor Ventimigliába poste restante küldtem el a levelet, eleve számoltam a kockázattal, hogy hasztalan jövök el Bledbe.

Ezen a napon már hosszan üldögéltem egy padon. A lengyelek edzője ült mellém, elég sokáig beszélgettem vele. Ő ment el előbb. Felbukkant az előző hajnali bársonyzakós fiú is, végigmért, elismerően csettintett, de nem ült mellém. Jobb is. Angolul aztán egyáltalán nem tudok.

Délután a versenyre igyekeztem végre odafigyelni; magyar hajók is be-bejutnak a középfutamokba. A versenyen – habár a belépődíj nagyon drága – azért mégis jobb. Nem övezi kaján

közfigyelem egyedülétemet. Mások is ülnek egyedül a lelátókon. Ha valaki gondol rólam valamit egyáltalán, nyilván azt gondolja, hogy valamelyik evezősnek vagyok a hozzátartozója. Itt-tartózkodásom indokoltságának a látszata is megnyugtat. Megnyugtat már maga a belépőjegy.

Este a sétányon eltűzött udvariassággal köszöntöttek tegnapi lovagjaim: az amerikai sportriporter és a nyugatnémet kocsitulajdonos, mindketten kérdő gesztust tettek. Mosolyogva ráztam a fejem.

Dánielt egyszer kézen fogva kellett hazavezetnem, mert eltört a szemüvege. Drukkolni jött az évfolyamközi röplabdabajnokságra, amelynek én üdvöskéje voltam, s amint bedugta a fejét a tornaterem ajtaján, egy hosszúra sikerült leütés eltalálta. Akár egy burleszkfilmen. Mégsem neveltünk rajta; én próbáltam a vicces oldaláról felfogni a dolgot, de Dániel letörtségét és éktelen bosszúságát látva sürgősen abbahagytam. Félt, hogy nem tudják megforrasztani a szemüvegkeretet, meg hát nem is látott semmit. Még a lábát is mereven tartotta; dühös és gyámoltalan volt, mint egy kisgyerek.

Csak nem lett valami baja?

Ezeket a nagydarab, erős embereket mindenki bántani akarja. Miért tételezem én fel, hogy szándékosan nem válaszolt poste restante levelemre? Lehet, hogy el se jutott Ventimigliáig, lehet, hogy a legképtelenebb, legszörnyűbb tréfa, hogy itt várok rá.

Ha éjfélig nem jön, akkor már nem is fog jönni. Akkor már nem is várom tovább. Persze, a VB végét megvárom Bledben, mert ha van még esély a találkozásra, csakis itt van, de nem rovom állandóan az utcákat, s végre keresek egy éttermet is. Azon az evangéliumi koszton, amin két napja élek, nem lehet ekkora gyalogtúrákat tenni. Ámbár most majdnem olyan gyönyörű csontsovány vagyok, amilyen mindig is szerettem volna lenni.

Másnap azonban eszembe jutott valami. Ha Dániel üzenetet küldött nekem, nyilván a postára, az idegenforgalmi irodába vagy a rendőrségre küldhette. S ha esetleg baleset történt a közelben, arról is felvilágosítást kaphatok. A postán nem volt küldemény a nevemre. Az idegenforgalmi iroda kisasszonyai edzett arcizmaikkal sem tudták egészen elleplezni irántam való, nem túl hízelgő érdeklődésüket. Felvilágosítással nem szolgálhattak. Magatartásuk csaknem visszariasztott attól, hogy a rendőrséghez forduljak, de aztán arra gondoltam, hogy ha ezt nem teszem meg, nem lehetek bizonyos benne, hogy minden lehetőet megtettem. Mire a városon kívül megtaláltam a rendőrőrsöt, mire az idegen nyelvet nem beszélő őrszemmel megérttettem, mi a kívánságom, mire egy tisztviselő elé jutottam, elment a nap nagyobb része. Lélekszakadva rohantam vissza Bledbe, mert hátha közben megérkezett Dániel, és éppolyan várakozással fordultam be az utcasarkokon, éppúgy tekintetem szét a lelátókon, mint az első napon.

És este végre megkérdeztem magamtól: szeretem én ennyire ezt a Dánielt? A vállát és a figyelmesen zárt kutyaarcán azt a gyöngé vonást az orrától a szájáig – azt szeretem. De hát mindig kényszermegoldásnak tekintetem a kapcsolatunkat, hogy ne érezzem a magányt, amit nélküle éreztem. Az fűzött hozzá, hogy rá vagyok szorulva, mert ő az egyetlen, aki ismer engem. Csak közvetlenül elválásunk előtt, az utolsó nyáron találtam élvezetet az együttléteinkben, egyébként az alkalmakhoz kötött, agyonszervezett és agyonkonspirált testi találkozásaink csak meghitt, kislányos vidámsággal

ajándékoztak meg – már az együttlét után. Valóban érdemes ezért kínlódnom itt?

A vonaton még tudtam, csupán egy esélyről van szó: hátha sikerül az egymás nélkül megélt kalandokban megtisztulva és megkeményedve úgy találkozoznunk, hogy egyikünknek sem kell különben vagy korlátotabbnak mutatkoznia a másik előtt, mint amilyennek érzi magát. Hátha a kegyes kis csalások szigetelőrétegei közül kiszabadulva rájövünk, hogy mégis szeretjük egymást? Nos, ezt az esélyt kihagytuk. Vagy azért, mert Dániel elhatározásra jutott enélkül is, vagy azért, mert augusztus 24-én, délelőtt 10 órakor várt rám az Akropoliszon. Végeredményben mindegy.

Sajnos, csak végeredményben mindegy. Ezen a harmadik bledi estémen nem vártam, amíg a sétány elnéptelenedik. Ideje volt, hogy egyszer végre kipihenjem magam. És túrheterlen volt már a szánakozás és a gúny, amivel a sétány törzsközönsége egyre leplezetlenebbül illetett engem. Vagy csak képzeltem?

Az utolsó versenynap délutánján a lelátón ülve megláttam, hogy Dániel öles léptekkel, különösebb kíváncsiság nélkül nézelődve közeledik a bejárat felől. Terepszínű kordnadrágot és vitorlavászon viharkabátot viselt, haja kiszökült és megnőtt, mióta nem láttam. Önkívületben ugrottam fel, és a padokon át rohantam le hozzá, pánikban, hogy újra szem elől veszíthetem. Mire odaértem, ő már kezelt egy magyar evezőssel, nekem csak odaszólt, hogy menjek vissza a helyemre, mindjárt jön. Máris idegenes kiejtéssel beszélt. Ez jobban megdöbentett, mint a fogadtatás. Visszaültem a helyemre. Csillapíthatatlanul remegtem, és éreztem, hogy szederjes a bőröm.

Tüstént konstatáltam, hogy rémes állapotban vagyok, de nem tehettem ellene semmit: ez a három nap készített ki. Három nap várakozás nélkül meg tudtam volna őrizni a nyugalمامat.

Amikor Dániel befejezte a beszélgetést az evezőssel, átlábalt a padokon, és leült mellém. Akik körülöttünk ültek, mind minket figyeltek; sose tudom meg, hogy mi látszott akkor rajtam. Bármi látszott is rajtam, én akkor már higgadt voltam, és láttam, hogy Dániel nem fog hazajönni velem. Dániel azt mondta:

– Mi az istent csináltál magaddal? Ennyire elkurvultál? Húsz évet öregedtél.

Még ha százat mondott volna! Száz évet öregedni mindig szerettem. Hogy mit lehetett erre válaszolni – nem is emlékszem. Mindenesetre szó került róla, hogy negyedik napja várom őt. Akkor beszámolt valami halaszthatatlan grázi kirándulásról. Csak hogy mondjak valamit, bejelentettem, hogy számára is foglaltam szállást, és hozzátettem:

– Természetesen csak akkor vedd igénybe, ha megfelel neked.

Ő azonnal értésemre adta, hogy az imént az evezősfiú felajánlotta neki a magyar evezősök szállását is, ahol most a búcsúestére való tekintettel úgyis lesz elég üres hely.

– Ahogy gondolod – mondtam.

A verseny bezárása után megkért, hogy kísérjem el a vasútállomásra, ott hagyta a poggyászát.

– Legalább addig is beszélgetünk.

Első perctől kezdve szinte tekergett az idegességtől: vissza akart utazni Bécsbe. Meglepett, hogy

a poggyásza milyen nagy. Kiderült, hogy egész vagyonát magával hozta.

– Minek jöttél Bledbe? S ha már Bledbe jöttél, miért hoztál el mindent magaddal? – kérdeztem.

– Miattad jöttem ide. Hülyeség volt. Érzelmes hülyeség volt. Csak meg ne fizessen érte!

Megváltoztál. Nekem a magam útját kell járnom. Én nem mehetek vissza Pestre licsnij cselovjéknak. Én hülye, azt hittem, miattad érdemes lesz visszamenni. Ezt a te békaperspektívádból nem értheted meg. Az nekem teljes lehetetlenség még egyszer úgy élni... a hideg ráz, ha rágondolok. És minden feljött, az egész, amikor megláttalak.

– Borzasztó hamar elfelejtetted a nyelvet. Németül még nem tudsz, magyarul már nem tudsz – mondtam, mert feltűnt, hogy a beszédébe kevert német mondatfoszlányokban hemzseg a grammatikai hiba.

Ahogy a csomagokkal ballagtunk az alkonyatban a záróünnepély után elnéptelenedett tóparton, néha megálltam, és szembefordultam Dániellel. Kicsi, női ravaszság: szemben bukott le a nap, s a vörös világításban előnyösebben nézek ki. Mélyen elzsibbadtam az ütéstől, de a felhám fáj: a hiúságom. Nem akartam, hogy csúnyának lásson Dániel. Ahogy a lány fénybe tartottam arcomat, visszanyertem valamit az öntudatomból. Beszélni kezdtem Dánielnek.

Biztosítottam, hogy érdek nélkül beszélek, hiszen ha most vagy bármikor úgy döntene, hogy visszajön Magyarországra, velem nem találkozik többé akkor sem. Végleg leírtam őt magamban. Mindazonáltal mégis a hazatérésre beszélem rá, először is, mert szeretem az anyját, és jól tudom, hogy éppen ezekben az években, nyugdíjaztatása és házassága felbomlása idején felmérhetetlen csapás volna számára, ha Dánielt is elvesztené. Másodszor, nem helyeslem, hogy felibe hagyja az egyetemet. Harmadszor, úgy látom, hogy valódi hajlamaival és képességeivel ellentétes az a késhegyre menő létküzdelem, amely család, pártfogók, diploma nélkül és valódi nyelvtudás nélkül rá vár, bár elismerem, hogy kielégítheti régi Hemingway-nosztalgiait. De talán az életforma megválasztásánál mégsem célszerű aszerint határozni, hogy hol nyílik nagyobb lehetőség bravúros sportteljesítményekre.

Őneki már az lenne a nehezebb teljesítmény, ha visszamenne a ketrecbe. Mit tudhatom én, hogy milyen boldog tud ő lenni – támadt rám ingerülten, majd újra lelkesült élménybeszámolók következtek. Hol innen, hol onnan kapkodta elő azokat a fontos részleteket, amelyek körvonalazhatták előttem a nagy kegyelmet, amiben Dániel részesült. Viszolyogva hallgattam, hogy ezek mekkora csacsiságok: fölöttébb büszke volt például a farmerjére, amit egyheti viselet után már több évesnek saccoltak Párizsban; aztán egy üveg borról esett szó, amelyet a Szajna-parton fogyasztottak el pengetés és éneklés mellett, diákok és csavargók társaságában; aztán egy marihuána kaland a Cote d'Azur-ön, ahol egyébként két belga lánnyal voltak együtt, akik befogadták őt és Henryt a fabarakkjukba.

– És tudod, a francia lányok olyanok, mint a kismalacok, úgy visítanak: uii, uii – mondta ragyogva.

Kegyelem? Ez volna a kegyelem? – kérdeztem magamban. – De hiszen ez olyan közönséges és sematikus! Ezzel egyidőben pedig a malacvisítésre válaszul bronzsúlyal megkondukt bennem a magyar szó: igen, igen.

Az estét az evezősökkel töltötte Dániel, én is vele mehettam. Csak tehetetlenségből és buta, kisszerű hiúságból fogadtam el az engedőleges meghívást: nem akartam ország-világ előtt nyilvánvalóvá tenni lebögésemet. Sajnos, a nagyképű nőgyógyász, Tamás, kocsival vitt végig bennünket a sétányon. Bosszantott. Bárhogy alakultak is a dolgok, legalább azt szerettem volna megmutatni a sétány esti publikumának, amelyet három napon át olyan jól elszórakoztattam, hogy valóban vártam valakit, s hogy meg is érkezett.

Egy pici kertvendéglőben vacsoráztunk, én persze nem mertem megenni a fűszeres ételt, ötödik napja nem nyeltem meleget. A szép, sárga kötött ruhámba öltöztem, összeszedtem magam, nem volt kivetnivaló a magatartásomon. Néhány asztallal arrébb felismertem a lengyel edzőt. Felém integetett: gratulált. Már erősen ittas volt, nyertek valamit. Én is gratuláltam neki.

A fürdőszobában tettem-vettem, amíg Dániel lefeküdt. Igyekeztem természetesen bemenni, levenni a köntösömet, s az idillikus családi ágy másik oldaláról a legdiszkrétebb hálóingemben bebújni a takaró alá. E nehéz helyzetgyakorlat után megérdemeltem volna, hogy felvegyenek a Színművészeti Főiskolára.

Dániel aludt. Én fuldokoltam. Mindenféle képletes jelentés nélkül értendő: fuldokoltam. S bár az egész éjszakát ébren töltöttem, s talán gondolkoztam is, egyetlen szó járta át az agyamat: megaláztatás. Még mindig a hiúság fáj, csupán egyre mélyebben. S éppen azért kissé szégyelltem is a fájdalmamat. Amint világosodni kezdett, megpróbáltam rábeszélni magamat, hogy a kint Dániel elvesztésének tulajdonítsam. Mégis méltóbb oknak találtam volna ekkora szenvedéshez az önös sértettségénél. Néztem Dániel szép arcát, melyen a borosta fölött végtelenül finom, szőke bolyhok fedték a barna bőrt, néztem kiszőkült, lenőtt haját, friss, rózsaszín száját – máris egy korosodó nő nosztalgiájával gyönyörködtem a fiatalságában. Sajnáltam, hogy nem szeret. De fájni nem fáj.

Korán keltem. Annyira korán, hogy a kis fűszerüzlet előtt találtam a bársonyzakós fiút. A tejet már meghozták, de a bolt még nem nyitott ki. A fiú gáláns mozdulattal kínálta fel a ládákat. A fejem ráztam, mutató- és középsőujjammal mutattam, hogy kettő kell, végül megcsörgettem a pénzemet. Megvonta a vállát, s ezen a reggelen is kicsit sértődötten hagyott ott.

Nem akartam én eljátszani a tüchtig asszonyka szerepét, dehogyan akartam! Csak a cselekvési kényszer hajtott ki az utcára, ürügy volt a tej meg kifli. Dániel mégis megtorolta a szíveskedésemet:

– Lám, lám, ez fog hiányozni az életemből, a házias hitves, aki sűrű-forog már kora hajnalban, hogy friss reggelivel ébreszthesse az urát.

Elnevettem magamat. Ha valaki, én aztán tudtam, hogy ezt a szerepet nem rám szabták. A nevetés lehetővé tette, hogy a délutáni vonatindulásig (sajnos, csak akkor indult legkorábban vonat Bledből) kimenjünk a tóra. Tamás, a nőgyógyász egészen lefoglalta magának Dánielt, lázasan magyarázott neki. Én fásultan heverésztem a közelükben, s éber igyekezettel mentettem méltóságom roncsait. Egyszer csak Tamás nyersen hozzám fordult:

– Maga csak ne akaszkodjon rá erre a fiúra. Hogy képzeled? Milyen jögon szól bele Dániel sorsába? Egy férfinak elemi joga, hogy mindenféle bugyiszempontok nélkül dönthesse élete

legfontosabb kérdéseiben.

És Dániel nem pofozta vízbe, nem taposta bele a betonba ezt a Tamást. Tulajdonképpen akkor kezdtem el sírni. Sem Dániel, sem Tamás nem vették észre, mert meg sem mozdultam, még a levegőt sem vettem szaporábban. Csak a könnyem folyt a nagy napszemüveg mögött. Alig beszéltem. Azt a néhány szót sikerült úgy elmondanom, hogy még a hangomon sem ütöttek át a könnyek.

Délután, az autóbuszra várva, mely az állomáshoz vitt bennünket, hirtelen megint fulladást éreztem. Szerencsére megtaláltam a zsebemben a reggeli kiflit, s azt rágcsálva, nyeldekelve jobban lettem. Megijesztett a fulladás: azt hittem, zokogás lesz belőle, s az ijedtségtől végre elálltak a könnyek. Véletlenül a hátam mögé pillantottam, s ott állt a bársonyzakós fiú. Nézte, ahogy eszem a kiflit, s elmosolyodott. Nyilván arra gondolt, hogy végre megvan a kenyérem, amit érkezésem reggelén reklamáltam.

A vonaton Dánielből kiömlött a mocsok. Tüzetesen és részletesen beszámolt róla, hogy ki mindenkivel volt dolga együttjárásunk alatt s Bécsben. Közölte, hogy mindenkivel felszabadultabb és boldogabb volt, mint velem.

Nem mondtam, hogy erről nemcsak én tehetek.

Közölte, hogy Bécsbe utazása előtt Pest legjobb nője, az azóta disszidált rádióriporternő érdemesítette arra, hogy vele búcsúztassa Magyarországot.

Nem mondtam, hogy az ő férfiúi önbizalmából legalább énram is származott valami jó, mert akkoriban kezdtem vele jobban érezni magamat.

Akkor már én nem mondtam semmit. Ljubljánában váltunk el: Dániel az osztrák követségre ment, én Zágráb felé szálltam vonatra. A pályaudvari aluljáró lépcsőjénél Dániel azt mondta:

– Ne haragudj, a vonatodhoz nem kísérlek el.

Ne haragudjak? Ezért? – De ezt sem mondtam. Csak annyit mondtam, felhúzza a vállam:

– Ehhh! – s minden sietség nélkül elindultam a már betolatott szerelvényhez. Nem tudtam köszönni neki. Örültem, hogy nem kell többé látnom.

Kamilla jó ideig teljesen egyedül üldögélt az üres szerelvényben, melyben még a villany sem volt bekapcsolva. Az a kétségbeesett ordítás, mely már több mint huszonnégy órája fojtogatta, az az önfelelt, magasajnáló sírás, aminek könnyei önállósulva kifolytak már a szemeiből – eltűnt belőle. Még mindig nem tudta, hogy nagyobb dolog történt vele egy szerelmi csalódásnál – de megérezte. Elengedte magát. Elengedte a keze ügyéből azokat a kipróbált érzelmi kellékeket és sablonokat, amelyek által azonnal „lereagálhatta” volna az elmúlt napot, amelyeknek segítségével nevet adhatott volna a keserűségének. Várakozott. Természetes igazságérzete megtiltotta neki, hogy Dániel elvesztését csalódásnak érezze – hiszen eleve számított rá. Megtiltotta, hogy egyáltalán veszteségnek érezze, amikor egyetlen öröme maradt: hogy nem kell többé látnia. Megtiltotta, hogy megkínzottságát teljes egészében a megaláztatásnak

tulajdonítsa, és belevesse magát a bosszúszomjas gyűlölet és a kéjelgő önsajnálát hűsítő olajmedencéibe. Megaláztatás? Ez a szorongó, hisztérikus ember a pánikos, elködösült tudatával, a befordult szemű eksztázisával nem érhetett le addig a rétegig, ahonnan Kamilla fájdalma származott. No meg az önsajnálathoz Kamilla nem érezte elég ártatlannak magát. Hát nem ő volt, aki ezt a találkozást javasolta? Nem ő várta Dánielt csaknem négy napig? Nem ő vesztette el a józan eszét ebben a várakozásban? Nem ő tartott ki több mint huszonnégy órát egy vakon csapkodó, megveszett ember mellett? Nem ő tartott ki hat éven át egy Dánielhez fűződő rögeszme mellett, hazudva – mindig csak kicsit, de hazudva egyfolytában?

Kamilla tehát ült a sötétben, várakozott, s figyelte, hogy a mellkasa mennyire kiürült, valósággal járt benne a levegő.

Sajnos, a vonat megéledt, utasok jöttek, villanyt gyújtottak, s a fényben nem ülhetett tovább romba dőlt arccal. Rendbe szedte a vonásait, kifejezést préselt a szemébe, de ez nagyon fárasztotta, ezért alvást tettett. Kevés utas volt, nem volt senki, aki lefoglalhatta volna fülketársát, s az minduntalan rácsapott förtelmes németségével, valahányszor Kamilla megmozdította szemhéját. Nem úszta meg, Zágrábig meg kellett tudnia, hogy a fülketársa tornatanár, járt már Budapesten és a Balatonnál is, jelenleg gyerekeket táboroztat. El kellett fogadnia a tornatanár meghívását (csak néhány napra persze, de feltétlenül vigyen magával sportdresszt is, mert abban a táborban nagyszerű sportolás folyik). Hálásnak kellett mutatkoznia a tornatanár gyengéd ígéretéért, hogy az ő tiszteletére röplabdatornát fog rendezni a gyerekek között.

A zágrábi peronon Kamilla kicsit ütődötten viselkedett. Már egy hete nem aludt tisztességesen, koplalt, meg hát történt vele, ami történt. Bizonytalanul kóválygott sporttáskájával a pénztárak és a kifüggesztett menetrendek között, minduntalan elfelejtette, hogy jegyet akar váltani, és azt akarja tisztázni, hogy mikor megy Budapestre az első vonat. Persze hogy elfelejtette. Hol sírdogáló katona omlott a vállára, hol egy korhely társaság fogta körül, vihogó nők és hözöngő férfiak, hol pedig komor részekek kezdték vonszolni a kijárat felé. Végül felfedezett egy várótermet, melyben viszonylag nagyobb békesség honolt a padon alvók között, de a bejáratnál egy vasutas állta el az útját. A vasutas mutogatott valamit, Kamilla nem értette meg, mindenképpen be akart jutni a terembe. A vasutas akkor karonfogta, és nyugodt eréllyel egy másik, elfüggönyözött ajtóhoz vezette, melyre ki volt írva: első osztály. Betuszkolta Kamillát az ajtón.

A lány akkor végre megértette, hogy a vasutas kíméletből hozta e csendesebb, tisztább helyre, ahol asztalok és fotelok voltak és tapintatosan beszélgető emberek; de ennek a gesztusnak az önkéntességére és szépségére akkor nem figyelt fel. A vasutas arcát sem nézte meg.

Évekkel később, amikor drága szőrmegallért vett a kabátjára, és a fején ugyanebből a szőrméből pompázatos kucsmát viselt, mindig csalódottnak érezte magát, ha az autóbuszvezető kajánul kivárta, míg belihegett a megállóba, s az utolsó pillanatban, az orra előtt csukta be az ajtót, vagy ha a kiszolgálónő előbb kérte el az utána érkezők blokkját, s őt immel-ámmal vette sorra. Sokáig nem fogta fel, hogy hiába érzi magát még mindig szegénynek és kiszolgáltatottnak, hiába vannak súlyos, sokszor a régi bajoknál súlyosabb bajai, már nem számíthat a buszsofőr és a kiszolgálónő szolidaritására, már nem azonos azzal a tíz év előtti lánnyal, aki mindenkivel azonos volt. De amikor már megértette, akkor is rosszul esett neki.

Az első osztályú váróterem egyik foteljében elhelyezkedve ráébredt, hogy ebben az állapotban nem szabad Pestre utaznia. Ha félbeszakítja szabadságát, melyre az egyetemről külön engedélyt kapott, mert belenyúlt a tanévkezdésbe, ő maga is elismeri, hogy vereséget szenvedett Bledben, elismeri, hogy utazásának egyetlen célja Dániel hazacsábítása lett volna. Ezt pedig nem ismerheti el, mert nem igaz. Különben sem volt kedve a barátok, ismerősök szenzációéhségét kielégíteni, és nem érzett elég erőt magában ahhoz, hogy találkozzék Dániel anyjával.

Meg hát nem látta még a tengert.

Elhatározta, hogy Dubrovnikba utazik, eredeti tervének megfelelően. S levelet kezdett írni a professzorának.

A professzorom – bár pártfogolta útlevílkérelmemet – nem titkolta aggodalmát. Nem győzte hajtogatni: „Vigyázzon, ne kövessen el semmi csacsiságot.” Nemcsak ő, mások is fürkésző arccal búcsúztak tőlem: azt gondolták, Dániellel megyek. Siettem hát megnyugtanni az öregurat, most már biztos lehet felőlem, nem üresedik meg a státus a tanszéken, kiírhatják a szemináriumaimat. Persze, nemcsak ezért írtam neki. Ezen a hosszúra nyúló éjszakán közölnöm kellett valakivel, hogy mi történt velem, ha én magam még nem is tudtam pontosan.

Megírtam neki, hogy Dániel csapdába csalt engem tulajdonképpen, mert nem bírta egyedül rászáni magát a disszidálásra, szükségét érezte, hogy valakitől elrugaszkozzék. Nem azért rúgott belém, mert bosszút akart állni az együtt töltött sikertelen évekért, vagy netán valóban visszataszítónak talált, mint afféle kihűlt szerelmes a régi ideált, hanem egyszerűen csak ezzel a rúgással tudta ellökni magát a szülőföldtől, a múlttól és a nemkívánt jövőtől. Nem törődött vele, hogy ezzel az elrugaszkodással engem a földre beletipor. Nem nyugtalanította, hogy a sorsfordító elhatározásnak ez a fajta megkönnyítése jogtalan. De hát gyenge ember. Hiszen én ezt mindig is tudtam. És istenem, milyen felszínes! Kifejezetten azt igényelte, hogy a velem való kapcsolata lehetetlenné váljék, mintha ezzel valóban lehetetlenné vált volna számára a hazatérés is.

Megírtam a kis öregnek, hogy nagyon kikészültem. Tele vagyok üres levegővel, jár bennem a huzat. Megírtam, hogy nem Dániel elvesztése fáj ennyire, hanem az fáj, hogy akiről azt hittem, ismer engem, akire rá volt bízva fiatalságom hat éve, tehát emberré válásom teljes folyamata, az egyetlen ember, aki tudta, vagy legalábbis úgy véltem, tudja: ki vagyok, miből lettem azzá, aki vagyok és hogyan – kiszórt magából minden rólam való ismeretet, eltorzított és megcsúfolt, s én most szinte nem is létezem.

Bármire gondolok az életemből, érvényét veszített, súlytalan, mert Dániel, akihez mindent odacipeltem, mint szorgos hangya a kincseit, az én egész, rábízott lényemet szétaposta.

Furcsa, hogy most itt maradtam huszonöt évesen – a saját fiatalágom nélkül.

Azt már nem írtam meg, mert az már igazán nem tartozik egy fölöttesre, hogy még fiatalágom elvesztésében is az fáj, hogy nem volt igazi. Ha legalább szerelmes lettem volna ebbe a Dánielbe! Akkor valódi kincseket vesztettem volna el, még abban is lenne valami vigasztaló, hogy volt mit elvesztenem.

De ezt a szatócskodást az érzelmekkel, ezt a húzd meg-ereszd meg játékot, ezt a kényelmes lötyögést siratni – olyan szánalmas!

Reggelre tehát megvilágosodott előttem, hogy mit éltem át Bledben.

Mire befejeztem a levélírást, már mozgolódott a váróterem. Indultak a vonatok, kinyitottak a büfék, a jegypénztárak, a ruhatár. Velem szemben egész éjszaka egy szótlán, jellegtelen, ötven körüli férfi ült szunyókálva. Visszaemlékeztem, hogy ha levélírás közben hályogos szemmel fel-felpillantottam, többször talákoztam tartózkodó tekintetével. Most előrehajolt, s tolokodás nélkül, visszavonulásra készen felajánlotta, hogy elvezet a postához, ami már működik ilyenkor. Sorba állt helyettem borítékért és bélyegért, ellenőrizte, hogy jól címeztem-e meg a borítékot, kikereste a menetrendből, mikor indul a vonat Split felé, megtudakolta, melyik vágányról, felírta címét, hogy ha bármire szükségem lesz Jugoszláviában, táviratozhassam, majd elbúcsúzott.

Splitig a tájat figyeltem, láttam, hogy rézgálicsínű patakok folynak a völgyekben. A csupasz kőhegyek közé érkezve meglepődtem, hogy a dolomitok mennyivel kedvesebbek, sőt ismerősebbek szememnek, mint a dús erdőkkel borított Alpesek. Gyerekkoromban, amíg nem láttam, körülbelül ilyennek képzeltem el a hegyvidéket. Talán csak annyi különbséggel, hogy az én képzeletemben ezek a nagy, becsületes, kitárulkozó kőkolosszusok egy végtelen síkságról emelkedtek geometriai logikával, a sík tereppel éles és tompa szögeket bezárva. Egymástól elkülönült, tiszta formáknak hittem őket, épp ezért az összeolvadás és szétválás kusza völgyiszövedéke megzavarta térérzéskemet. Az alagutak például végig meghökkentettek, mert mindig akkor derült ki, hogy újabb átfúrt hegyesúcs tornyosul elénk, amikor én már úgy véltem, hogy a vidék tetejére jutottunk.

Az átmelegedett vonatban egy öreg cipésmester első világháborús élményeit mesélte, bécsi dialektusban. Így hát nagy szó, hogy legalább annyit megértettem, egyáltalán melyik volt az a háború. Minthogy azonban a bécsi éppúgy nem értette az én németségemet, mint én az övét, s csupán figyelmemet, nem a véleményemet igényelte, még ennyi tájékozottság is fölösnek bizonyult.

Volt egy spliti címem, de senki sem tudott útbaigazítani. A cédulát szorongatva nyakamba vettem a várost. Valaki azt mondta, hogy az új negyedben keressem a cédulámon jelzett utcát. Egy emelkedőn tengerészek csoportja jött szembe. Megfogdosták a mellemet, és a szoknyám alá nyúltak, illetve a szoknyám alá nyúltak volna, ha szoknyát – és nem nadrágot – viseltem volna. Nyomorultul éreztem magamat. A férfikomizság folyószámlája most éppen betelt nálam. Az első házban az első szobát kivettem, ami véletlenül utamba akadt.

Fürdőszoba nem volt, egy lavórban lemosakodtam. Enni, inni akartam. Késő volt, csak egy bisztrót találtam nyitva – nyilvános étterembe bemenni meghaladta erőmet: a fényestől azért szorongtam, mert fényes, a kispizskostól azért, mert sötét –, Hamburgert ettem és vörös bort ittam rá. Másnap korán indult a hajó Dubrovnikba, féltem, elalszom. Ittam volna többet is.

A hajóra újfent a világoskék nadrágkosztümbe öltöztem. Este már nem sikerült látnom a tengert. Hát, adjuk meg a módját!

Ott volt előttem, de nem néztem még rá. Előbb helyet kellett keresnem a hajón. A zágrábi

váróterem nagy felismerést indukált az agyamban: csak első osztályra érdemes menni. Hogy másodosztályra szól a jegyem? Annyi baj legyen!

És milyen igazam volt! Az első fedélzet fölött a magas ég! Nem ugyanezt látni a második fedélzetről. Néztem a tengert.

Nagy. De nem elég határtalan.

Mi lesz, ha kéri a jegyemet? Ugyan, legfeljebb kizsupolnak innét.

Miközben a tenger és a másodosztályú jegy között osztottam meg figyelmemet, egyre szűkülő körökben egy igazi macedón kezdett körülöttem keringeni. Feketébb és göndörebb nem is lehetett volna, mindazonáltal nyugat-európai eleganciával volt öltözve. Majdnem olyan rosszul beszélt franciául, mint én, mégis örültem neki, mert helyem az első fedélzeten biztosítottá vált.

A macedón Montenegróba utazott, vízipóló-mérkőzésre. Amennyire hiányos nyelvtudásától telt, ékesszavúan igyekezett meggyőzni Montenegro előnyeiről Dubrovnikkal szemben. Az egyszerűség kedvéért megígértem neki, hogy meglátogatom. Ezt az ígéretet ő alighanem félreérthette, mert nyomban közölte, hogy van egy bérelt kabinja a hajón, ahol már most megejthetjük ezt a látogatást. Mondtam, hogy most látom először a tengert, s nem szívesen szakadnék el a látványtól.

A drámai beszélgetést persze annak a hús francialeckének a szókincsével kell elképzelni, amiben én elutazásom előtt részesültem.

Amíg a macedón aludt, végre megnézhettem a tengert. Nagyon szép kis kikötőbe érkezett a hajó, a vízben fenéig lehetett látni. Szögletes, fehér házak telepedtek meg a parti dombon, és íme, láthattam a valóságban mesekönyveim pálmáit.

Akkor jött oda hozzám Prof. Jean-Loup Gotchane. (Miért ne emlegetsem őt a valódi nevén? Nincs olyan véletlen, mely hozzá sodorhatná indiszkrécióm hírét, nekem meg jólesik igazat mondanom.)

Prof. Jean-Loup Gotchane fekete napszemüveget viselt és fehér vászonnadrágot. A napszemüveg kicsit divatjamúlt és olcsó fajta volt, a nadrág pedig minden bizonnyal összement a mosásban. Gallimard zsebkönyvet olvasott, francia klasszikust, rögtön láttam, nem az én fajtám, semmi köze a bölcsészethez. Párizsból jött, de meglepő türelemmel viseltetett hajmeresztő nyelvi mutatóványaim iránt, amelyeket a hús francialeckén és latinemlékeimen felbátorodva arcátlankodtam végrehajtani valódi francia füle hallatára. Egy fizikuskongresszuson vett részt Ljubljánában, s a kongresszus végeztével jugoszláv kollégái biztatására indult Dubrovnikba.

Mire macedón vízipólósom álmottas arccal visszatért a fedélzetre, Jean-Loup Gotchane-nal egész jól összebarátkoztunk. A két férfi higgadt ellenségességgel méregette egymást: a macedón a franciát sértődötten, a francia a macedónt a betolakodó enyhe pimaszságával. Hiába próbáltam elhitetni magammal, hogy mély megbántottságomban túl vagyok ezeken a hívságos dolgokon – hajaj, de mennyire túl vagyok! –, bizony, kedvemre volt ez a kis kakaskodás körülöttem, hízelgett és mulattatott.

A macedón meghívott egy pohár limonádéra. Elfogadtam. Elszántan felzárkózott hozzánk a francia is. A francia esti programot kezdeményezett. A macedón rögtön bejelentette, hogy estére Dubrovnikban marad, majd autóbusszal megy tovább. Lassan nyugtalanítani kezdett a dolog, nem is

sejtettem, hogyan lehet ebből a pácból kimászni. Dubrovnikhoz közeledve végül aztán a macedón fiú félrevont, s egyenesen nekem szegezte a kérdést, melyikük kell nekem. Jean-Loup Gotchane-ra mutattam, mert ez volt a legbiztosabb módja, hogy legalább a montenegrói vízipóló-mérkőzés megtekintése alól felmentést nyerjek. Ahhoz, hogy a tiszta igazat valljam – tudniillik, hogy nem kell nekem senki, csak béke kell, hogy megpihenhessek, nem volt elegendő a nyelvtudásom. A macedón lovagiasan elbúcsúzott tőlem is, Jean-Loup Gotchane-tól is, és levonult a kabinjába.

Jean-Loup egy csöppet mosolygott fényes győzelme fölött, de nem lett bizalmasabb. Dubrovnik kikötője felé közeledtünk, s megmutatta a szállodát mindjárt a kikötő mellett, ahol szobát foglaltak számára. Lassan, pontosan artikulálva és minduntalan ellenőrizve, hogy valóban megértettem-e, azt mondta, hogy a szálloda teraszán vár este tízig, ha kedvem van és kipihentem magam, keressem fel.

Kedves embernek találtam, nem akartam elrontani az estéjét, megmondtam neki, hogy ne várjon. Jó – mondta ő –, ha meggondolom magamat, ebben a Petra nevű szállodában máskor is megtalálom.

A régi várostól távol, a félszigeten, egy frissen épült nyaralóban foglaltam magamnak még Pestről szállást. Nem ismétlődött meg a spliti kalamajka, ezt a foglalt szobát elég könnyen megtaláltam. Domboldalban kanyargott az utcácska, de az én szobámból a tengert csak hallani, látni nem lehetett. Bármilyen fáradt voltam, nem állhattam meg, hogy a híres óvárost meg ne nézzem. Villamossal mentem a kikötőig, gondoltam, onnan majd gyalogolok. A kikötőben megbámultam egy hatalmas görög hajót, reméltem, hogy Akropolisznak hívják, de nem, a sors nálam jobb ízlésűnek mutatkozott, s egy Mykonos nevű hajót vezérelt utamba.

A kikötőből hamarosan menekülnöm kellett, mert a matrózok – köztük persze az antik nosztalgiáimat megcsúfolóan görbe lábú és alacsony görög matrózok is – fel nem foghatták ésszel, hogy csak kedvtelésből sétálgatok egyedül a parton, nincsen rá semmi speciális okom.

Az óvárosig el se jutottam. Két mólés német diákot egy magyar durvaság szó szerinti fordításával utasítottam el; nem valószínű, hogy pontosan megértették, bár németül volt mondva. Megszólított egy magyar úr is, császári és királyi németségével, őt magyarul bocsátottam útjára. Nem illett volna, de akkor már nagyon dühös voltam. Beláttam, hogy nem is a zaklatások rontják meg a sétámat, hanem az, hogy a párosan, csoportosan járkáló emberek között megint a bledi futóbolondnak kezdtem érezni magamat.

Kilenc óra volt. Visszafordultam a kikötőhöz. Bementem a Petrába. Jean-Loup Gotchane a teraszon ült, ahogy ígérte, s örült, hogy eljöttem, bár nem ígértem.

Másnap együtt mentünk strandra. Jean Loup Gotchane nagyon kedvesen nézett ki levetkőzve. Keskeny, törékeny válla és törzse volt, mint az egészen fiatal fiúknak az asszír domborműveken. Sima és szőrtelen barna bőre is ezt a gyöngéd hatást fokozta, s e simasággal és keskenységgel megindító ellentétben állt nagy koponyája a rengeteg sötét hajjal.

Amikor kiderült, hogy Jean-Loup csinos, aggódni kezdtem, hogy untatni fogom. Kicsit ripacszkodtam neki: megkóstoltam a tengervizet; könnyben áztatva szemem, merengve néztem, amint egy fiatal, karcsú nő gömbölyded kisbabáját hengergette mellettünk a homokban; álmélkodva és irigyen bámultam meg egy diánai termetű horvát szépséget, s megjátszott félszegséggel húztam még

horpadtabbra a hasamat. Közben politizálni is megpróbáltam, amire az adott ürügyet, hogy Jean-Loup megvette a Figarót, és kérdésemre közölte, hogy semmiféle pártnak nem tagja, de érzelmeit tekintve konzervatív. Ámde mihelyt heves okfejtésbe fogtam, hogy én ezt miért nem helyeslem, a szokottnál is elnézőbb mosollyal kezdte javíthatni a hibákat beszédemben, és aggályos gondossággal fejezte be az elakadt mondataimat. Így aztán abba hagytam. Akkor meg Simone de Beauvoir könyveiről kezdtem beszélni. Vakmerő általánosításokra ragadtattam magamat, nem annyira ihletből, mint inkább nyelvi kényszerből. Leszögeztem például, hogy Sartre vulgarizálta Heidegger elgondolását. Jean-Loup lankadatlan udvariassággal hallgatott engem, s csak annyit jegyzett meg, hogy bámulatos, mennyi mindent sikerül kifejeznem, holott egyáltalában nem tudok franciául.

Én egyedül szerettem volna lenni, hogy még egyszer végiggondoljam a Dániellel töltött hat évet, hogy szóról szóra felidézzem a hat év utolsó huszonnégy óráját, s hozzászokjam ahhoz, ami velem Bledben történt. Az előző este meggyőzött ugyan róla, hogy egyedül maradnom lehetetlen, és leghelyesebb, ha elfogadom Jean-Loup Gotchane társaságát – Jean-Loup Gotchane pedig olyan kellemes társaságot nyújtott, amelyet ember csak nyújthat –, mégis terhemre volt. Ráadásul afelől sem voltak kétségeim, hogy a magamfajta lánnyal nem azért szoktak hajón ismerkedni, hogy legyen kivel Beauvoirról és Heideggerről társalkodni. Tudtam, hogy amikor betettem a lábam a Petrába, egy váltót írtam alá, amit előbb-utóbb be kell váltanom. Nem nehezteltem ezért Jean-Loup Gotchane-ra, ő nem tukmálta rám ezt a váltót és nem sürgetett. Aznapra azonban már elegendő lett mindenből, a jópofaságból, a francia nyelvből, még csak az hiányzott volna, hogy az este együtt találjon bennünket, s megtörténjen az, aminek meg kell történnie.

A nyugtalanság azonban este is kiűzte Kamillát a szobából, pedig ráfért volna az alvás. A félszigeten, a dombon kanyargó sötét utcácskákon és lépcsőkön vándorolt; időnként egy-egy kanyarban kijutott a sötét tenger fölé. Zavartan és durcásan meredt a nyílt, fekete térbe, adósnak érezte magát: hiszen még tulajdonképpen nem is látta a tengert. Adósnak érezte magát, mint akinek temetetlen halottja van: a zágrábi váróteremben levélírás közben csak vékony homokréteget szórt rá, de nem földelte el. S ahogy az éjszakában nem láthatta a tengert, nem talált vissza a temetetlen holthoz sem, hogy az adósságát lerója; pedig ezúttal nem terelték el, nem tartóztatták fel az apró-cseprő utazási gondok, a szószátyár útitársak, és nem zavarta Jean-Loup Gotchane sem.

Bledben elvesztette a fiatalságát, a tengernél pedig elvesztette Bledet. Kifosztva és mégis adósan bolyongott a kertek között, néha megállapodott a víz felé kinyíló fakoronák között, hogy újra és újra megkísérelje felfogni a tengert. Kényszeríteni akarta magát, hogy legalább ezt az estét megragadja, legalább a sétában élvezetet találjon, hogy újra elkezdődjön az élete, talán ezzel a sétával vagy bármivel, várta az első perc beteltét, amelynek – ha csak percnyi is – már új múltja van.

Annak sem örült eléggé, hogy Jean-Loup Gotchane-től megszabadult. Rájött, hogy nappal sem a szelíd francia zavarta. De arra nem jött rá sem akkor, sem később (később már csak azért sem jöhetett rá, mert elfelejtette, hogy az első dubrovniki napon Jean-Loup terhére volt, s hogy az estét nélküle töltötte):

saját magától szenvedett Jean-Loup társaságában. Saját kényszeres szerepjátzásától. Öntudatlan kísérletétől, hogy a Dánielben elhalálozott Kamillát életre keltse. Hiszen aznap ő nem volt, hanem előadta magát, Jean-Loup számára gondoskodott benyomásokról, sőt: emlékekről. Meg akarta szabni, hogy Jean-Loup milyennek lássa őt. Kezdte beleépíteni magát Jean-Loup Gotchane-ba.

Kamilla örök szerencséje, hogy nem tudott franciául. Mert húsz francialeckével a háta mögött (az igeidőket például többnyire csak legyintette: a múlt időt a háta mögé, hogy volt, a jövő időt maga elé, hogy lesz) a fenti kísérlet reménytelennek bizonyult. Nem törődhetett bele, hogy azonos azzal, amit közölni tud magáról, hiszen az egész bledi história az ő francia szókinccsel így hangzott: a vőlegényem elhagyott.

Másnap Jean-Loup Gotchane azt javasolta, hogy próbáljuk ki a Petra strandját. Ez távol esik Dubrovniktól, kis vaporettoval viszi oda a vendégeit a szálloda. – Csak az a baj – mondta Jean-Loup az arcomat kémelve –, hogy estig kell maradni, akkor jön értünk a vaporetto.

Kockáztassunk – mondtam, vagy véltem mondani.

Jól jártunk a Petra strandjával, sokkal kellemesebb volt, mint a túl civilizált dubrovniki strand. Kicsi öböl, gyér növényzetű sziklák, kevés ember, csönd és napsütés. Nyugágyat béreltünk, sokat úsztunk. Már a kishajó jóvoltából is úgy éreztem, törlesztettem valamit a tengerrel szemben támadt adósságomból.

Ebédre virslit ettünk, és sört ittunk rá.

Vacsorára – már Dubrovnikban – olasz salátákat, felvágottat vásároltunk, meg vörös bort. A vörös bort megittuk már séta közben, a vacsorát az én szobámban, kézzel, papírról fogyasztottuk el. Ebben a könnyelmű hangulatban nem esett nehezemre elfogadni Jean-Loup közeledését, bár furcsa módon éppen ezeket a pillanatokat nehezítette meg nyelvtudásom gyarlósága. Félttem, hogy nem tudja: nálunk még nem könnyítette meg az orvostudomány a független lányok életét, s nem állt módomban ezt diszkrétan a tudomására hozni. Félttem azért is, mert Jean-Loup idegen volt, és én Dánielhez voltam szokva.

Jean-Loup akkor sem viselkedhetett volna jobban, ha szeretett volna.

A harmadik dubrovniki reggelen ismét a Petra békés tengeröblébe mentünk.

Amint a nyugágyban szótlanul elnyúlva merengtem, ráébredtem, milyen hiú volt az a szándékom, hogy megnézem a tengert. A széles horizontot látva át kellett éreznem jelentéktelenségemet. Azok a nagy dolgok, amik velem Bledben – és úgy általában a huszonöt év alatt – történtek, összezsugorodtak e világnyi közöny partján. Nem váltak nevetségessé, csak megsemmisültek. A nevetséges csupán szándékom volt, hogy magamévá akartam tenni a tengert. Én – az őseletem. Boldog lehettem, hogy mégis érdeemesnek találtattam arra, hogy magába olvassza, gyarmatosítsa csapzott lényemet.

Jean-Loup azon a napon megkért, próbáljam meg elmagyarázni, mi történt velem Bledben. Igen, tudja – mondta Jean-Loup –, elhagyott a vőlegényem. De hát minden vőlegény elhagyja a menyasszonyát vagy elveszi feleségül, s ez még nem olyan nagy baj. Egyik sem olyan nagy baj – erősítgette mosolyogva. Örültem, hogy feltételezi: nem egy szimpla szerelmi csalódás döntött le a lábamról. Válaszolni akartam.

Olvasmányaimban kutattam, mi az, amit analógiába hozhatnék az én történetemmel, a francia

irodalmat gondoltam végig.

Nem találtam semmit, nem is találhattam: a szerelmi regényeket vettem sorra, önkéntelenül és tévesen. Aztán eszembe jutott egy példázat *A kis hercegből*, amelyben a kis hercegnek a róka megvilágítja, miben különbözik egy szál virág egy kertnyi virágtól. Igen ám, de nem jutott eszembe, hogyan mondják a rókát franciául. Rajzoltam egy ilyet:

Mi ez? – kérdeztem. Jean-Loup elkérte a papírlapot és kiegészítette a rajzomat.

Renard, persze, renard! – álmélkodtam, s minden kedvem elment a panaszkodástól.

Aznap délután egy rossz mozdulattól kiújult Jean-Loup régi gerincfájdalma. Nagyon szenvedett. Alig tudtam a vaporettóba betámogatni, s a szobáját már nem is értük el: leroskadt a szálloda halljában. Receptet keresett elő, kérte, hogy kerítsek orvost, aki a felírt injekciót beadja neki.

Előbb orvosért futottam, majd a recepttel a patikába, a patikából vissza a szállodába: boldog voltam, viszonzozhattam valamit abból, amit Jean-Loup Gotchane-tól kaptam. Őt már felvitték a szobájába, a hallban csak az orvos várta a fiolákat. Leültem, s a nyílt, de fegyelmezett aggodásnak abban a tartásában váraкоztam, mint ilyen esetben a legközelebbi hozzátartozók. Egészen természetesnek éreztem, hogy a visszatérő orvos oly részletességgel számol be Jean-Loup Gotchane állapotáról, mintha rám tartozna. Nyugtatgatott, hogy félóra múlva ismét járni tud.

Nem akartam Jean-Loup-t zavarni, gondoltam, egy óra múlva majd felnézek hozzá. Mint aki megbízatást hajt végre, elkomolyodva üldögéltem.

Jean-Loup megelőzött, nem sokkal a félóra letelte után megjelent. Erősen sántikált, a leülés meg egyáltalán nem ment, szabadkozva tűrte, hogy segítsek neki. Aztán mosolyogva nézegetett, azt mondta, jól áll nekem, hogy lebarapultam, és megváltoztam, nem ilyen voltam a hajón. Én is mosolyogtam, mert tudtam, hogy csalog: éppen szemben bukott le a nap, és a piros sugarakba tartottam az arcomat.

A gerincsérülést a tengerészetnél szerezte, ott szolgálta le a katonaéveket.

A negyedik reggelen megelőztem, nem ő várt rám a teraszon, én kopogtam be a szobájába. Az én olcsón bérelt szobám fogadóterem volt az ő füledt, jellegtelen cellájához képest. Az ablakon szánalmas, szegényes udvarokba lehetett látni, néhány régi parasztház húzta meg magát az új szálloda mögött. Háromszor annyit fizetett a szobáért, mint én. Fel voltam háborodva. Ő mulatott rajtam és ugratott, most láthatom, nem érdemes konzervatív kapitalistának lenni.

Jean-Loup szobájában szörnyű rendetlenség volt, nem is értettem, hogyan sikerült mindössze három nap alatt létrehozni. És minden holmiján felfedeztem valami apró félszogséget. Ahogy a nyitott bőröndben a tárgyak halmazát nézegettem, a gyűrött ingek, könyvek, prospektusok, a papucs, papírzacskóban egy fekete zárt cipő, az összegöngyölt frottírzokniba tűzött kongresszusi jelvény, a villanyborotva, az orvosságok konglomerátumát, láttam, hogy egy nem nagyon gazdag és nem nagyon boldog embert ismertem meg.

A fülledt melegben pizsama nélkül feküdt a lepedő alatt. Magához hívott. Én többször egymás után elmondtam: fájni fog a hátad. Ó többször elmondta: nem baj. Örültem, hogy szép, keskeny, izom nélküli, csont nélküli fiút este van. A narancssárga fényben, a kicsit piszkos, gyűrött, kopott holmik között nem volt olyan idegen, mint nálam, a hűvös sötétben. Meg hát már nem féltem tőle.

Aznap este kellett elutaznia, megkért, hogy segítsek neki vásárolni, és meghívott egy valódi, étteremben elköltendő ebédre.

A kislányának kis bőrtarisznyát vettünk. Javasoltam, hogy egy nagyobbat meg vigyen a feleségének, de ő kedvetlenül és alig érthetően azt mondta, elváltak. Mellesleg ezt ruhaneműje láttán magamtól is gondoltam.

Egy régi kolostor falai között berendezett étteremben, az egykori kerengőn ültünk, tengeri halat ettünk, utána sétáltunk a bástyán. Jean-Loup a madarakra mutatott, s azt mondta: l'oiseau. Nem értettem, mit akar ezzel. Azt mondta, szeretné, ha többet tudnék franciául. Érzelmes hangulatba kerültünk. Jean-Loup megkérdezte, szándékozom-e neki levelet írni. Mondtam, hogy semmi értelme. Megkönnyebbült: igen, igen, nem lenne értelme. De – mondta komolyan, és megint olyan tagoltan kezdett beszélni, mint a hajón, amikor a Petrába hívott – szeretné, ha tudnám, ez a velem való találkozás itt Dubrovnikban számára nagyon ... volt.

Azt a szót, amivel jellemezte, hogy milyen volt ez a találkozás – nem ismertem. Percekig vergődünk: szinonimákat keresett, de láthatólag mindegyikkel elégedetlen volt, és nem is nagyon bánta, hogy ezeket sem értettem meg. Furcsa viszonylatokat emlegetett, még Franciaországról és de Gaulle-ról is szó esett – hiába, egyre zavarodottabb és értetlenebb lettem. Akkor legalább jegyezzem meg a szót – szólított fel –, és nézzem meg otthon a szótárban. Ebben megállapodtunk. A hátralevő órákban módszeresen visszakérdezte tőlem a szót, és mindig megsimogatott, mert tudtam.

A repülőtér felé, az autóbuszon még megtudakoltam, hogy a fizika melyik ágazatával foglalkozik. Ugyanis szorongás fogott el, hogy mennyire keveset tudok róla, és akkor értettem meg igazából, hogy mit jelent a megállapodás: nem fogunk levelezni.

A nagy testek (alkalmasint az égitestek) mechanikájával foglalkozik – mondta enyhe ingerültséggel, s az volt a benyomásom, nem szereti a szakmáját, talán egy fájdalmas megalkuvás rejlik emögött. De az is lehet, csak bosszantotta értelmetlen kotnyelességem.

Egy lélegzetelállítóan rozoga repülő állt elő. Jean-Loup Gotchane már az útlevel- és vámvizsgálaton átesett párizsi utasok között haladt az öreg jószág felé. Aztán kiállt a sorból, megkeresett engem a teraszon, nevetve széttárta a karját – a ballonkabátot a vállára vetette előbb –, és lassan lengetni kezdte. Nem vitás, repülő mozdulatokat végzett, csak már nem értettem pontosan: újra kikérdezi a l'oiseau-t, aminek tudását rejtélyes okból megkövetelte tőlem, vagy azt mutatja, hogy ez a repülőgép minden bizonnyal a szárnyával csapkodva és kelepelve fog Párizsba repülni. De az is lehet, hogy megijedt, és szívesebben repülne gyalog.

Nekem még három napom maradt Dubrovnikra.

Jean-Loup elutazásának estéjén az Óvárosban sétáltam. Könnyebben ment a magányos séta, mint

négy nappal előbb, nem szólítottak meg annyian, pedig csinosabb voltam, egészen biztos lehettem felőle. Az óváros csendesebb utcáit kerestem, azokat a keskeny, sivár, érthetetlen görbületeket követő sikátorokat, amelyeket – mint obligát csendéletek – szemetesvödrök díszítenek az elmaradhatatlan kotorászó macskával. Egy-egy magas kőkerítés tetejéről délszaki futónövények omlottak le kiszámíthatatlanul, s gyakran e zöld fürtökkel együtt tánczene és vendéglői zaj bukott az utcára. Aztán még csendesebb utcácskába kerültem, ahol csak az állandó tengermorajt lehetett hallani. Erre a morajlásra még mindig nagyon figyelmes volt a fülem. Az egyik oldalon tagolatlan kőfal húzódott: a régi vár fala. Rejtélyes kis bemélyedésekre figyeltem fel a falban, sötét, boltozatos, embernél alacsonyabb üregekre. Rászántam magam: beléptem az egyik üregbe. Pici folyosó volt, felerősödve hallatszott benne a zúgás. Ahogy beléptem, máris szembetaláltam magam a kijárat derengésével, és megcsapott a friss levegő. Kiléptem: rám rohant a tajtékzó tenger. Hatalmas hullám csapódott a sziklapartnak, bevett vízpermettel, s már hörögve húzódott vissza, hogy újra odamarjon. Kék színű, kristályos volt a sötétség, s benne az öntéstét gyötrő, súlyos, fekete anyag újra eszembe juttatta, hogy: őselem.

Visszabújtam a csöndbe, fáztam is. Amint kifelé mentem az óvárosból, már a fényes utcákon, a nyaralók önelégült tömegében, rájöttem, hogy nem kívánom Dubrovnikot jobban megismerni. Elhatároztam, hogy másnap hazautazom.

Másnap amúgy is elromlott az idő.

Splitbe autóbusszal utazott vissza Kamilla. Elmulasztott idejében helyet foglalni, már úgy látszott, egy nappal meg kell hosszabbítania dubrovniki tartózkodását, de a buszsofőr megszánta, és befogadta a kocsikísérő helyére, maga mellé. Így Kamilla kivételezett helyzetben gyönyörködhetett a vidékben és rémüldözhetett a vérfagyasztó szerpentinén. A sofőr szerencsére semmiféle idegen nyelven nem tudott, csak mosolyokat kellett váltania vele, főleg a hajtűkanyarok után.

A vonat este indult Zágrábba, hálókocsira Kamilla sajnálta a pénzt, s úgy vélte, keres majd üres fülkét magának, ahol elalhat. Nem számított rá, hogy még ülőhely is alig akad, annyira megtelik a vonat.

Egy apáca és egy katona közé préselődve gubbasztott egész éjjel, türelemmel viseltetve az apáca hangos böffentései és hihiző, takart szájú vihogása iránt, valamint eltűrve az édesdeden szunnyadó katona bizalmas elhelyezkedését az ő vállán.

Évekkel később couchette-en utazott Rómából Szicíliába, azon a vonaton, mely egyetlen éjszaka alatt teszi meg a távolságot Róma és Messina között. Úgy adódott, hogy kivétel nélkül férfi utitársakkal került egy fülkébe. A legmagasabb fekvőhelyet választotta. A szemközti oldalon, a legelső fekvőhelyen egy fiatal szicíliai feküdt, éles arcélú, tömör testű ember, teljesen felöltözve, bontatlan nyakú ingben. Kamilla elhelyezkedett, aludni készült, amikor véletlenül lepillantott a szicíliaira: az moccanatlanul, egy apró sóhajjal vagy nyújtózással sem adva jelét, hogy megébredt, rátapasztotta a szemét. Kamilla megrettent, kriminalisztikán iskolázott félelmek szállták meg, sorra vette utitársait, hogy vajon kire számíthatna bajban. Csaknem az egész éjszakát ébren töltötte. Közben a szicíliai – ismét anélkül, hogy

megmozdult volna – lehunyta szemét, talán valóban álomba merült.

Hajnalban, amikor a vonat elhagyta a kompot, melynek gyomrában átszállították a szigetre, a fiatal szicíliai útitárs volt az első, aki elfoglalta a mosdófülkét. Frissen borotvált arccal került elő s vakító, porcelánkéék szemekkel. Kamilla iróniával gondolta: hát ez a szín metszette át ördögi izzással a félhomályt.

Töprengésre készítette az éjszakai rettegés, amit a szicíliai fegyelmezett mozdulatlansága keltett benne, mert jól emlékezett, hogy annak idején, Jugoszláviában feltétlen bizalmat érzett a züllötten, tunyán viselkedő török vendégmunkások iránt, s nemkülönb a Split–Zágráb közötti vonat izgő-mozgó, túl közvetlen, túl hangos utasközönsége iránt. Azon fordult volna meg a dolog, hogy ő tíz évvel öregebb lett közben, és kiveszett belőle a jóhiszeműség és bizalmasság, ami a fiatalság veszedelmes, de boldogító tulajdonsága volt?

Persze, persze, megöregedett. De azt nem hihette, hogy ez a magyarázat. Mert tudta, hogy ő harmincöt évesen is bizalmat érezne a zoknis törökök iránt – legfeljebb már nem állna szóba velük.

Töprengett, de közben megérkezett Taorminába, s a kérdést is, tapogatózó gondolatait is elfelejtette. De hát amúgy sem sikerült volna a rejtélyt megfejtenie, mert Kamilla agya akkor már célszerű és fajlagos kérdések megoldására rendezkedett be; az emberfajta túl általános, meghatározatlan kategória lett számára, nem kívánt foglalkozni vele. Ráadásul magán a félelmen nem is gondolkodott volna. Hiszen azt természetesnek tartotta, hogy az emberektől félni – de legalábbis óvakodni – kell. Természetes ellenségének tartotta fájának minden egyedét. Csak azzal tett kivételt, akit szeretett. De azt sem kívánta megváltani, s ő sem várt bizonyos méltányosságnál egyebet. Amikor megrettent a fiatal szicíliaitól, a permanens háború katonáját látta benne, az idegen akaratot, az idegen fegyelmet, mely eleve őellene, a másik akarat ellen irányul. S ellenségből ő is jobban kedvelte a kedélyeset, a fegyelmezetlent: osztozott ebben az ősi, emberi naivitásban.

Zágrábban bőrkabátot vett a maradék pénzén, egy esernyőt és két üveg szlivovicát. Az esernyőt már a villamosmegállónál elvesztette. Az egyik üveg szlivovicát pedig megbontotta a vonaton, Budapest felé. Tartozott ezzel utastársainak, akik addig, míg el nem fogyott, megosztották vele a szlivovicájukat, s akik teljesen elfelejtkezve róla, hogy Kamillával csak a vonaton akadtak össze, meghívták a túrán készített diafilmjük esedékes vetítésére.

Már nem félt Kamilla az ismerősök és barátok kérdéseitől, de annál jobban félt a Dániel anyjával való találkozástól. Hogyan tudja majd úgy elbeszélni a történeteket, hogy ne sisteregjen elő belőle a harag és a megvetés, amit Dániel iránt érzett? Nem talált olyan nézőpontot, amelyből Dániel durvasága menthető.

Csak sokkal később, amikor már átélt hosszú, súlyos betegségeket, kihevert egy lidérces szerelmet, gyereket szült, beteget ápolt, és hozzá nagyon közel állót temetett, akkor lett megértőbb az eszeveszett cselekedetek iránt, mert tapasztalta, hogy az életnek vannak olyan állapotai, amelyekre a közönséges törvények nem érvényesek. S bár ő nemigen élt felmentéssel, kedvezéssel vagy előjogokkal, már az is megbocsátóbbá tette, hogy megismerte a törvények viszonylagosságát. Később tehát belátta,

hogy Dániel a választás állapotában volt Bledben, s a választás állapota teszi talán leginkább próbára az embert, aki rendszeren azt sem tudja, hogy él.

A főbélőm nem volt otthon, amikor éjfél után hazaérkeztem. Tudtam, hogy a könyvei közt tart egy francia szótárt. A hall nyitva volt, bementem. A szót, amit Jean-Loup mondott, meg kellett keresnem. Important.

important, -e m = fontos

Tehát Jean-Loup számára fontos volt, hogy velem találkozott.

Nekem is fontos volt, hogy Jean-Loup Gotchane-nal találkoztam.

Kibontottam az ágyat, lefeküdtem. Forgott bennem a szó. Örültem neki. Szinte már nem is csak annak, hogy Jean-Loup ezt mondta nekem. Örültem a pusztá szónak is, mely mintha egy rejtjeles üzenet kulcsa lett volna, váratlanul felgyúlt, és átvilágította a történeteket. Fontos? Hát fontos-e, amit elveszítettem? Fontos-e a létezésemben, hogy Dániel vagy bárki, ismerjen engem? Igen, fáj, hogy kiutasított az emlékezetéből, és megcsúfolt. De engem csúfolt-e meg csakugyan? Én vagyok-e az a Kamilla, akit ő ismert? És ha hűségesen hazajött volna velem, meg lehetett volna őrizni az ifjúságot? Hiszen már azzal a lánnyal sem vagyok azonos, aki Bledbe elindult. Kívánnám-e, hogy valaki megtalálja azt a Kamillát, akit Dániel elveszített, s azonosítsa vele?

Megriadtam. Bledben tehát semmi fontos nem történt velem. Semmi szomorú.

Erős, görccszerű fájdalmat éreztem a szívemben. Úgy látszik, túlságosan kifárasztottam magamat. Ugyan, meghalni nem fogok. Azt mondják, az igazi szívbj nem fáj. Amelyik szív fáj, az nem beteg, csak ideges.